

1930/31, s. 44 ●; M. Majerová: Nová cesta J. K., Čin 1, 1929/30, s. 1020; B. Novák: Románová cesta J. K., LitN 5, 1930/31, č. 19; ● ref. Červená hvězda: Kp. (J. Knap), Venkov 6. 9. 1931; J. Matouš, Nové Čechy 1931, s. 258; B. Novák, Čin 3, 1931/32, s. 146 ●; V. F. S. (Suk): ref. Antonín a kouzelník, Střední škola 12, 1931/32, s. 158; ● ref. Adolf čeká na smrt: B. Novák, Čin 4, 1932/33, s. 555; K. Sezima, Lumír 59, 1932/33, s. 288; A. M. Piša, PL 19. 2. 1933; F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 403 → Z období Zapisníku 2 (1988) ●; V. Vančura: Poznámka o próze J. K., Panoráma 10, 1932/33, s. 139 → Řád nové tvorby (1972); J. Brabec: K. příspěvek k dějinám dvojníka, Čin 1934, s. 178; ● ref. Třetí rota doma: A. M. Piša, PL 11. 8. 1935; F. D. (Dvorský), Tvorba 1935, s. 626; M. N. (Novotný), Panoráma 1935, s. 130; B. Polan, Čin 1935, s. 312; B. Mathesius, LitN 8, 1935/36, č. 2; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 406 ●; F. Kubka: Kořeny a kořinky, Panoráma 1935, s. 6; ● ref. Chléb a víno: AMP (A. M. Piša), PL 2. 8. 1936; M. Holas, Rozhledy 1936, s. 189; O. Králík, LUK 1936, s. 364; V. Rezac, Panoráma 1936, s. 90; K. Sezima, Lumír 63, 1936/37, s. 330 ●; K. Jehl: Jediné východisko, druhá románová trilogie J. K., Čin 1936, s. 228; ● ref. Marnotratná pouť: A. M. Piša, PL 25. 12. 1936; Benj. J. (Jedlička), LidN 8. 2. 1937; F. U. (Urban), RP 14. 2. 1937 ●; ● ref. Zlatá sopka: B. Jedlička, LidN 7. 6. 1937; A. M. Piša, PL 4. 7. 1937; bv. (B. Václavek), U 1937, s. 297 → Kritické stati z třicátých let (1975); J. Strnadel, Čin 1937, s. 87 ●; ● ref. Věčný pramen: G. (F. Götz), NO 12. 12. 1937; K. Sezima, Lumír 64, 1937/38, s. 507 ●; A. M. Piša: ref. Přívoz pod ořechy, PL 10. 12. 1938 + ref. Poštovní holub číslo 17, Nár. práce 23. 12. 1939; ● ref. Ptáčník Ané: vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 8. 12. 1940; K. Polák, KM 1941, s. 39; K. Sezima, Čteme 1941, s. 19; J. Šup, LitN 1941, s. 41 ●; ● ref. Blázen Kabrnos: J. Mukařovský, RP 30. 10. 1945; jtg (J. Träger), Svob. slovo 3. 11. 1945 ●; A. Pražák in J. K.: Dies irae (1945) + in O národ (1946); ● ref. Dies irae: F. Götz, NO 6. 12. 1945; V. Černý, KM 1946, s. 160; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 1946, s. 91; J. Strnadel, Doba 1, 1945/47, s. 218 ●; ● ref. Láska v pěti podobách: G. (F. Götz), NO 12. 1. 1947; K. P. (Polák), PL 22. 3. 1947; jbn., Vyšehrad 1948, s. 61 ●; Z. Vavřík: ref. Rozmarná duha, LitN 1954, č. 42; ● nekrology: hzk. (J. Honzík), RP 5. 4. 1962; V. Forst, Tvorba 1962, č. 15; Z. Vavřík, LitN 1962, č. 14 ●; B. Polan in Život a slovo (1964); F. Svejkovský: ref. Starodávné cesty do světa, LitN 1965, č. 17; J. Vávra: Říjnová revoluce a SSSR v čs. publicistice a reportážích 1918–1929, sb. Příspěvky k dějinám česko-ruských kulturních styků 2 (1969); P. Kopta in J. K.: Dies irae (1970); J. Šanda in J. K.: Modrý námořník (1971); hey (J. Heyduk): Laskavý autor, LD 31. 3. 1972; J. Voráček in J. K.: Hlidač číslo 47 (1977); V. Běhounek in J. K.: Láska v pěti podobách (1979).

jo

Julius Alois Koráb

* 2. 7. 1874 *Rychnov nad Kněžnou*

† 7. 1. 1940 *České Budějovice*

Básník, prozaik a překladatel z okruhu Katolické moderny.

Vl. jm. Alois Kamil Julius Josef Koráb. – Syn gymnaziálního profesora a okresního školního inspektora v Plzni Julia K. (1844–1890), autora knih Výklad ku spisu Caesarovu o válce galské (1875), Vývoj knihtiskařství a české prvotisky (1880), Zlatá zrnka, sbírka citátů a aforismů (1885) a editora Knihy pamětní města Plzně od r. 775 až 1870 od M. Hrušky (1883). – J. A. K. studoval na gymnáziu v Plzni (1884–90) a v Praze (mat. 1893), na pražské univerzitě absolvoval práva (1898). Trvale působil jako soudce, nejdříve v Praze, od 1905 ve Dvoře Král., od 1912 v Trhových Svinech, od poloviny 20. let v Čes. Budějovicích.

K. psal lyrickou poezii, povídky, fejetony, literární, divadelní a hudební referáty a překládal novodobou německou poezii (zejm. písňové texty); většina prací byla tištěna v časopisech. Jeho příslušnost ke Katolické moderně se projevovala jak organizační aktivitou (byl mj. spoluzakladatelem revue Nový život), tak povahou jeho prací. K. jediná sbírka eklekticky zrcadlí mnohost básnických škol koexistujících v 90. letech; dominantním námětem je tu autonomní a tajemný svět unavené duše, očekávající od Boha vykoupění a mír. Později se těžiště K. literární činnosti přesunulo do utilitární oblasti oslavných básnických skladeb a projevů při menšinových a sokolských slavnostech.

PŘÍSPĚVKY in: Almanach secese (1896); Archa; Besedy Času (1910–11); Čes. svět (1913–18); Květy (1916); Lada; Lit. listy (1896); Meditace; Nár. listy; Niva (Brno, 1894–96); Nový život (od 1896); Osvěta (1911); Památník Sokola královédvorského (1913, větší soubor básní); alm. Pod jedním praporem (1895); alm. Pošumaví (1898, větší soubor básní); Rodinné vychování; Rozhledy (1897); Rozhledy po lidumilství; Světozor (1917); Vesna (1894–96); Zlatá Praha (1900). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Trosky mých snů (BB, P 1896); Trocnov (B 1920); Tryzna za dr. Rašína (B 1923). – *Překlad*: H. Salus: Výbor z básní (1918). – *Ostatní práce*: Proslov k otevření Národního domu v Nových Hradech (1923). ■

LITERATURA ● ref. Trosky mých snů: Fr. H-ek, Nový život 1896, 2. pololetí, s. 46; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 5, 1895/96, s. 797; an. (A. Procházka), MR

1896, sv. 4, s. 120 ●; F. Tichý: ref. překl. H. Salus, Zvon 19, 1918/19, s. 278; an.: J. A. K., Niva 9, 1921, č. 9.

jo

Václav Koranda ml.

* asi před 1424

† 1. 2. 1519 Praha

Náboženský spisovatel a polemik, přední ideolog a organizátor strany podobojí.

Nazýván též V. K. ml. z Nové Plzně. Pocházel z rodiny původně zřejmě plzeňské, avšak není zcela jasné, byla-li Nová Plzeň (Plzeň) jeho rodištěm. Jako „mladší“ byl označován pro rozlišení od staršího jmenovce, radikálního husitského teologa a lidového kazatele V. K. († po 1453), patrně svého příbuzného. Na pražské univerzitě se K. stal 1454 bakalářem, 1458 mistrem a od té doby tam učil víc než půl století. Již 1459 se na vlastní žádost dostal do fakultní rady, 1460 se stal děkanem přes odpor bojovných katolíků. Byl jedním z dvou zástupců univerzity v poselstvu krále Jiřího do Říma 1462 k papeži Piovi II., před nímž pronesl bojovnou řeč na obranu papežem zrušených kompaktát basilejských; o cestě vydal i literární svědectví. Po návratu byl téhož roku poprvé zvolen rektorem (znovu 1471, 1513), 1489–96 byl proboštem Karlovy koleje. Po smrti J. Rokycany 1471 byl jako jeho žák a následovník zvolen administrátorem utrakvistické konzistoře, funkci zastával do 1497. Není jasné, získal-li kněžské svěcení, nebo byla-li funkce důsledkem jeho mimořádné úlohy na univerzitě a autority, již se těšil v utrakvistické církvi (působil 1489 i jako kazatel v Betlémské kapli) a ve straně podobojí; byl jejím předním ideologem a organizátorem zápasu jak s římským katolicismem, tak proti Jednotě bratrské.

V četných výkladových spisech, polemikách (proti Hilariovi Litoměřickému, vatislavskému biskupu Joštovi z Rožmberka, proti bratrským stanoviskům ve věroučných otázkách) a v polemických listech se K. neprojevoval jako výrazně osobitý teologický myslitel, ale jako pokračovatel názorů Jakoubka ze Stříbra a J. Rokycany (přidržel se zejm. Rokycanovy teze o utrakvistické církvi jako „lepší části“ obecné církve). K. spisy reprezentují oficiální nauku českého

utrakvismu v druhé polovině 15. stol. jako víru středověkého typu, bránící se proti humanistickým novotám v teologickém myšlení. V jazykově kultivovaných výkladech a polemikách, navazujících na hovorovou frazeologii, se někdy uchýloval k vtipnému alegorickému vyjadřování (zejm. v metaforické polemice ve formě „šprochů“ s Joštem z Rožmberka). S K. jménem je spjat nejdůležitější pramen poznatků o dobovém náboženském a nábožensko-politickém myšlení, tzv. *Korandův manuál*, zřejmě jím samým uspořádaný soubor vlastních i cizích textů (čes. i lat.), související s jeho úřední činností administrátora; bývá chápán jako nejstarší souborný zbytek archivu utrakvistické konzistoře.

KNIŽNĚ: Traktát o velebné a božské svátosti oltářní, kterak má přijímána býti od věrných křesťanuov (1493); O rozdávání velebné svátosti dietkám (1493); O zpívání a čtení českém traktát (1493); O lichvě (1493). ■ EDICE: in Prvotiny pěkných umění 1814 (Třinácte nešprochův vajovských, ed. podle opisu J. Dobrovského); in Sitzungsberichte der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften 1865 (Aliud responsum na šprochy, ed. I. J. Hanuš); in Výbor z literatury české 2 (1868; Třinácte nešprochův vajovských, Poselstvie krále Jiřího do Říma k papeži, Povahy křesťanské spravedlnosti; ed. K. J. Erben); in Archív český 6 (1872; Contra Pighardo domino regi, Anno 1488 domino regi post Michaelis de Pighardis; ed. F. Palacký); in Archív český 8 (1888, Poselstvie krále Jiřího do Říma k papeži, ed. A. Patera); in Manuálík M. V. K. (1888; Nenie ptáčníkův..., Odpověď na spis Joštův, Odpověď na šprochy Klímovi z Prudovic, Třinácte nešprochův vajovských, Aliud responsum na šprochy, Povahy křesťanské spravedlnosti, Užitékové pravé viery k svým vyšším a najviece od duchovních, Odpor proti pikhartským matlokám, Proti jinému pikásovi bez peře v Žatci, Dva české listy panu Janu Kostkovi, Littera magistrorum ex officio spirituali missa hincinde adversus Pighardos, In adventu episcopi Augustini 1482 ante pentecostes, Comiti Galeoto in Mirandula, Uxori Galeoti, Domino Wilhelmo Zub de jejunio, List psaný králi proti bratřím, Odpověď panu Janu Zajicovi, Že pikharti odpieraj býti konšelé, Dva latinské listy biskupu Augustinu Lucianovi Sanctuarijskému, Odpověď na matrykát bosákuov, Panu Mikuláši Trčkovi de malo sacerdote, De sepultura, Contra adversarios compactata non servant, ed. J. Truhlář); in Výbor z české literatury doby husitské 2 (1964, Třinácte nešprochův vajovských); in sb. Acta reformationem Bohemicam illustrantia (1978, O lichvě, ed. N. Rejchrtová). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis 1, Prvotisky č. 11; J. Jireček in Rukověť 1 (1875); K. Krofta in O spisech V. K. ml. z Nové Plzně, LF 1912; P. Spunar: Literární

činnost utrakvistů doby poděbradské a jagellonské, sb. *Acta reformationem Bohemicam illustrantia* (1978). ■ **LITERATURA:** F. Palacký in *Dějiny národu českého* 4/2 (1860); I. J. Hanuš: *Über die in der Literaturgeschichte unter dem Namen „šprochy vajovské“ bekannten Sentenzen, Sitzungsberichte der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften*, 1865, sv. 2, s. 19; J. Jireček: *Rukověť* 1 (1875) + *O některých sbornících obsahu historického z 15. až 17. stol.*, *Zprávy KČSN* 1876; J. Goll in *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der Böhmisches Brüder* 1 (1878); Z. Winter in *O životě na vysokých školách pražských* (1899); T. Kalina: *Hilaria Litoměřického duplika proti V. K.*, *Program gymnázia v Přerově* 1901; I. Palmov: *Manualnik Vjačeslava K. kak istočnik dlja karaktéristiki religiozno-reformatorskich iděj češskogo utrakvizma vtoroj poloviny 15go veka*, sb. *Novyj sbornik statěj po slavjanoveděniu* (Petrohrad 1905); K. Krofta: *O spisech V. K. ml. z Nové Plzně*, *LF* 1912 + V. K. ml. z Nové Plzně a jeho názory náboženské, Sb. *Městského muzea historického v Plzni* 3, 1913 → *Listy z náboženských dějin českých* (1936); R. Urbánek in *Věk poděbradský* 1–4 (1915, 1918, 1930, 1962); K. Hrdina: *Drobné příspěvky životopisné*, *LF* 1916, s. 271; G. Šašková: *Jednota bratrská a konzistoř podoba v době administrátorství M. V. K.*, *Věstník KČSN* 1925; E. Urbánková: *Zbytky knihovny M. V. K. ml. v Univerzitní knihovně v Praze*, *Ročenka Univerzitní knihovny v Praze* 1956; R. Urbánek: *Jan Paleček, šašek krále Jiřího, a jeho předchůdci v zemích českých*, sb. *Příspěvky k dějinám starší české literatury* (1958); M. Kaňák: *Mistr V. K. ml. z Nové Plzně*, *Blahoslav* 1959; F. Šmahel in *Humanismus v době poděbradské* (1963); B. Ryba: *Latinské oslavné verše na čelné české utrakvisty*, *Zprávy Jednoty klasických filologů* 6, 1964; P. Spunar: *Několik doplňků k rekonstrukci knihovny V. K. ml.*, *LF* 1968; in *Rukověť human. básnictví* 3 (1969); N. Rejchrtová: *Administrátor V. K. o lichvě*, sb. *Acta reformationem Bohemicam illustrantia* (1978).

jk

Jiří Körber

* 19. 3. 1911 *Vlašim*

Autor rozhlasových, televizních a divadelních her, revuálních a estrádních pořadů, prozaik, básník pro dospělé i děti, publicista.

Jeho otec byl knihkupec. Do obecné školy chodil K. v Praze a v Ledči n. Sáz. Od 1922 navštěvoval gymnázium v Německém (Havlíčkově) Brodě a v Praze (mat. 1931); studoval 3 semestry práv a 4 semestry filozofie na UK v Praze.

1931–32 byl redaktorem v nakladatelství svého děda P. Körbera (1862–1925), jež tehdy vdovským právem spravovala J. Körberová, pak úředníkem na pražském magistrátě, 1943–44 samostatným spisovatelem, 1945 vedl mládežnické vysílání Čs. rozhlasu, 1946–47 byl redaktorem nakl. J. R. Vilímek. Pak byl dramaturgem Čs. státního filmu, 1952–54 zakládajícím dramaturgem Čs. cirkusů, 1954–55 vedoucím lit. oddělení Estrádního jednatelství, deset let spisovatelem z povolání a 1966–71 propag. referentem n. p. Elektro-Praga. Na penzi v Praze; od 1938 stálá spolupráce s Čs. rozhlasem, později i s televizí a filmem.

Jak ve své próze, románu z uměleckého prostředí *Zlatý oheň* a pozdějších povídkách s okupační tematikou, tak v lyrickoepické básni o lásce dělnických milenců *Jitřní směna* sleduje K. své hrdiny především ve vypjatých okamžicích náhlého citového vzplanutí, které přináší buď zklamání a vystřízlivění, anebo hrdinské rozhodnutí. Na rozdíl od přebujelého lyrismu prozaických prací dosáhly jeho rozhlasové hry (např. *Plačící vítr*, *Noc nesmrtelného mládí*, *Bílý most*, *Dar hrdinů*, *Zkouška nejtěžší*, *Osvoboditelé*, *Červené víno*, *Svatba v černém* a zejm. nejlepší z nich, příběh umírajícího voraře *Skály nad řekou*) až monumentální prostoty stylu a ideové výstavby. K. se zasloužil o zvýšení umělecké úrovně české rozhlasové dramatiky i svými hrami pro mládež a dramatizacemi prací jiných autorů (London, Verne); pro rozhlas psal také sloupky, causerie, hříčky, dramatické montáže a fejetony. Kromě divadelních her vytvořil K. i hry, komentáře a zábavné populární pořady pro televizi a řadu scénářů a komentářů k populárně vědeckým a dokumentárním filmům. Byl proveden i velký počet jeho revuí a komediálních estrád a scén pro cirkus.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jaromír Nedbal, Jila Kalber, Jiří Vlašimský, Jiří Vyšinský, J. Jarolímková, Petr Vlašimský (v časopisech a u scénických prací); -ber-, -jk-, -jkr-, -ö- (v novinách a čas. 1938–50). ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Čes. slovo (od 1938); Čes. dělník (od 1942); *Divad.* noviny; *Eva* (od 1938); *Kultura* (od 1958); *Kult. politika* (od 1945); *Lid.* noviny (od 1939); *Lit. noviny*; *Nár. práce* (od 1939); *Práce* (od 1940); *Svět práce*; *Svět v obrazech* (1946–47 *R. Cirkus Život*). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* *Zlatý oheň* (R 1944); *Skály nad řekou* (rozhl. hra, 1946); *Jitřní směna* (B 1946); *Generál nepřichází* (PP 1946); *Co viděla papírová lodička* (BB pro ml., 1950). ■ **SCÉNICKY:** *Hry:* *Mládí či sen* (1932, s J. Vyskočillem); *Dva roky prázdnin* (podle J. Vernea, 1956); *Dva kroky do ráje* (1957, pseud. Jaromír Nedbal). ■

LITERATURA: J. Machoň: ref. Zlatý oheň, LidN 14. 12. 1944; L. Soukup in J. K.: Skály nad řekou (1946); ● ref. Jitřní směna: Z. V., Tvorba 1946, s. 831; jč (J. Červinka), Svob. slovo 13. 4. 1947 ●; ● ref. Generál nepřichází: jm (J. Machoň), Svob. noviny 29. 4. 1947; F. H. (Hampl), Práce 26. 6. 1947 ●; F. Holešovský: ref. Co viděla papírová lodička, Štěpnice 5, 1951 až 52, s. 226.

ab

Jan Korec

* 27. 12. 1856 Protivanov u Boskovic

† 16. 7. 1913 Urbanov u Telče

Klasický filolog, kritik, literární historik zabývající se antickou a českou literaturou, filozof, estetik, autor cestopisných fejetonů.

Otec byl rolník. Po maturitě na Slovanském gymnáziu v Brně (1876) studoval K. 1876–80 klasickou filologii na pražské univerzitě (doktorát 1887 pracemi *Příspěvek ku Platónovu Filébu se zvláštním zřetelem ke stupnici dober na konci dialogu stanovených*, *Příspěvky k Hérodotovým cestám*). Od 1881 učil latině a řečtině na Slovanském gymnáziu v Olomouci, od 1884 v Kroměříži, od 1890 na českém klasickém gymnáziu v Brně. 1908 se stal ředitelem gymnázia v Třebíči, kde působil až do smrti. Od 1873 byl aktivním členem Moravské besedy (pronesl tu řadu přednášek). 1893 podnikl na náklad ministerstva vyučování studijní cestu po Řecku, Itálii a Malé Asii. Byl přítelem F. Bartoše a básníka V. Štastného. Pohřben byl na Ústředním hřbitově v Brně.

Už za gymnazijních studií patřil K., jako žák F. Bartoše, k vyznavačům národního charakteru literatury. Na vysoké škole se pod vedením J. Kvíčaly orientoval na klasickou filologii, zejm. na textovou kritiku Platóna a na Hérodotův životopis. J. Durdík ho pak přivedl k herbartovské estetice (studie *Několik myšlenek o filozofickém idealismu a realismu a filozofii vůbec*), k přesvědčení o nadosobní platnosti a nezávislosti kritického soudu a ke studiu poetiky českých básníků. V úvahách a kritických soudech o české literatuře uplatňoval K. konzervativní hlediska, jež se nejvýrazněji projevila obhajobou RKZ, kritickým postojem k J. Vrchlickému a jeho škole i např. vysokým oceněním díla Josefa Jakubce, jehož prohlásil za čestějšího

básníka, než byl S. Čech. Četné K. časopisecké studie jsou věnovány řecké filozofii a literatuře, středem jeho pozornosti bylo vědecké ověřování historických informací o Hérodotovi (*Úvaha o některých zprávách o Hérodotovi posud za pravé pokládáných*) a filologické studie o novorečtině. Zážitky z cest zpracoval K. v řadě cestopisných fejetonů, které vynikají znalostí antické kultury. Zabýval se také překladem Vergilia, ale práci nedokončil.

PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. omladiny (1879, Několik myšlenek o filozofickém idealismu a realismu a filozofii vůbec); Časopis Matice moravské (1891–92); Čes. muzeum filologické (1895–1901); Hlas (Brno, od 1886); Hlídka literární (1886–95; 1887 článek o Jos. Jakubcovi Nový znamenitý český básník, na nějž nebylo posud kritikou upozorněno, 1892 Příspěvky ku praktické poetice); Mor. orlice (1893–94; 1893 Z Athén); Obzor (od 1885; t. r. Estetický rozbor Čechovy Dagmary, 1886 Na obranu rukopisů Královédvorského a Zelenohorského, 1893 Z Řecka, 1894 O krásné české literatuře); Program stát. gymnázia v Třebíči (1910–12); Program Slovanského gymnázia v Olomouci (1882 Příspěvek ku Platónovu Filébu se zvláštním zřetelem ke stupnici dober na konci dialogu stanovených, i sep.); Program vyššího gymnázia slovanského v Brně (1890–91 Úvaha o některých zprávách o Hérodotovi posud za pravé pokládáných, O chronologii některých Hérodotových cest, obojí i sep.); Sborník prací filologických (1884); Věstník Ústř. spolku čes. profesorů (od 1894; 1895 Na athénské akropoli). ■

LITERATURA: ● ref. Úvaha o některých zprávách o Hérodotovi...: F. Krsek, Athenaeum 9, 1891 až 92, s. 284; J. Král, LF 1892, s. 157; J. V. Prášek, České muzeum filologické 1895, s. 65 ●; F. V. Vykoukal, nekrolog, Osvěta 1913, s. 870; an., in Památník šedesátého výročí českého gymnázia v Olomouci 1867–1927 (1927, s. 46, 168).

bs

Pavel Korka z Korkyně

* 1522

† kolem 1603

Český válečník a královský úředník, autor pamětí.

Pocházel z vladycké rodiny z Podbrdsk, jako desetiletý se stal panošem při dvoře Ferdinanda I., 1536 vstoupil do vojska a zúčastnil se několika vojenských výprav do Uher proti Turkům. Tešil se zvláštní přízni arciknížete Ferdinanda

Tyrolského. Zůstával v dvorské službě, 1574 byl královským hejtmánem na Dobříši, 1586–1589 královským komisařem v Kutné Hoře. Ještě 1594 byl polním hejtmánem v Uhrách.

Je autorem pamětí, v nichž zaznamenal své zážitky z 1536–1593 a které jsou zajímavé zejména zachycením pohledu zkušeného praktika na dobové válečnictví. Memoáry K. se dochovaly v úpravě vzdělaného válečníka a dvořana Ladislava Zejdlice ze Šenfeldu, pořízené začátkem 17. stol.

EDICE: Paměti pana P. K. z K., znamenitého vůdce českého v 16. století (ukázky, ed. F. Palacký), ČČM 1829, 1830. ■

LITERATURA: J. Jireček in Rukověť 1 (1875); J. Teige: Příspěvky k životopisu starších spisovatelů českých 16. stol., Čes. listy 1, 1887; A. Sedláček in Hradý, zámky a tvrze Království českého 6 (1889).

jk

Marie Kornelová

* 15. 2. 1909 Chrudim

† 27. 11. 1978 Chrudim

Autorka historické prózy, později dětských prozaických knih, překladatelka knih pro dospělé i pro mládež z němčiny, francouzštiny, angličtiny, ruštiny a slovenštiny.

VI. jm. Hrušešová, pseudonym podle Viktorina Kornela ze Všehrd. – Pocházela z právnické rodiny, otec byl soudním radou; jeden z bratrů M. K. popraven za nacistické okupace. Vystudovala gymnázium v Chrudimi (mat. 1927) a obor čeština–němčina na filoz. fakultě UK v Praze (doktorát 1935 prací *Máchovy výrazové prostředky k charakteristice osob v románu Cikáni*). Po studiích působila jako profesorka, a to od 1934 na dívčím reál. gymnáziu Krásnohorská v Praze, od 1935 na obchodní akademii v Chrudimi; od listopadu 1947 byla v invalidním důchodu. Od studijních dob až po odchod z veřejné činnosti se věnovala recitaci a ochotnickému divadlu, později i organizačně ve spolku divadelních ochotníků a v Divadelní komisi východočeských měst; po 1945 byla krátce intendantkou chrudimského divadla.

K. začínala romanticky čtenou historickou prózou z počátku 14. století s čelnou postavou Elišky Přemyslovny (*Svatební jízda*), věčně pod-

loženou, jazykově vytríbenou a s četnými jinotaji. Na ni tematicky navázal další román *Proměny*. Její první práce pro děti předškolního věku (*Vendulčiny oříšky*) zrovnopravňuje fantazii jako kvalitu dětského vědomí: maličká hrdinka si perzonifikuje hračky, prožívá sny stejně intenzivně jako skutečnost. Prózu *Nebe–peklo–ráj* napsala autorka původně pro dospělé, pak ji však přepracovala v knihu určenou mládeži; sociální konflikt (život proletářského sirotka v nedávné minulosti) je tu sdělován nesentimentálně, avšak s hlubokým porozuměním pro vnitřní život hlavní dívčí postavy. K. byla též překladatelkou a upravovatelkou překladů (zejm. pro mládež), pracující odpovědně s básnickým i prozaickým slovem a zvažující vždy žánrovou polohu knihy, kterou tlumočila.

PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro moderní filologii (1937 až 38, odborné recenze); Chrudimský kraj; Krit. měsíčník (1946); Kytice (1946); Mateřídouška; Ohníček; Panoráma (1941); Studentský časopis; Zlatý máj (1957). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Máchovy výrazové prostředky k charakteristice osob v románu *Cikáni* (1936, podp. M. Hrušešová); *Svatební jízda* (R 1941); *Sova Pálenka* (P 1947; pokračování novely G. Kellera Kocourek Skličko, autorkou přeložené v 1. části knihy); *Proměny* (R 1947); *Vendulčiny oříšky* (P pro ml., 1955); *Nebe–peklo–ráj* (P pro ml., 1967); *Trůny milostné i kruté* (R 1968, přeprac. vyd. *Svatební jízdy a Proměn*). – *Překlady*: G. Keller: Kocourek Skličko (1947) + Curyšské novely (1953) + *Dvě novely* (Romeo a Julie na vsi, Šaty dělají člověka, 1953) + *Epigram* (1954, in: Spisy, sv. 4); W. M. Thackeray: *Růže a prsten* (1950); A. France: *Historie našich dnů* (1. a 2. díl 1951, podp. M. Hrušešová; znovu 1966, 1.–4. díl, z toho 1. a 2. přeprac.) + *Červená lilie* (1958, in: Spisy, sv. 10); A. Seghers: *Odměna* (1951); L. Turek: *Tak jsme žili* (1951); H. Heine: *Obrazy z cest 2* (1954); J. Sigsgaard: *Míťa sám na světě* (1954); H. Melville: *Izrael Potter* (1955) + *Bílá velryba* (1956, přeprac. překl. S. V. Klímy); E. Mörike: *Mozartova cesta do Prahy* (1956); L. Ondřejov: *Zbojnická mladost* (1956, přeprac. vyd. 1963); R. Moric: *Přes jedenašedesát štítů* (1957); M. Rázusová-Martáková: *Jankovo léto* (1957); Vercors: *Mlčící moře* (1957, in sb. *Deset novel*); G. Flaubert: *Citová výchova* (1959); H. von Gebhardt: *Děvčátko kdoví odkud* (1959); J. Chalupka: *Bendegúz*, Gyula Kolompas a Pišta Kurtaforint (1959); Ch. de Coster: *Pověst o Ulenspieglovi* (1962); E. T. A. Hoffmann: *Rada Krespel* (1962, in sb. *Deset novel*); A. Schwarz-Bart: *Poslední spravedlivý* (1962); J. Brězan: *Jak šel slon na houby* (1963); J. a W. Grimmové: *Pohádky o skřítcích* (1964) + *Pohádky bratří Grimmů* (1969) + Šípková Růženka a jiné pohádky (1972) + Jeníček a Mařenka, *Jak šel synek do světa* (1977); E. Kloss:

Pět malých ježků (1964); C. Brentano: Kokeš a Puška (1967, in sb. Nový květ); I. Feustel: Bibi (1968); D. N. Mamin-Sibirjak: Medvídek a jiné příběhy (1970). ■ **USPOŘÁDALA A VYDALA:** Pohádky, říkadla a hádanky z Bartošovy Kytice (1957). ■

LITERATURA: ● ref. Svatební jízda: V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1941, s. 304; K. Nový, Panoráma 1941; J. Petřtyl, Panoráma 21, 1945/46 ●; ● ref. Proměny: K. P. (Polák), PL 9. 12. 1947; V. Tichý, Kult. politika 3, 1947/48, č. 16; O. Jahoda, KM 1948, s. 34 ●; F. Benhart: ref. Vendulčiny oříšky, NŽ 1956; K. Jangl (J. Heyduk): Kantorské glosy k próze pro děti (ref. Pohádky, říkadla a hádanky z Bartošovy Kytice), Plamen 1965, č. 11; ● ref. Nebe–peklo–ráj: Z. K. Slabý, Kult. tvorba 1967, č. 48; J. Voráček, Impuls 1968, s. 54 ●; ● ref. Trůny milostné i kruté: I. Zitková, RP 8. 7. 1968; H. Hrzalová, Kult. tvorba 1968, č. 29; B. Balajka: Sedmero prozaických zastavení, Plamen 1968, č. 11 ●; jšr. (J. Šnobl): M. K., ZM 1969; I. Olenič: ref. překl. Pohádky bratří Grimmů, Svob. slovo 14. 7. 1970; (jn.) (J. Novák): Spisovatelka a překladatelka M. K., Pochodeň 19. 2. 1974; F. Tenčík: Nevšední vypravěčka a překladatelka, ZM 1975; jb.: Vzpomínáme na M. K., LD 27. 11. 1979.

ah

Jan Daniel Korvín

* 23. 6. 1869 *Kladno*
† 13. 10. 1905 *Praha*

Autor veršů a povídek s náměty osobních prožitků z rodného Kladenska a z Prahy.

VI. jm. Jan Petr K. – Dětství prožil na Kladně, kde byl otec důlním inženýrem; po jeho náhlé smrti přesídlil za svým poručíkem do Prahy. Studoval na Akad. gymnáziu (mat. 1888) a 1889–91 jako mimořádný posluchač na právnické fakultě (obor státní účetnictví), studia pak zanechal. V této době byl činný v Řečnickém a literárním spolku Slavia. Z K. další činnosti je známo pouze jeho pozdější krátkodobé působení v redakci časopisu *Zájmy záloženské*.

Obsahem K. chvatně čtvaných veršů, občas usilujících zdolat umnějši formu (znělka, sestina), byly zážitky z rodinného života, z prostředí kladenské šachty i ze studia v Praze, dále náklady vyvolané rozmanitými městskými scénériemi a posléze projevy vlasteneckého horování. Vedle zpovědních veršů obsahuje K. dílo i několik pokusů epických (např. báseň o Janu Husovi). Ze stejných zážitků čerpaly i jeho povídky, rovněž skicovitě a nahodilě v záznamech různých

výjevů a figurek. K. je též autorem příležitostné sbírky deklamovánek k pražské výstavě architektury.

PSEUDONYM: Danko. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Humoristické listy; Světozor (1895); Šípy; *Zájmy záloženské* (1903). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Básně (1889); Lidé a lidičky (PP 1889); Z bytů a krámů (BB 1890); Výstavní písničky (BB 1898, pseud. Danko). ■ **REDIGOVAL časopis:** *Zájmy záloženské* (červenec–září 1903). ■

LITERATURA: ● ref. Básně: -a-, Světozor 23, 1888/89, s. 420; V. O. Bouček, Časopis čes. studentstva 1, 1889/90, s. 137 ●; I. Mráz: ref. Lidé a lidičky + ref. Z bytů a krámů, Lit. listy 1890, s. 72; an.: ref. Z bytů a krámů, Světozor 24, 1889/90, s. 107; F. V. Výkoukal: ref. Lidé a lidičky, Světozor 24, 1889/90, s. 131.

et

Josef Kořenský

* 26. 7. 1847 *Sušno* u Benátek nad Jizerou
† 8. 10. 1938 *Praha*

Cestovatel; autor cestopisů pro dospělé i mládež a přírodovědných studií, publicista, pedagog.

Podepisoval se též Josef L. Kořenský. – Byl druhým z pěti dětí v rodině rolníka. Základy vzdělání získal v rodišti u vysloužilého vojáka. 1853 začal chodit do dvoutrídky v nedalekém Krnsku, kde otec koupil mlýn. 1859 se rodina přestěhovala do Ml. Boleslavi. Zde K. – po výměnném pobytu v Jablonném (J. v Podještědí), kde 1859/60 chodil do německé školy – navštěvoval 1860/61 4. roč. hlavní školy a 1861–65 nižší reálku. Od chlapeckých let hrál na několik hudebních nástrojů, učil se cizím jazykům, pěstoval turistiku a především se zabýval přírodními vědami (paleontologie, geologie, později i botanika a entomologie). 1865–67 studoval na Amerlingově učitelském ústavu Budeč v Praze (zároveň pracoval jako kustod u A. Friče v Nár. muzeu); navštěvoval též přednášky na univerzitě (psychologie) a na technice (přírodní vědy); přivydělával si překládáním projevů poslanců na sněmu pro Nár. listy. Po maturitě (1867) vykonal s A. Fričem a J. Krejčím několikaměsíční studijní cestu po severozápadních Čechách. Od prosince 1867 do 1871 byl podučitelem v Radnicích a věnoval se i veřejné osvětové práci; v této době začal publikovat v čas. Beseda učitelská. Po složení zkoušek učitelské

způsobilosti vyučoval 1871–74 na obecné škole v Litomyšli (kolega R. Nejedlý), kde pokračoval v bohaté mimoškolní činnosti. Od 1874 byl odborným učitelem přírodovědných předmětů na dívčí měšťan. škole na Smíchově, od 1891 jejím ředitelem. Zároveň byl mimořádným posluchačem lékařské fakulty a věnoval se cestování. Procestoval Čechy a Rakousko-Uhersko, pak podnikl několik prázdninových cest po Evropě a Sibiři (první 1878 na světovou výstavu do Paříže). Na jaře 1893 odjel s přítelem K. Řezníčkem, sládkem z Hrubé Skály, na roční cestu kolem světa (jako první Češi). 1900–01 uskutečnil druhou velkou cestu (Austrálie, Nový Zéland a přilehlé ostrovy, Siam, Čína, Japonsko, Korea); sbírky z cest věnoval později Nár. a Náprstkovu muzeu. K jeho přátelům patřili V. Náprstek, A. Dvořák, rodina J. Neffa a J. Krouského v Katusicích, kam zajížděl o prázdninách. Působil též v mnoha kulturních a vědeckých institucích. Od 1873 pracoval v Matici školské, od 1907 ve Svatoboru (od 1920 v předsednictvu), od 1906 byl členem správního výboru Nár. muzea a od 1927 členem Orientálního ústavu, pěstoval styky se zahraničními badateli (mj. byl členem Antropologické jednoty v Berlíně). Podílel se autorsky i redakčně na několika čítaních, spolupracoval s Ottovým Slovníkem naučným, Encyklopedií pedagogickou (od 1886), Stručným slovníkem pedagogickým. Pořádal přednášky po celé zemi, později též v rozhlase (od 1928 stálý spolupracovník Dětské besídky). Od 1908 byl v důchodu, žil na Smíchově se svou ovdovělou sestrou.

K. cestopisy patří do kategorie osvětové a popularizační literatury. Jejich cílem nebylo mapovat dosud nepoznané oblasti ani vyprávět dobrodružné příběhy z nich, ale především podávat věcné a všestranné poučení. K. byl bystrý pozorovatel, dobrý psycholog a vzdělaný turista, který vlastní poznatky doplňoval podle příslušné světové literatury. Jeho dílo je zeměpisem světa, opřeným o autopsii; zahrnuje množství odborných informací o přírodě, společenských poměrech, historii, kultuře a školství a je oživeno kulturněhistorickými a přírodovědnými zajímavostmi, osobními zážitky, vzpomínkami na krajany a významné cestovatele. K. byl průkopníkem nového pojetí cestopisné tvorby pro mládež, pro kterou upravil a uspořádal zvláštní vydání svých knih, populárních a čtenářsky přitažlivých po několik generací.

ŠIFRA: Vský (Čes. škola, Beseda učitelská, Pedagogium). ■ PŘÍSPĚVKY in: Ausland (Mnichov, 1888–93); Beseda učitelská (1870–71); Besedy lidu (1917–21); Besídka malých (1880–1913); Boleslavan (1931); Budečská zahrada (1881–85); Časopis lékařů českých (1880); ČČM (od 1868); Čes. domácnost (od 1890); Čes. mládež (1898); Čes. revue (1898–1900); Čes. škola (1879–86); Čes. noviny (1881–82); Hlas národa (1887–90, s příl. Nedělní listy); Jarý věk (1883–88); Kalendář paní a dívek českých na r. 1895, na r. 1914; Krásné čtení (Lysá n. L., 1913); Květy (1882–1905); Květy mládeže (1894–1915); Kytice, almanach pro mládež československou (1879, povídka Z bývalého světa); Lid. noviny (1924); Lumír (1884–95); Malý čtenář (1884–1931); Nár. listy (1876–94); Nár. politika (od 1918); sb. Naším dětem (1889); Nová svoboda (1938); alm. Osení (1914); Osvěta (1876–1917); Otavan (Písek, 1926); sb. Památník na oslavu osmdesátileté činnosti stát. ústavu učitelského v Praze II (1928); Pedagogické rozhledy (1885–94); Pedagogium (1881–86); Pokrok (1877–86); Politik; Posel z Budče (1894); Průmyslové listy (1878); Přítel domoviny (1885–87); Sborník Čes. společnosti zeměvědné (od 1899); Slovan v Texasu (USA, 1887); Slovanský sborník (1885–86); sb. Smíchovsko a Zbraslavsko (1899); sb. Sto let ve službách knihy (1935); Svět zvířat (1915); Světozor (1879–89); Svornost (USA, 1889); Škola a život (1879–86); Štěpnice (od 1879); Topičův sborník (1924–26); Učitelské listy (1889–99); Venkov (1923–27); Vesmír (1881–1903); Vesna (1890); Výr. zpráva čes. škol smíchovských (1876); sb. Za praporem sokolským (1887); Zeměpisný sborník (1886–87); Zlatá Praha (1884–24); Zlaté mládí; Zprávy KČSN (1877–88); Zvon (1901–36); Ženské listy (1912); Ženský obzor (1929–36); Živa (1899–1907). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a cestopisné prózy*: Rostlinstvo v národních písních, pověstech, báchích a obyčejích (PP pro ml., 1878, podp. Josef L. Kořenský); Z dalekých krajín (PP pro ml., adaptace z angl., b. d., 1881; rozšíř. vyd. 1891; dále dopln. vyd. 1919; 1927 ve 2 sv., s tit. Z dalekých krajín a U cizích národů); Ze švédských krajů (PP 1885); Na Korsice (PP 1887); V cizině (PP pro ml., b. d., 1890, rozšíř. vyd. 1921); Evropa (PP pro ml., b. d., 1893, rozšíř. vyd. 1929); Ze škol cizích zemí a národů (FF 1895); Asie (PP pro ml., b. d., 1896; b. d., 1920, rozšíř. vyd. ve 2 sv. s tit. Asijský sever a východ a Asijský jih a západ); Na Krymu (PP b. d., 1896); Cesta kolem světa (PP, sešit. vyd., b. d., 1895–97, sebráno do 2 sv., b. d., 1896, 1897; zkráceno pro ml. s tit. Cesty po světě, též sešit. vyd., sebráno do 2 sv., b. d. 1898, 1899; b. d., 1902, ve 3 sv. s tit. Amerika, Japonsko a Čína); Afrika (PP pro ml., 1899; rozšíř. vyd. 1924); Austrálie (PP pro ml., 1903; rozšíř. vyd. 1922); K protinožcům (PP, sešit. vyd. b. d., 1901–04, sebráno do 2 sv., b. d., 1903, 1904; zkráceno pro ml. 1907–10 ve 12 sv. pod společným tit. Nové cesty po světě: Plavba do Austrálie, Na Labutí řece, Cesty po Austrálii jižní, Cesty po australské Viktorii a Tasmánii, Na jihu Nového Zé-

landu, Na severu Nového Zélandu, V jižním moři, Ve východní Austrálii, V Malajsku, V Siamu a v Číně, Podruhé v Žaponsku, Sibiři napříč; Amerika 1, 2 (PP pro ml., 1. Amerika severní, 1911, 2. Amerika střední a jižní, 1913; rozšíř. vyd. 1925); Světem a přírodou (PP b. d., 1918); Ze života záhrobního (PP 1924); Cestou k Herkulovým sloupům (PP 1924); Tureckem do asijských dálav (PP 1924); O zvířatech a lidech (PP 1925); Z Vulkánovy dílny (PP 1925); Doma a za mořem (PP 1925; t. r. spolu s předchozími 5 sv. pod společným tit. Z domova i ciziny); Vzpomínky na domov i cizinu (PP pro ml., 1929); Ze všech končin světa (PP 1930); Hostem u dobrých přátel (P 1934). – *Překlad:* F. J. Andreas: Lajla (1919). – *Ostatní práce:* Geologické procházky po okolí smíchovském (1876, podp. Josef L. Kořenský); Květena jarní (1877, podp. Josef L. Kořenský); Vypsání hornin okolí smíchovského (1878); Prosté výklady ze zemězpytu či geologie (1880); O diluviální zvířetě jeskyně Svato-prokopské (1883). ■ **KORRESPONDENCE:** L. Korbel: První dopis J. Kořenského E. St. Vrázovi (z 1891), Sborník Čs. společnosti zeměpisné 1959, s. 366. ■ **USPOŘÁDAL:** Smíchov. Pamětní list národní slavnosti ve prospěch Ústřední Matice školské 3–5 (1885–87). ■

LITERATURA: sb. Dr. J. K. (1937). ■ F. Pražský (Dlouhý): ref. Z dalekých krajín, Lit. listy 1883, s. 66; an.: J. K., Zlatá Praha 1885, s. 100; J. Neruda: J. K., Humorist. listy 1885 → Podobizny 3 (1954); F. A. J. K., Budečská zahrada 1886, s. 150, 166; -aue- (H. Pit-tauer): ref. Na Korsice, Lit. listy 1887, s. 384; -á.: J. K., Čes. domácnost 1890; ● ref. V cizině: L. S. (Strahl), Posel z Budče 1890, s. 35; J. V. Novák, Lit. listy 1890, s. 94; A. Schlesinger, Čes. škola 13, 1890/91, s. 6 ●; K. V. Rais: J. K., Nový kalendář učitelů na r. 1891; r.: ref. Z dalekých krajín, Vesmír 1891; B. Patera: J. K., Květy mládeže 1, 1894/95, s. 101; ● ref. Cesta kolem světa: A. F. Tichý (Dlouhý), Lit. listy 1895, s. 202; -al., Lit. listy 1896, s. 336; J. V. Prášek, ČČM 1896, s. 500; V. Doubek, Osvěta 1897, s. 1016; F. J. Vrba, Lit. listy 1897, s. 173 ●; J. Eichner: J. K., Malý čtenář 1897; ● ref. K protinožcům: J. Pachmayer, NL 20. 12. 1902; V. Doubek, Osvěta 1902, s. 1131; B. B. (Bauše), Zvon 4, 1903/04, s. 138; F. V. Vykoukal, Osvěta 1911, s. 387 ●● k šedesátinám: -r. (R. J. Kronbauer), Máj 5, 1906/07, s. 667; B., Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 533; B. Bauše, ČČM 1907, s. 357 ●●; ● ref. Na severu Nového Zélandu: S. (F. Sekanina), Zvon 8, 1907/08, s. 542; J. Božek, Osvěta 1908, s. 357 ●; S. (F. Sekanina): ref. Nové cesty po světě, Zvon 9, 1908/09, s. 190 + ref. Amerika 1, Zvon 11, 1910/11, s. 172; J. Petrbo: J. K., Úhor 1913, s. 26; G. P. (Pallas): ref. Světem a přírodou, Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 94; Dr. V. N. (Novák): ref. Z Vulkánovy dílny, Nové Čechy 9, 1925/26, s. 218; drb. (J. Borecký): ref. O zvířatech a lidech, Zvon 26, 1926/27, s. 218; ● k osmdesátinám: K. Spalová, Úhor 1927, s. 89; -och- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 643; J. Kolařík, LidN 26. 7. 1927; B. (E. Bass), LidN 26. 7. 1927; T. (H. Traub), Tribuna 9,

1927, s. 175 ●; B. H. (Hloušková): ref. Vzpomínky na domov i cizinu, Úhor 1929, s. 186; ● k devadesátinám: an., Čes. deník 25. 7. 1937; L. T.-Zevloun (Tůma-Z.), NL 25. 7. 1937; = (J. Vodák), Čes. slovo 25. 7. 1937; p. (A. M. Piša), PL 25. 7. 1937; -šp- (F. Kašpar), NO 25. 7. 1937; A. N. (Novák), LidN 26. 7. 1937; an., RP 27. 7. 1937; F. Štůla, ČČM, oddíl přírodověd., 1937, s. 186; Šv. (Švambers), Sb. Čs. společnosti zeměpisné 1937, s. 89 ●● nekrology: V. Krajina, LidN 9. 10. 1938; R. Pech, Nár. politika 11. 10. 1938; jd (J. Drda), LidN 13. 10. 1938; N. Tučková, NL 15. 10. 1938; V. Červinka, Nár. politika 23. 10. 1938; K. Spalová, Úhor 1938, s. 161; V. Lesný, Archiv orientální 1938, s. 441; J. Obenberger, ČČM, oddíl přírodověd., 1938, s. 177 ●; J. Hloucha: Krásný český člověk..., Venkov 23. 7. 1939; Kgs: J. K. podučitelem, LidN 27. 7. 1941; F. Pražák in Paměti českých spisovatelů z dětství (1946, s. 83) + in Spisovatelé učitelé (1946, s. 97); ● k 100. výr. nar.: B. Finke, Beseda 1947, s. 193; O. Blažek, LD 26. 7. 1947; F. Sekanina, Svob. noviny 26. 7. 1947; mj., RP 27. 7. 1947 ●; Š. Metlický: J. L. K. v Radnicích, Život Plzeňska 1951, s. 130; B. Horák, M. Stadlerová: Emil Holub – J. K., Sb. Čs. společnosti zeměpisné 1955, M. Stadlerová: J. K., Zeměpis ve škole 1955, s. 49; S. Lvová: Za J. K., Lidé a země 1959, s. 104; J. Kunský in Čeští cestovatelé 2 (1961, s. 125); M. Faltysová: Učitel a cestovatel J. K. (1847–1938), Zprávy z muzeí od Trstenické stezky 1969, s. 11; hey (J. Heyduk): Vzpomínka na K., LD 26. 7. 1972.

jpo, sm

František Bronislav Kořínek

* 27. 8. 1831 *Křídla* (Nová Ves.-K.)

u Nového Města na Moravě

† 20. 11. 1874 *Praha*

Literární historik a kritik, publicista a překladatel ze slovanských literatur.

Pův. jm. František Korbař (po matce); 1834 jej otec Jan Kořínek, učitel v Radňovicích, sňatkem legitimoval. Gymnázium vystudoval K. v Jihlavě, filoz. fakultu (obor historie) v Praze. Od 1854 působil jako suplent na gymnáziu ve Vraždině (Charvátsko), potom ve Štýrském Hradci, kde byl 1858 jmenován profesorem. Od začátku 60. let do 1867 učil na gymnáziu v Záhřebu. Z politických důvodů (psal články proti maďarskému utlačování Charvátska) a pro své otevřené slovanské smýšlení byl po rakousko-uherském vyrovnání zbaven profesury a vypo- vězen ze Záhřebu (1867). Po návratu do Prahy

se stal redaktorem Nár. listů; 1866–68 byl poslancem českého sněmu. 1870 působil v redakci Moravské orlice v Brně, 1871 se do redakce Národních listů vrátil. T. r. byl charvátským bánem rehabilitován a vyzván k návratu do Záhřebu, odmítl však a přijal místo profesora na pražském malostranském gymnáziu, kde působil až do smrti. Byl pohřben na malostranském hřbitově.

Význam K. spočíval především v publicistice. Jeho články se vyznačovaly bystrostí, srozumitelností, pádností argumentů a humoristickou barvitostí. Očekávalo se, že se stane pokračovatelem K. Havlíčka i pro své mravní zásady a politickou a vědeckou vzdělanost. Vedle publicistiky se K. věnoval historii Slovanů, zvláště jižních (spoluautorství stati Jihoslované v Riegrově slovníku naučném, autorství učebnice všeobecných dějin pro charvátská gymnázia). Okrajově se věnoval české literatuře: jako kritik sledoval současnou literaturu zejména v Pražských novinách, jako literární historik se zabýval hlavně odkazem Máchovým. Z K. překladů je nejvýznamnější časopisecky otištěný převod básně M. J. Lermontova Mcyri.

ŠIFRY: B. K., F. B. K. (oboji Lumír), „Od Sávy“ (Čas, Hlas), □ (Nár. listy). ■ PŘÍSPĚVKY in: Blahověst (1851); Čas (A. Krása); ČČM (1863 překl. M. J. Lermontov: Mcyri); Hlas; Kalendář Koruny české; Lit. listy (1865); Lumír (1851–54); Mor. orlice (1869–72); Nár. listy; Obzor; Pražské noviny (1852–53); Slovan (1871). ■ KNIŽNĚ. Překlad: M. Czajkowski: Vernyhora, věstec ukrajinský (1852). – *Ostatní práce*: Über die Einteilung der Weltgeschichte (Varaždin 1855); Obraz světa slovanského z hlediště politicko-národního 1, 2 (1. Sousedé Slovanů, 1867; 2. Stát rakouský, 1868); Věk Albrechta z Valdštejna (1870). ■

LITERATURA: Fr. L. V-k. (Vorlíček): Stručný přehled nejnovějších beletristických překladů, Pražské noviny 2.–7. 1. 1852; ● nekrology: an., Světozor 1874, s. 572; an., NL 20. 11. 1874 ●; J. Malý in Naše znovuzrození (1880–89, s. 155).

dv

Jan Kořínek (1)

* 12. 2. 1626 Čáslav

† 12. 8. 1680 Praha

Historik a česky a latinsky píšící básník. Autor dějin Kutné Hory, spojujících balbínovské vlastenectví s rekatolizační tendencí.

Po skončení nižších studií vstoupil K. 1641 do jezuitského řádu a dostudoval filozofii. V řádových službách působil na různých místech Čech, Moravy a Slezska (připomíná se jeho pobyt v brněnské koleji 1645, kdy s J. Malobitským vedl studenty v boji proti Švédům obléhající město), nejdéle pobýval v Kutné Hoře. Pět let vyučoval v nižších gymnazijních třídách, pět let učil filozofii, sedm let byl kazatelem, pět let správcem seminářů. Nejspíše jako rektor koleje v Litoměřicích (1666–69) se sblížil s B. Balbínem a jejich přátelství se upevnilo zvláště v době Balbínova pronásledování. K. zemřel v klementinské koleji v Praze v době morové epidemie.

Jediný historický spis K., *Staré paměti kutnohorské...*, vznikl na popud B. Balbína a J. Krugera a s balbínovským vlastenectvím souvisí svými projevy proti národním odrodilcům a akcentací významu českého jazyka. S obecnou rekatolizační tendencí i se zvláštními kutnohorskými církevně propagandistickými potřebami je dílo v souladu jak záměrem oslavit Kutnou Horu jakožto město v celé své historii trvale katolické (a proto i zkreslování či zamlčování dějinných faktů tomu odporujících), tak hanobením a zesměšňováním husitů. Paměti sahají od nejstarších lokálních pověstí až po 1614 a každá z jejich 20 kapitol je označena jako „handštán“ (vzorek rudy) z dolu, jehož smyšlený název symbolizuje vždy obsah a smysl kapitoly. Dobovým historiografickým zvyklostem odpovídá dílo v tom, že prokládá dějinné vyprávění pasážemi úvahovými a volně kontextovanými básněmi (mezi nimi i píseň k sv. Barboře, psaná hornickou lidovou mluvou, a pozoruhodné Sonáty slavičkové, pokus o literární transkripci slavičího zpěvu). Dobově neběžné je oproti tomu K. pochopení toho, že historik má také odborně porozumět zpracovávané látce. Projevilo se to nejen v K. studiu horních archivních pramenů, ale zejména v tom, že si osvojoval znalosti hornické práce, hornické terminologie a řemeslnického slangu návštěvou dolů, poučením u odborníků i dotazy u starých horníků. Pro záležitosti jazyka zřejmě citlivý K. využíval pak získaného slovního a frazeologického materiálu zvláště v partiích z dějin hornické práce a podnikání; na konci knihy je připojen výkladový slovníček „horních slov“. Tato jazyková podoba spisu do značné míry odporuje aktuálním stylistickým požadavkům kladeným na dějepisná díla (velikosti historických událos-

tí mělo odpovídat vznešené jazykové vyjádření), ale je v souladu s tou tematickou vrstvou díla, která se obrací se sympatiemi k lidovému živlu. V K. spise se asi poprvé objevuje domněnka, že vynálezce knihtisku J. Gutenberg pocházel z Kutné Hory; tento mylný dohad pak často opakovala česká publicistika kolem poloviny 19. stol. (např. K. A. Vinařický v spisu o Gutenbergovi vyd. 1847 v Bruselu). Z K. díla také nejednou látkově čerpala obrozenská historická beletrie (J. K. Tyl, P. M. Veselský aj.). – S K. učitelstvím filozofie nejspíš souvisí jeho dílo *Philosophia peripatetica* (Peripatetická filozofie); jen podle titulu je dnes známa jeho veršovaná latinská skladba *Quadruplex antidotum contra omne vitium* (Čtyřnásobný protilek proti vší neřesti).

KNÍŽNĚ: *Philosophia peripatetica*... (Olomouc 1658); *Quadruplex antidotum contra omne vitium* (1674, výt. nezjišť.); Staré paměti kutnohorské. Pod figurou dvacíti drahých rudních kamenů (jimž Horníci handštány říkají) vyobrazené a vypodobněné (1675). ■ EDICE: Staré paměti kutnohorské (1831, zčásti upraveno, ed. J. F. Devoty). – *Ukázka* in Z. Kalista: České baroko (1941). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4 344. ■ LITERATURA: J. E. Vocol: Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře, Památky archeologické a místopisné 3, 1858/59, s. 111; J. Jireček in Rukověť 1 (1875); A. Rejzek in P. Bohuslav Balbín, T. J. (1908); J. Fiala: K historii vzniku K. Pamětí, Kutnohorské příspěvky k dějinám, ř. 2, 1925; E. Kubíček: Národní vědomí českých jezuitů, Výr. zpráva čes. arcibiskupského gymnázia v Praze-Bubenči 1929/30; J. Vašica: K. básně, Řád 1933 → České literární baroko (1938); Z. Kalista in České baroko (1941); J. Kutnar in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví 1 (1973); E. Vlasák: Jezuitský historik kutnohorský, Středočeský sb. historický 8, část 2, 1973.

mo

Jan Kořínek (2)

* 4. 4. 1889 *Oplocany* u Tovačova
† 16. 3. 1952 *Praha*

Mikrobiolog, autor odborných prací, popularizátor přírodních věd fejetonistickou formou.

Syn pekaře. Po maturitě na gymnáziu v Kroměříži studoval (1909–1913) na filoz. fakultě pražské univerzity přírodopis, fyziku a matematiku (doktorát 1916); zimní semestr 1911/12 absol-

voval na pařížské Sorbonně. Pak působil šest let jako středoškolský profesor (mj. v Banské Štiavnici) a zároveň studoval na lékařské fakultě. 1920 byl jmenován asistentem Botanického ústavu v Brně, 1921 přešel do Prahy na Ústav pro fyziologii rostlin UK. 1925 se habilitoval pro obor fyziologie rostlin a bakteriologie na přírodovědecké fakultě, 1931 byl jmenován mimořádným, 1939 řádným profesorem pro obor fyziologie rostlin a bakteriologie. Po uzavření vysokých škol pracoval ve Výzkumných ústavech zemědělských v Praze, 1945 se vrátil na univerzitu. Své odborné znalosti si rozšiřoval ve Francii na Pasteurově ústavu v Paříži, na univerzitě v Montpellier a na hydrobiologických mořských stanicích, v Anglii na londýnském Listerově ústavu a v Tunisu.

Ve svých zábavně laděných fejetonech popularizoval K. současné přírodovědné poznatky a uvažoval o nich ve spojitosti se svými cestovními zážitky a s problematikou z nejrůznějších odvětví vědy, kultury a života vůbec. Společným jmenovatelem všech tří knih fejetonů je shovívavý filozofující nadhled a osobitý vypravěčský styl, slučující v sobě jadrný humor, vtip a ironii. K. jazyk charakterizuje užívání lidových rčení a úsloví stejně jako latinských citátů. Fejetony byly před knižním vydáním publikovány v denním tisku a mnohé uvedeny v rozhlase.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. svět (od 1927); Lid. noviny (1940); Nár. listy; Právo lidu (1929); Venkov (1942); odb. práce v čas. domácích i zahraničních. ■ KNÍŽNĚ. *Beletrie*: Přírodopisné fejetony (1933); Přírodopisec vypravuje (FF 1937); Očima přírodopisce (FF 1942). – *Ostatní práce*: Mikrobiologie (1930); Učebnice anatomie a fyziologie rostlin pro farmaceuty a přírodopisce (1945, s B. Němcem, S. Prátem). ■

LITERATURA: ● ref. Přírodopisné fejetony: F. Ulrich, Venkov 13. 12. 1933; Dr. J. B., LidN 20. 12. 1933; Štk., PL 2. 2. 1934 ●; J. Babička: Univ. prof. J. K. padesátníkem, Preslia 16, 1937/38, s. 23; J. S.: ref. Přírodopisné fejetony (2. vyd.), PL 2. 2. 1947; J. Stárka: nekrolog, Preslia 1953, s. 189.

sb

Jan Kořínek (3)

* 7. 12. 1904 *Praha*
† 25. 2. 1984 *Praha*

Autor cestopisných reportážních próz z Maroka a odborných prací obchodního zaměření.

Narodil se v rodině bankovního úředníka. Po studiích na nižší reálce na Král. Vinohradech (1916–20) studoval na gymnáziu ve Francii (Dijon 1920–22, Angoulême 1922–23, Poitiers, mat. 1924). Po dvouleté vojen. službě pracoval 1926–29 jako cizojazyčný korespondent v Pražské úvěrní bance, 1930–37 v Maroku jako obchodní zástupce československých firem, 1937–38 jako instruktor Omnipolu (Škodových závodů) v Paříži, po návratu do Prahy na jeho ředitelství. 1956 byl pověřen vedením mise podniků čs. zahraničního obchodu pro Maroko a Tunis, od 1959 působil jako hlavní garant Motokovu na Brněnských veletrzích; 1964 odešel do důchodu. Kromě pobytu 1930–37 navštívil K. Maroko také 1923, 1926, 1947, 1957. Byl tlumočnickem při obchodních jednáních na nejvyšší úrovni, examinátorem francouzštiny na min. zahraničního obchodu a autorem učebnic francouzštiny, vydávaných Institutem zahraničního obchodu, i odborných prací o zahraničním obchodu.

Za svých pobytů v Maroku získal K. bohaté znalosti o zemi, které uložil do široce koncipovaných cestopisných reportáží, v nichž převažuje orientace na hospodářství a obchod. Již v prvotině *Maroko* spojoval líčení zážitků s úvahami o politických, kulturních a ekonomických poměrech země; další práce adresoval budoucím návštěvníkům Orientu. Po válce srovnával K. minulost Maroka s přítomností, upozorňoval na kontrasty, prohluboval a rozšiřoval etnické, geografické a hospodářské poznatky tak, že cestopisy získávaly charakter průvodce (*Maroko křížem krázem*, *Fez, klenot islámu*). Autentický materiál o ztroskotání francouzské korvety na cestě do Senegalu 1816 a jeho tragických následcích se stal základem dramatického reportážního románu *Ztroskotání Medúzy*. Jediný román pro mládež (*V zajetí Maurů*) K. opět situoval na africký kontinent, jehož nástrahy společně překonávají český a africký chlapec.

KNIŽNĚ. *Beletrie*: Maroko (Rp 1928); Maghreb El Aksa, nejzápadnější Orient (Rp 1941); Evropan mezi mohamedány (Rp 1941); Fez, klenot islámu (Rp 1946); V zajetí Maurů (R pro ml., 1947); Maroko křížem krázem (Rp 1959); Ztroskotání Medúzy (R 1966). – *Ostatní práce*: Francouzské Maroko z hlediska hospodářského a náš obchod (1932); Koloniální problémy zítřka (1939); Zdravotní příručka československého turistu a kolonisty v severní Francouzské Africe (1939); Mladým do světa (1945); Manuel complet de français économique (1965); Obchodní zá-

stupce v zahraničním obchodě (1968); Francouzština v zahraničním obchodě (1968); Francouzsko-český hospodářský slovníček (1969); Umění prodávat (1969); L'Histoire des Relations Tchécoslovaques avec le Maroc (1975); Frazéologie současné francouzštiny (1982) aj. ■

LITERATURA: ● ref. Maghreb El Aksa: djk., LidN 17. 7. 1941; M. Pelant, Čteme 1941, s. 69; vj., Děln. osvěta 1941, s. 148 ●; -lu-: ref. Mladým do světa, Nový Orient 1, 1945/46, č. 7; ● ref. Fez, klenot islámu: -fbš-, Práce 29. 8. 1946; Votrubec, Nový Orient 1, 1945/46, č. 10 ●; J. Jemelka: ref. Maroko křížem krázem, Zpravodaj Orbis 1959, srpen; ● ref. Ztroskotání Medúzy: lm, LD 14. 5. 1966; M. Nyklová, Večerní Praha 30. 9. 1966 ●.

sb

Antonín Kosina

* 9. 11. 1849 *Horní Jelení* u Vysokého Mýta
† 4. 6. 1925 *Lomnice nad Popelkou*

Básník a prozaik pro mládež prezentující s výrazně výchovným záměrem rozmanité bájeslovné, historické, občanské a přírodní látky; učitel širších literárně-historických a metodických zájmů, překladatel a adaptátor děl evropské literatury.

V rodišti vychodil obecnou školu. Od 1862 studoval v Hradci Král. na gymnáziu a po maturitě (1870) v biskupském semináři; v březnu 1872 zanechal studia a stal se učitelem. Učil v Náchodě, nejprve na obecné škole, pak na měšťanské škole češtinu, němčinu, dějepis a zeměpis. 1875 přešel na dívčí měšťanskou školu v Ml. Boleslavi, posledním jeho působištěm byla chlapecká měšťanská škola v Lomnici n. Pop. V 70.–90. letech pilně spolupracoval s časopisy pro mládež a s časopisy pedagogickými.

Při své literární práci měl K. na mysli hlavně vlastenecké a mravní uvědomění mládeže i vytváření jejího kladného vztahu k uznávaným autoritám. „Bůh, vlast, příroda“ (moto prvotiny *Kvítí luční*) jsou základními hodnotami, k nimž se koncentrují K. cykly veršů a drobných próz, pojaté a zpracované ještě v duchu sentimentálně romantické konvence z obrozené doby. Chápání přírody a historie jako učitelky člověka vedlo K. k tomu, že nejrůznější děje a scénérie představoval jako poučné příklady, ať v kladném, či záporném smyslu, a že tuto intenci často ještě zdůraznil pointou básně, v prózách závěrečným posláním příběhu nebo jeho

konstruováním v podobě morality (zvl. *Povídky, pohádky a obrázky*). Nejčastějším tématem K. veršované epiky a prózy byly příklady hrdinských vlasteneckých činů, jež čerpal z mytologie a dějin starověkého Řecka a Říma (*Z dob slávy řecké, Po válkách perských* aj.) i z historie jiných národů, především pak z české minulosti od dob bájeslovných po současnost (*Ze zpěvů vlasteneckých, Kyticka veršů výpravných* aj.). Mládeži byly určeny i adaptace známých příběhů barona Prášila a Dona Quijota; několik drobností z literatury italské publikoval K. časopisecky. Mimoto se zabýval metodikou literární výuky, psal literárněhistorické články a z české poezie 19. století sestavil čítanku pro měšťanské školy.

PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (1874–96; 1876 Stručný přehled dějin literatury české); Blahověst (1870–74); Budečská zahrada (1879–88); Čes. škola; Divadelní listy (1882); Jarý věk (1885–86); Jitřenka (Polička, 1887); Koleda (Olomouc, 1877); Komenský; Květy mládeže (1896–97); alm. Kytice (1878–81); Malý čtenář (1882–96); Naše mládež; Vlast (1894); Zlaté mládí (1886). ■ **KNIZNĚ.** *Beletrie pro ml.:* Kvítí luční (BB 1874); *Ze zpěvů vlasteneckých* (BB 1876); *Povídky, pohádky a obrázky* 1, 2 (1877); *Z dob slávy řecké* (PP b. d., 1878); *Pomněnky* (BB 1878); *Z lásky ku vlasti* (PP b. d., 1878); *Po válkách perských* (PP b. d., 1880); *Vínek veršův* (BB 1881); *Kyticka veršů výpravných* (BB 1882); *Chudobinky* (BB 1884); *Malý gratulant* (BB b. d., do 1885); *Pod lípou* (BB 1885). – *Adaptace:* *Cesty a příhody barona Prášila* (1884); *Život a příhody Dona Quijota* (1884). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** *Básnická čítanka* (1875). ■

LITERATURA: an.: ref. *Ze zpěvů vlasteneckých*, Světozor 1875, s. 476; an. in A. K.: *Chudobinky* (1884); L. Pivoda: ref. *Chudobinky*, Lit. listy 1884, s. 82; S. Kamenický: A. K. Nástin životopisný, Budečská zahrada 1884, s. 148; -aue- (H. Pittauer): ref. *Pod lípou*, Lit. listy 1885, s. 112; O. P. (Pospíšil): A. K. (nekrolog), Úhor 1925, s. 106.

et

Jan Evangelista Kosina

* 22. 12. 1827 *Josefov* (Jaroměř–J.)

† 11. 12. 1899 *Olomouc*

Buditelskými ideály inspirovaný literární kritik, estetik a filolog, autor vzpomínek; v 70. letech 19. století vytvářel základy tzv. moravské kritiky.

Narodil se v rodině kováře husarského pluku a v dětství pobýl s rodiči na různých místech

rakouské říše: 1829 Pardubice, 1830 Debrecín, 1831 Svatý Hipolyt (St. Pölten), 1832 Vídeň, 1834–36 Slavkov u Brna, 1836–43 Břežany. K probuzení K. národního vědomí přispěly pobyty u matčiných rodičů v Bohdanči u Pardubic, kde začal chodit do školy (1833–34); od 1842 se tu stýkal s básníkem J. J. Langrem, který se v mládí ucházel o jeho matku. Významně na K. zapůsobil dlouhodobý pobyt v polském prostředí v Haliči. V Břežanech (Berežany, Ukrajina) absolvoval gymnázium, ve Lvově studoval filozofii (1843–45) a práva (1845–48). Po návratu do Čech 1848 vystudoval v Praze historii a češtinu (1849–52, vliv profesorů F. L. Čelakovského a J. P. Koubka). Krátce byl vychovatelem v Obříství, od 1853 učil na gymnáziu v Hradci Král. a musel si rozšířit aprobaci o klasic. filologii (1855 zkouška z latiny, 1861 z řečtiny). 1867 byl jmenován ředitelem nově zřízeného Slovanského gymnázia v Olomouci, které přivedl k značnému rozkvětu. Iniciátorský se zúčastnil také nár. práce v Olomouci; zvláště usiloval o rozvoj čes. školství, vyšší úroveň vzdělání učitelstva a o jeho probuzení k nár. vědomí. Stal se spoluzakladatelem a prvním starostou (1870–74) Spolku moravských učitelů v Olomouci, který sdružoval učitelské organizace z okresů sev. a vých. Moravy, 1872 založil Matici školskou v Olomouci a jako její předseda (1872–74, pak do 1877 místopředseda) se přičinil mj. o zřízení první čes. obecné školy v Olomouci (1873). Byl také místostarostou Sokola (1870–72). 1877, kdy podruhé ovdověl, byl povolán do Prahy za zemského školního inspektora; v této funkci mj. přispíval k přejímání obecních gymnázií a reálků do státní správy. Podílel se na přípravě 2. vyd. maticího Brusu jazyka českého (1881). Od 1888 žil na odpočinku v Bohdanči. 1891 při volbách do říšského sněmu kandidoval za mladočeskou stranu, v poslední chvíli však ustoupil ve prospěch mladšího kandidáta. 1894 se přestěhoval do Olomouce, kde byl také pohřben; ostatky 1913 převezeny do rodinné hrobky v Bohdanči.

K. vystoupil na veřejnost 1850 dramatickým pokusem *Čechové před Milánem*, zpracovaným podle novely Jana z Hvězdy; neúspěch hry, kterou uvedl J. K. Tyl ve Stavovském divadle, odvrátil K. od další tvorby. Věnoval se pak především klasické filologii: sepsal latinskou mluvnici, založenou na vědecké srovnávací metodě, a překládal Platónovy dialogy. Ke kritické činnosti, v níž vycházel z Durdíkových analýz,

a k spisování estetických a filologických pojednání byl podnícen až za pobytu na Moravě, kde 1873 založil s J. Havelkou a dalšími pedagogický týdeník *Komenský*. Příspěvky v něm a v *Časopise Matice moravské* se K. stal iniciátorem tzv. moravské kritiky, která hodnotila literární díla podle jejich mravní ideje, ušlechtilosti tendence a kladného světového názoru; zároveň přísně, až pedanticky stíhala mluvnické a jazykové chyby (proto nazývána též „kritikou brusičskou“). Své pojetí jazyka a literatury (včetně názorů na hudbu, tanec, společenskou galantnost ap.) K. systematicky vyložil v knize *Hovory olympské*. Formou platónských dialogů (psaných svérázným archaicky zabarveným stylem, bohatým na řečnické figury a básnické obrazy), ve kterých sám vystupoval jako prof. Ostrý, obhajoval temperamentně a s vtipem práva mateřského jazyka ve škole, brusičské snahy své a svých přátel (F. Bartoše, V. Praska aj.) o jazykovou čistotu, význam dialektů pro obohacování spisovného jazyka i jejich užívání v dialogích literárních děl. Estetické názory tu objasnil především v dialogu *O literárním kosmopolitismu*, představujícím v soudobých polemikách mezi školou „národní“ a „světovou“ nejostřejší odsouzení lumírovských tendencí. K. požadoval literaturu zpracovávající domácí, případně slovanské látky, akcentující mravní výchovnou funkci, prostou moderního skepticismu; své představy nacházel neadekvátněji naplněny u S. Čecha. Na rozdíl od představitelů školy „národní“ za prototyp neživotné a šablonovité kosmopolitní poezie pokládal epiku a dramata V. Hála (řadou argumentů předjal stanovisko J. S. Machara). Podobně jako F. Bartoš, s nímž připravil pro vyšší třídy gymnázií *Malou slovesnost* (napsal pro ni většinu teoretických výkladů), zapůsobil K. nejvíce na mladé spisovatele a kritiky z Moravy (L. Čech, J. Herben, F. Tábořský, H. Babička, F. Bílý). – Nejsvěžejším K. dilem jsou beletrizované vzpomínky *Život starého kantora*; líčí poutavě předbřeznový maloměstský život u nás (zvl. v Bohdanči) i v Polsku a podávají pestré obrázky z autorova rušného dětství a mládí.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: A. Bohdanecký, Josef Novák, Severin Karas, Starý Vlastenec; Jan K-a. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Čas* (1860); *Časopis Matice moravské* (1876–79); *Komenský* (1873–1900); *Světozor* (1879–80). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Malá slovesnost* (1876, s F. Bartošem); *Hovory olympské* 1, 2 (b. d., 1879; 1891–93, nedokonč.); *Píseň*

slepého pěvce Marka Popoviče „o dvě literatury českou“ z roku 1850 (B b. d., 80. léta, Plzeň); *Život starého kantora* 1, 2 (memoáry, 1899, 1900, nedokonč.); – posmrtně: *Bohdanecký rukopis* (parodický dialog z 1888; 1927, ed. V. Tille). – *Překlady*: *Plátón: Obrana Sokratova, Kritón* (1863) + *Gorgias* (1865). – *Ostatní práce*: *Gramatika jazyka latinského pro gymnázia československá* (1867). – *Souborné vydání*: *Drobné spisy* I (1888, kritiky a stati, ed. F. Bayer). ■ SCÉNIC-KY. *Hra: Čechové před Milánem* (1850, pseud. A. Bohdanecký). ■ KORESPONDENCE: in *Bohdanecký rukopis* (B. Pavlíčkovi a A. Tillovi z 1888; 1927, ed. V. Tille). ■

LITERATURA: A. Vávra (J. Kosina): Epilog k autobiografické ličnī † J. E. K. (1901; připojeno k J. E. K.: *Život starého kantora* jako 3. sv.). ■ ● ref. *Čechové před Milánem*: K-r., *Včela* 6. 4. 1850; R. (F. Kluczak?), *Bohemia* 7. 4. 1850 ●● ref. *Hovory olympské*: M. Procházka, *Obzor* 1879; P. Sobotka, *Osvěta* 1879, s. 517 ●; F. Bartoš: J. E. K., *Světozor* 1879; an. (F. Slaměník): J. E. K., *Komenský* 26. 1897 až 98; š- (J. Kuffner): ref. *Život starého kantora*, *NL* 28. 6. 1900; ● nekrology: -sl-, *NL* 19. 12. 1899; an. (J. Vlček), *Obzor lit. a umělecký* 1900; J. Kvičala, *Čes. muzeum filologické* 1900 + *Almanach Čes. akademie* 1901 ●; M. Hyšek in *Literární Morava v letech 1849–1885* (1911); F. Pražák: *Příspěvky k moravské kritice a literatuře, zvláště ke kriticismu Kosinovu* (o koresp. Kosina–Bartoš), *Hlídka Času* 1913 → *Tvůrčí Morava* (1941) + J. E. K., *Časopis Mor. muzea zemského* 1914; R. Fischer in *Olomoucký památník 1848–1918* (1938); K. Svoboda: *O slohu J. E. K., Naše řeč* 1944 + K. názory o národní vzdělanosti, zvláště o jazyce a písemnictví, *ČMM* 1948; J. Němečková: J. E. K. jako organizátor moravského učitelstva, sb. *Za hlasem Komenského* (1957); D. Jeřábek: J. E. K., *VVM* 1960; O. Králík: *Památce mrtvých*, sb. *Pocta Slovanskému gymnáziu v Olomouci* (1967).

pp

Miloš Kosina

* 23. 10. 1905 Kyjev (Ukrajina)

† 10. 11. 1966 Praha

Autor detektivek, kovbojek a dobrodružných próz pro dospělé i mládež.

Narodil se jako nemanželský syn, matka byla učitelka a vychovatelka. Vystudoval gymnázium v Prešově, kam se jeho matka, Češka, odstěhovala z Ukrajiny po první svět. válce. Pak strávil půl roku v Jugoslávii a Itálii; zkušenosti odtud využil v řadě knih z námornického života, zatímco v prózách pro mládež z domácího

prostředí se nejčastěji inspiroval krajinou na Kokořinsku. Po odchodu do Prahy pracoval jako redaktor listů Politika, Nár. politika a od 1945 Práce. 1934 se oženil. Od 1951 byl úředníkem v n. p. Konstruktiva. Spolupracoval též s rozhlasem.

Nejen detektivky, ale také dobrodružné prózy zakládal K. většinou na odhalování nějakého tajemství. Poutavost často stupňoval zkřížením dvou motivů: buď dospěl k prolnutí dvou zdánlivě samostatných případů, nebo určitý případ před vyřešením zkomplikoval novou problematikou. Prózy pro dospělé (k neúspěšnějším patří *Mrtvá eskadra* a *Ahoj, velrybáři*), situované do více méně exotické ciziny, sledují co nejlapidárněji rozvíjení příběhu. Prózy pro mládež si více všimají i psychiky chlapeckých hrdinů. I když také zde K. téžil např. ze svého oblíbeného námořního prostředí (*Hoši z Modré zátoky*), odehrávají se nečekaná dobrodružství většinou v prostředí mladému čtenáři dobře známém (*Kamarád z Údolí obrů*).

PSEUDONYMY: Barrie Bates, Frank Brand, K. W. Drake, Martin Martin, Stepp Gradmoore. ■ PŘÍSPĚVKY in: Nár. politika; Politika; Práce; Právo lidu (ve Večerníku PL od 1934 causerie); Průboj. ■ KNIŽNĚ. *Prózy: Střelec ze severu* (1937, pseud. Stepp Gradmoore); *Přátelé ze San Xavieru* (1938, pseud. Barrie Bates); *Tichý střelec* (1938, pseud. Barrie Bates); *Bandita Bavyre* (1938, pseud. Stepp Gradmoore); *Zákony západu* (1938, pseud. Stepp Gradmoore); *Mrtvá eskadra* (1939); *Lovci vraků* (1939); *Střelci z mrtvého města* (1939, pseud. Stepp Gradmoore); *Ahoj, velrybáři* (1940); *Ohnivá křídla* (1940); *Hora zlata* (1940); *Jezdec od Choré řeky* (1940, pseud. Stepp Gradmoore); *Whisky Jones* (1940, pseud. Stepp Gradmoore); *Hoši z Modré zátoky* (pro ml., 1941); *Bílý kaňon* (pro ml., 1941); *Křídla nad oceánem* (1941); *Mrtvý odpovídá* (1941); *Znamenané střely* (1941); *Tajemství bílé obálky* (1941, pseud. Frank Brand); *Tajemný doktor Cardesse* (1941, pseud. K. W. Drake); *Dům u sedmi duchů* (1941, pseud. K. W. Drake); *Zápas obrů* (1941, pseud. K. W. Drake); *Zakázaný pramen* (1941, pseud. Stepp Gradmoore); *Kavalíři pastvin* (1941, pseud. Stepp Gradmoore); *Smrti v tvář* (1941, pseud. Barrie Bates); *Tajemství letounu č. 6* (1941, pseud. K. W. Drake); *Osada statečných* (pro ml., 1942); *Hoch z Údolí blesku* (pro ml., 1943); *Velký poplach* (1943); *Stezka dobrodružství* (pro ml., 1943); *Tajemství filmového ateliéru* (1943, pseud. Barrie Bates); *Orlí stín* (pro ml., 1944); *Děravý škuner* (1944); *Tváře v přítmí* (1944); *Vteřiny nad městem* (1944); *Jezdec ze severu* (1945); *Kamarád z Údolí obrů* (pro ml., 1945); *Hoši od Modré řeky* (pro ml., 1946; pod jm. Miloslav Kosina); *Hrdina ploché dráhy* (pro ml., 1947); *Poklady dobrodruhů*

(pro ml., 1948); *Škuner na obzoru* (1948); *Bílý kaňon* (pro ml., 1948); *kovbojky a další detektivky* v sešitovém vydání. – *Překlad: M. Figuli: Tři kaštanovi koně* (1942, s J. Budou). ■

LITERATURA: drb (J. Borecký): ref. *Lovci vraků*, Zvon 40, 1939/40, s. 209 + ref. *Ohnivá křídla*, Zvon 41, 1940/41, s. 154.

pb

Bernard Kosiner

* 29. 12. 1903 *Borová* u Poličky

† 4. 8. 1939 *Praha*

Básník a filozofující pohádkář, teoretik zaměřený hlavně na psychologii umění, estetiku a obecnou problematiku rozhlasu, jeden ze zakladatelů české rozhlasové kritiky.

Narodil se v osadě Svatá Kateřina. Pocházel z židovské rodiny, měl čtyři sourozence (přilnul zejm. k sestře Elce, † 1931). Otec Emil K., majitel faktorského podniku na výrobu podomácku vyšívaného prádla, byl soc. demokratem a 1921 jedním ze zakladatelů KSČ v Proseči, kam se rodina přestěhovala. Po obecné škole v Proseči studoval B. K. od 1914 v Praze gymnázium v Truhlářské ul.; bydlel u strýce Davida, levicového soc. demokrata a majitele malého vydavatelství uměleckých pohlednic a reprodukcí. Po maturitě (1922) K. studoval půl roku medicínu, pak navštěvoval pražskou filoz. fakultu (mj. přednášky O. Fischera, F. Krejčího, Z. Nejedlého, F. X. Šaldy, V. Tilleho, O. Zicha). Tehdy se stal členem Svazu komunistické mládeže Československa a po jeho rozpuštění členem KSČ; 1925 náležel k svolavatelům tzv. litomyšlského sjezdu středoškolských i vysokoškolských studentů a mládeže, sdružených kolem Studentského časopisu, na němž přednesl referát o socialismu, studentech a svědomí. 1925–29 pracoval jako asistent Psychotechnického ústavu prof. F. Šerackého, který mu vrátil disertaci z oblasti psychologie umění údajně pro aplikaci marxistických tezí. 1929–34 žil K. v Proseči, kde v době hospodářské krize pomáhal rodině, dále se vzdělával a prosazoval v pražských a jiných časopisech a novinách; 1932 zde učinil marný pokus vydávat časopis *Studijní revue*. V posledních letech života byl úředníkem v Praze, pobýval i v Brně.

K. verše z počátku 20. let (začal psát od

kvinty) patřily k vlně proletářské poezie, avšak promítly se do nich i vlivy O. Březiny, O. Theera a F. X. Šaldy; publikovány byly F. Kafkou ve výběru až posmrtně. Z dramatických pokusů se ojediněle provozovala hra *Etický experiment* (ochotnický, jako součást litomyšlského sjezdu studentů 1925), v rukopise zůstala hra *Dva – dynamika svobody* z téhož roku, silně ovlivněná myšlenkami filozofa L. Klímy, o němž K. později také psal (Studentský časopis 1929 a 1932). Od počátku 30. let se systematicky věnoval rozhlasové kritice v denním tisku (zvl. v Lid. novinách) i v revuích, především odborných; v časopise *Přehled rozhlasu* vedl již od 1. ročníku (po F. Soldanovi) pravidelnou kritickou rubriku. Navázal pracovní kontakty s pracovníky rozhlasu v Brně, aktivní byl i v kulturně osvětové sféře (v tzv. Parlamentu mladých vedl 1935–37 pracovní seminář o rozhlasové práci). Ve svých kritikách rozhlasových pořadů vycházel ze zásady rozlišení rozhlasovosti a zvukovosti, zabýval se také teorií rozhlasu jako specifického druhu umění i teorií jeho jednotlivých žánrů. Soustavně útočil proti ideologické orientaci pražské rozhlasové stanice. Jako filozofa i jako básníka zaujaly K. vedle kategorie pravdy především problémy času (proti pomíjivosti lidského údělu stavěl relativní věčnost umění), jak o tom svědčí jeho filozofické eseje a také pohádky „pro dospělě čtenáře“, z nichž byl posmrtně vydán výbor.

PRÍSPĚVKY in: Divadlo (od 1929); E (orgán Etického hnutí čl. studentstva v Brně, 1937); Kvart (1937); Lid. noviny (od 1933); Naše snahy (Litomyšl, 1923–27; 1926 aforistické Vyznání, 1927 dojmy z cesty do Itálie); Nová scéna (1930); Nová svoboda (1928–29); Nové obzory (od 1931); Pramen (Plzeň, 1928); Přehled rozhlasu (od 1932); Studentský časopis (od 1921); Svět rozhlasu (1935–39); Venkov (1937); – posmrtně: Rozhlas. Studie a úvahy (1963, č. 2: Z myšlenek B. K.). ■ KNIŽNĚ. *Práce o umění*: Rozhovor o umění (1938). – *Výbor*: Pohádka o třech kouzelnících času (1967, ed. F. Kafka). ■ SCÉNIK-KY. *Hra*: Etický experiment (1925). ■

LITERATURA: F. Kafka: Básník B. K. a jeho svět (1964, s. výběrem K. díla a se statí J. Popelové o K. mysliteli). ■ an.: nekrolog, Hovory o knihách 1939, č. 11; F. Kafka: B. K. – kritik nového umění, Rozhlas. Studie a úvahy 1963, č. 2; J. Hrbas: Rozhlasové vzpomínání, sb. Kapitoly z dějin Čs. rozhlasu 2 (1964); A. Štěrbová: K počátkům české rozhlasové kritiky (B. K.), AUP Olomouc, Philologica 37, Studia Bohemica 1, 1975; F. Kafka in B. K.: Pohádka o třech kouzelnících času (1967); S. Perkner: Rozhlasový kritik B. K., Texty 1970, č. 3; KFK (F. Kafka): Vzpomínka na básníka, Věstník židovských náboženských obcí v Československu 1972, č. 7–8; K. (F. Kafka): Tvůrce rozhlasové kritiky – B. K., Věstník židovských náboženských obcí v Československu 1978, č. 12.

ls

Václav Kosmák

* 5. 9. 1843 *Martínkov* (Jakubov–M.) u Moravských Budějovic

† 15. 3. 1898 *Prostoměřice* (Prosiměřice) u Znojma

Prozaik a fejetonista, usilující působit výchovně na lid ve smyslu náboženském, národním i mravním; v poslední čtvrtině 19. století nejpobulárnější lidový beletrista na Moravě.

Čtvrté ze šesti dětí krejčího a kostelníka; do hlavní školy (1853–54) a německého gymnázia chodil K. v Jihlavě. Od 1862 studoval bohosloví v Brně, kde získal národní uvědomění (vliv F. Sušila); v litografovaném časopise bohoslovců Concordia tiskl od 1862 první verše a články. Po vysvěcení (1866) působil v řadě jihomoravských obcí: byl kaplanem v Mor. Budějovicích (1866–68) a v Hostimí (1868–69), administrátorem v Biskupicích (Radkovic-B.) u Hrotovic (1869–70), Řeznovicích (Ivančice-Ř., 1870–72) a v Moutnicích (1872–77), farářem v Tvarožné (1877–93), kde vystavěl nový kostel, a v Prostoměřicích (Prosiměřice, 1893–98); 1894 byl jmenován děkanem znojemského obvodu, ale koncem t. r. se ze zdravotních důvodů funkce vzdal. Ve všech působistích se zúčastnil národního ruchu, byl dobrým řečníkem. K. zálibou byla hudba, složil i nápěvy k některým svým básním. K. jeho přátelům patřili kněží spisovatelé V. Šťastný, K. Křen (vl. jm. F. Zgoda), K. Eichler, moravskobudějovický advokát E. Špatinka, F. Bartoš, V. Brandl, F. Vymazal. 1890 při cestě na pašijové hry v Oberammergau navštívil K. Tyrol, Švýcarsko a Bavorsko. Od dětství trpěl žaludečními obtížemi, později též nemocí jater; léčil se v Luhačovicích (1879) a Karlových Varech (1896, 1897). Pohřben byl v Prosiměřicích, 1899 byly ostatky převezeny na brněnský ústřední hřbitov.

K. raná poezie náboženská, reflexivní a ohlasová neměla větší význam; cennější byly překlady z ruštiny a ukrajinštiny pro antologii F. Vymazala Slovenská poezije. Popularitu v širo-

kých vrstvách venkovského lidu i na moravských maloměstech získal K. drobnými fejetony, črtami a povídkami, které začal 1871 psát do brněnského katolického Hlasu; jeho rubrika dostala od 1873 název Kukátko (autor se stylizoval do postavy potulného kukátkáře vyprávějícího, co na svých cestách viděl). K. jako vášnivý moralista nesledoval umělecké cíle, ale chtěl svými prózami, mnohdy humorně a satiricky zaměřenými, působit na lid v duchu katolických mravních norem, kárat a napravovat zlořády v rodině i společnosti, bojovat proti nevěrectví, nevlastenectví a různým vadám venkovského i maloměstského života (zpanštělost, nedovzdělanost, opilství aj.). Měl silný sociální smysl, řešení společenské nerovnosti hledal v křesťanské dobročinnosti. Jeho práce, zvláště delší (psané na pokračování do časopisů), bývají poznamenány nedostatkem tvůrčí kázně a kompoziční nevyvážeností. Volný sled scének bývá spojován hlavní postavou, na níž jsou demonstrovány autorovy teze. Vedle některých drobných próz jsou nejzdařilejšími K. pracemi čtyři rozsáhlejší prozaické obrazy. Dva z nich čerpají z venkovského života s tehdy aktuální problematikou správy obce a uplatnění rolníků v politickém životě (*Sláva a úpadek pana Jana Kroutila, pololánika z Drnkálova, Jak Martin Chlubil bloudil a na pravou cestu opět se vrátil*); větší čtenářskou popularitu si však udržel povahopis bezcharakterního prospěcháře *Chrt* a portrét sobecké maloměstské krasavice *Eugenie*. K. práce, vesměs psané pro noviny a časopisy a teprve dodatečně, mnohdy se změnami v textu i v názvu, vycházející knižně, se opíraly o důvěrnou znalost moravského lidu a v kontextu české prózy 80. let zaujaly tím, že jim byla cizí idealizace venkovského života, tehdy ještě dosti častá.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Kukátkář; Věnc. K. (básně v čas. Hlas), V. K., obraz půlměsíce (Obecné noviny), + (Dělník). ■ PŘÍSPĚVKY in: Anděl strážný (Brno, 1882); Beseda (Brno, 1875); Besedy lidu; Brünner Beobachter (1882–85); Concordia (1862–64); Cyrill (1882); Časové listy (Brno, 1876, edice brožur); Dělník (Brno, 1885); Hlas (Brno, 1865–97; 1884–87 Chrt, 1892 Volby na říšskou radu, knižně 1897 s tit. Boj o mandát); Hlas národa (1886–87, i příl. Nedělní listy); Hudební listy (1885–87); alm. Chudým dětem (1894); kal. Moravan (1873–87); Mor. orlice (Brno, 1871–77; 1874 Sláva a úpadek pana Jana Kroutila, pololánika z Drnkálova, 1875–76 1. verze P Eugenie s tit. Slečna Evženie); Náš domov (Olomouc, 1892–97); Neuer freier Wau-Wau (Brno, 1876); alm.

O bídě lidské (1889); Obecné noviny (Brno, 1885); Obzor (Brno, 1878–97; 1878–80 Vzpomínky bývalého studenta, 1882 Slečna Eugenie, 1883 Paní Eugenie, 1884 Lidský zvěřinec, včetně 1. dílu P Chrt, 1886–87 Chlubilova rodina, knižně s tit. Jak Martin Chlubil bloudil a na pravou cestu opět se vrátil, 1894 Fotografie z tábora „černých“); Opavský týdeník (1873–87); Orel (Telč, 1891); Slovanská poezie (antologie F. Vymazala, 1874); Vesna (Vel. Meziříčí, 1882); Zpráva o katolickém sjezdu (1894). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Jaké lidi nemáme volit za představené obcí? aneb Starostování Jana Nedohnala (P 1871); Cesty boží (P 1874; 1882 s tit. Myslivec Anton); Zrcadlo kořalečníků čili Likér „de bluj“, kořalka pfu! (PP b. d., 1876, šifra V. K.); Kukátko čili Život v obrazech 1–5 (PP 1876, 1878, 1883, 1890, 1892); Sláva a úpadek pana Jana Kroutila, pololánika z Drnkálova (P 1877); Několik obrázků z kukátka (PP 1883; zde Vzpomínky na mou zemřelou matku, posmrtně vydávané samostatně); Kytice z vonného i nevonného kvítí (P 1885, pseud. Kukátkář; zde 1. díl P Chrt; 1892 zkráceně s tit. Lidský zvěřinec); Eugenie. 1. Slečna Eugenie (P 1885; 1896 vyd. rozšíř. o 2. díl Paní Eugenie); O pouti (P 1887); Chrt (P 1888); Jak byl Rapouch jun. vyléčen (P 1888); Jak Martin Chlubil bloudil a na pravou cestu opět se vrátil (P 1889, 1904 s tit. Chlubilova rodina); Cesta ke klidu (P 1889); Dobrá rada, Bída je, proto – juchu! (PP 1890); Ztracená (P 1890); Pošetilci (PP 1891); Mučenky. Řada 1. (PP 1891); Potkalo ji štěstí (P 1894); Ženit se, či neženit? – Muchomůrka a jiné povídky (1895); Nové obrazy z Kukátka 1, 2 (PP 1896); Otrávená růže (P 1897); Boj o mandát (P 1897); – posmrtně: Na lehčím chlebě (P 1898, nedokončeno, doplnil J. M. Kadlčák); Fouňa, svobodný pán z Nadutína (P 1898); Písň V. K. pro tenor s průvodem klavíru (1900, hudba F. Musil). – *Ostatní práce*: Jakého máme voliti starostu (1874); Kde domov můj? (kázání, 1889). – *Výbory*: Výbor ze spisů V. K. (1898–1901, 4 sv., pro ml. upr. F. Šilhavý); Výbor ze spisů V. K. (1911–22, 4 sv., pro ml. upr. E. Elpl); Výbor z V. K. (1940, 2 sv., ed. M. Hýsek); Neblednoucí obrázky (1954, ed. J. Machoň); Obrázky z kukátek (1983). – *Souborná vydání*: Sebrané spisy V. K. (Benediktýnská tiskárna, Brno, b. d., 80. léta, 4 sv., ed. P. J. Mathon); Spisy V. K. (nakl. E. Šolc, Telč, 1894–97, 6 sv.); Sebrané spisy V. K. (Papežská knihtiskárna benediktýnů rajhradských, Brno, 1898–1916, 18 sv., ed. P. Vychodil; jako 19. sv. připojen spis P. Vychodila o Kosmákově; nově usp. a dopl. vyd. 1921–25, 21 sv.). ■ KORESPONDENCE: Listy K. Eichlerovi a V. Štátnému (z 1879), in Sebrané spisy V. K., sv. 5 (b. d., 1922, ed. P. Vychodil); F. Šilhavý: Z korespondence V. K. (F. Hobzovi z 1864–97, K. Stužkovi z 1895–97), Náš domov 1938. ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam prací V. K. dle pořadí časového (příspěvky v čas.), in Sebrané spisy V. K., sv. 18 (1914). ■ LITERATURA: K. Juda: V. K. (1901); P. Vychodil: V. K. (1916–21). ■ ● ref. Kukátko ... 1, 2: V. (Štátný), ČMM 1876; an., Koleda 1877 ●; J.

Žeranovský (Spáčil): Skromný pracovník, Občan (Brno) 1880; an.: V. K., Světozor 1883; ● ref. Několik obrázků z kukátka: F. Bílý, Osvěta 1883, s. 560; P. I. Tauer (H. Pittauer), Lit. listy 1883, s. 49, 55; B. Čermák, NL 21. 5. 1885 ●; -aue- (H. Pittauer): ref. Kukátko ... 3, Lit. listy 1884, s. 184; J. Neruda: V. K., Humoristické listy 1885 → Podobizny 3 (1954); ● ref. Kytice z vonného i nevonného kvítí: ad., Lit. listy 1885, s. 292; F. Bílý, Osvěta 1886, s. 85 ●; ● ref. Chrt: β- (J. Kuffner), NL 23. 8. 1888; A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1888, s. 290; F. V. Vykoukal, Osvěta 1889, s. 185; A. (H. G. Schauer), Čas 1889 ●; β- (J. Kuffner): ref. Eugenie, NL 23. 8. 1888; ● ref. Jak Martin Chlubil bloudil...: A. (H. G. Schauer), Čas 1889; F. V. Vykoukal, Osvěta 1889, s. 664 ●; H. G. Schauer: Moravský lidový spisovatel, Politik 1889 (něm.) → (č. překl.) Spisy (1917); ● ref. Dobrá rada: F. F. Konečný, Vlast 7, 1890/91, s. 410; J. Klenek, Hlídko lit. 1891, s. 110 ●; J. Klenek: ref. Kukátko... 4, Hlídko lit. 1891, s. 158; Astur (H. G. Schauer): ref. Pošetilci, Lit. listy 1891, s. 274 → Spisy (1917); Vl. Šf. (Šťastný): V. K., Hlas 5. 9. 1893 + Obzor 1893 + in Lidová čítanka moravská (b. d., 1907); A. D. (Dostál): ref. Kukátko... 5, Hlídko lit. 1894, s. 65; P. Vychodil: ref. Spisy 1, 2, Hlídko lit. 1895, s. 420 a 464; F. Šilhavý: ref. Eugenie 1, 2, Vlast 13, 1896/97, s. 1082; J. H. (F. X. Šalda): ref. Nové obrazy z Kukátka 1, 2, Lit. listy 1897, s. 306 → KP 3 (1950); ● nekrology: J. Merhaut, Mor. orlice 16. 3. 1898; F. Vymazal, Mor. orlice 17. 3. 1898; K. (P. Kopal), Katol. listy 16. a 20. 3. 1898; Vl. Šf. (Šťastný), Hlas 17. 3. 1898 a Obzor 1898; M-a, Hlas 18.–23. 3. 1898; V. Beneš Šumavský, Hlas národa 20. 3. 1898, příl. Nedělní listy; an. (P. Vychodil), Hlídko 1898; an., Světozor 1898; an., Lit. listy 1898; an., Zlatá Praha 1898, s. 226; an., Osvěta 1898, s. 163 ●; F. Šilhavý: V. K., in Výbor ze spisů V. K., díl 1 (1898); K. Eichler: K výročnímu dni úmrtí kukátkáře V. K., Hlas 15. 3. 1899; K. Juda: V. K., 7. roční zpráva vyšší zemské realky v Novém Městě na Moravě za šk. rok 1900–01; I. Zháněl: ref. Sebrané spisy V. K. 1–3, Vlast 18, 1901/02, s. 81; J. Máchal in O českém románu novodobém (1902); -r. (K. Eichler): Rukopis po V. K., Hlas 15.–23. 3. 1902; K. Bezstarostí: Nový rukopis K., Hlas 20. 3. 1902; R. Zháněl: ref. Sebrané spisy V. K. 8, Vlast 20, 1903/04, s. 1135; A. Novák: V. K., LF 1904; ● nekrology: A. Mrštík, sb. Vzpomínky členů Máje 2 (1904); J. Karník (Svitil), Obzor 1905 ●; J. Ocetek: Vzpomínky na V. K., Obzor 1905; R. Zháněl: Vzpomínky na „kukátkáře“, Vlast 22, 1905/06 + Ze vzpomínek na kukátkáře, Obzor 1907; J. Süß: V. K. a skutečnost života, Obzor 1907 a 1909 (o předlohách K. postav); M. Hýsek: V. K. jako básník, Almanach akad. spolku ve Vídni (1909) + in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911); kp (K. Polák): ref. Výbor z V. K., Nár. práce 12. 2. 1941; T. Vodička: Tři z Moravy, Akord 9, 1941/42, s. 48; J. Veselý: Stoletý kukátkář, LidN 4. 9. 1943; J. Marcha: Kukátkář, in Potopený svět (1949); -bs- (B. Slavík): K pochopení K. Chrtu, LD 14. 10. 1950; J. Machoň

in V. K.: Neblednoucí obrázky (1954); M. Schulz: Náš názor, LitN 1956, č. 50 (kritika uveřejňování Eugenie v LD); B. Pernica: Zamyšlení nad K. Eugenií, VVM 1958, s. 191 a Podyjí 1959; ● ref. o nových ed. Chrtu: Daň, LD 13. 9. 1957; J. Med, Práce 5. 6. 1970; B. Beneš, Rovnost 6. 8. 1970; ilk, LD 1. 8. 1981 ●; J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964); F. K.: V. K. – Homér moravského lidu, LD 6. 9. 1968; J. O. Novotný: Vlastenec z K. románu, Rovnost 31. 12. 1969; M. Kopecký: Ke dvěma K. „románům“, VVM 1971 (o genezi Chrtu a Eugenie); hey (J. Heyduk): Autor Kukátka, LD 15. 3. 1973; S. Bartůšková: Neblednoucí obrázky. V. K., Rovnost 7. 9. 1973; -jmč-: V. K. a Slovácko, Malovaný kraj 1978; M. Kopecký in V. K.: Chrt (1981) + in V. K.: Obrázky z kukátek (1983).

pp

Kosmas

* asi 1045

† 21. 10. 1125 asi Praha

Děkan svatovítské kapituly, autor latinsky psané České kroniky, zakladatel českého středověkého dějepiscetví.

O K. životě je známo jen to, o čem se zmiňuje ve své kronice. Základní vzdělání získal na pražské katedrální škole, studoval v Lutychu, proslulém v té době nejlepšími školami na území říše, a pobyl patrně i na jiných školách západní Evropy. Vrátil se někdy po 1082 a zaujal místo mezi duchovenstvem pražského katedrálního chrámu, není však známo, zda hned jako kanovník svatovítské kapituly. V doprovodu nově zvolených biskupů pražského a olomouckého na cestě za investiturou navštívil 1091–92 Mantovu a na jejich cestě za biskupským svěcením 1094 též Mohuč. Asi v téže době uzavřel K. sňatek, jak bylo tehdy u světských duchovních běžné (sám pravděpodobně pocházel rovněž z rodiny duchovního). Kněžské svěcení obdržel až 1099 v Ostřihomu. Není známo, kdy se stal děkanem kapituly, ale snad již z tohoto titulu byl 1110 jejím jménem vyslán, aby vůči olomouckému knížeti Otovi hájil kapitulní zájmy. S určitostí byl už děkanem kolem 1120 (nazývá se tak sám v předmluvě k 2. knize své kroniky). K. měl z manželství s Božetěchou († 1117) syna Jindřicha, totožného asi se stejnojmenným pozdějším děkanem a posléze proboštem svatovítské kapituly.

Česká kronika (*Chronica Boëmorum*) je K. jediným známým dílem. Vznikala 1119–1125, nepochybně po předchozích přípravných pracích; dochovala se v 15 rukopisech, pocházejících z 12.–16. stol. (3 z nejstarších byly zničeny za válečných událostí v 19. a 20. stol.). Je rozdělena do tří knih. První sahá od bájného pravěku do nastolení Břetislava I. a smrti knížete Jaromíra (1038), druhá do nastolení Břetislava II. (1092), třetí do smrti Vladislava I. a nastoupení jeho bratra Soběslava (1125), takže je ukončena rokem, kdy autor zemřel. První kniha je uvedena věnovací předmluvou k mistru Gervasiovi (patrně představenému svatovítské katedrální školy), druhá k břevnovskému opatu Klimentovi, třetí se na začátku obrací k čtenářům s úvahou o nesnadnosti historického spisování o současnicích; celému dílu je předeslán úvod adresovaný mělnickému proboštu Šebířovi. – K. užíval řady písemných pramenů. Některé z nich přímo cituje (*Epilogus Moraviae et Bohemiae*, *Privilegium Moraviensis ecclesiae*), ale dnes je nelze s určitostí identifikovat; mezi těmi, které neuvádí, je i jeho vzor Regino z Prümü († 915) se svou světovou kronikou a především nějaké domácí anály, které mu posloužily jako letopisná osnova a staly se patrně i zdrojem některých nedopatření. Byl též obeznán s václavskou a vojtěšskou legendistikou. Pro vypsání dějů své doby vycházel i z vlastních zážitků a pozorování (pohyboval se v těsné blízkosti knížecího sídla) a z informací hodnověrných svědků. Využil jako pramene také ústního podání, na němž založil svůj záznam kmenových pověstí o pohanských předcích, jejichž ctnosti dával za příklad současníkům. Jim byla kronika především určena, a to nejen proto, aby jim prostředkovala orientaci v minulosti. K. ji psal zřejmě pod dojmem vleklých dynastických bojů po 1100, aby působila ve prospěch obnovení vnitřní jednoty jako předpokladu nezávislého postavení země navenek. Záruku toho spatřoval v silném legitimním knížeti, dbalém mínění zkušených domácích rádců z řad velmožů, schopném udržovat mír v zemi a uhájít ji proti zasahování zvenčí. Na činy a osudy knížíat soustřeďoval K. největší pozornost jako zpravodaj a především jako dovedný vyprávěč. Byly mu hlavním zdrojem nabádavých i varovných příkladů a také nejčastější příležitostí k uplatnění vlasteneckých projevů. K. vlastenectví, pronikající na řadě míst, mělo též sociální motivaci; bylo stimulováno nechutí k cizincům, zvláště

k Němcům, kteří drželi přední místa v církevních institucích země na úkor duchovenstva domácího původu. Přesto však K. dovedl i některé cizince uznale ocenit. V celé kronice je K. zastáncem společenské mravnosti, třebaže ve svých soudech není vždy objektivní. Největším společenským zlem mu byla obecná úplatnost a ziskuchtivost, sahající až po císařský a papežský dvůr; v ní spatřoval původ časté věrolomnosti mocných, násilí a nespravedlnosti. – Jako literární dílo představuje kronika útvar slučující analistické schéma se souvislým vyprávěním událostí a dějů. Vyprávění je nejednou dramatizováno vkládáním fiktivních dialogů, výroků, řečí, listů a doplňováno charakteristikami postav podle vzoru římských historiků. Autorova znalost starých latinských básníků i prozaiků stejně jako bible je patrná z hojných ohlasů v textu. Osobitý styl díla vytvářejí též mytologické příměry i lidová úsloví a slovní hříčky, básnické a neobvyklé výrazy, věty či větné úseky zakončované rytmičky, někdy i rýmem nebo asonancí, a konečně úplné verše, nezřídka celé jejich shluky, úhrnem přes 200 většinou leoninských hexametřů. K tomu přistupují vtipná přirovnání, komické detaily při vyprávění a několik zařazených anekdotických příběhů jako svědectví o tom, že K. záměrem nebylo jen čtenáře poučit o minulosti a připravit jim požitek z četby, ale také je pobavit. – K. kronika byla pro svou hodnotu zpravodajskou, ideovou a literární oceňována už od doby, kdy vznikla; byla hojně opisována a vyvolávala pokusy o napodobení. Ještě ve 12. stol. se dočkala přímého pokračování v díle dvou neznámých autorů, tzv. Kanovníka vyšehradského a tzv. Mnicha sázavského; na dílo prvního z nich pak navázal kronikářský svod dovedený do konce 13. stol., tzv. Druhé pokračování K. kroniky. Z K. díla čerpali též pozdější kronikáři, mezi nimi Dalimil. Kronika je tak nejen nejstarší památkou českého středověkého dějepiscectví, které v ní zároveň dosáhlo evropské úrovně, ale stala se i jeho základním dílem; už ve starší době byla několikrát tištěna, poprvé úplně 1607. Pro dobu, kterou zahrnuje, nepřestala být hlavním vyprávěcím pramenem ani modernímu dějepiscectví.

EDICE: in *Rerum Bohemicarum antiqui scriptores...* (Hanau 1602, neúpl., 1607 úpl., ed. M. Freher); in *Scriptores rerum Germanicarum...* 1 (Lipsko 1728, ed. J. B. Mencken); in *Scriptores rerum Bohemicarum* 1 (1783, ed. F. M. Pelcl, J. Dobrovský); in *Monumenta Germaniae historica, Scriptores* 9 (1851, ed. R. Köp-

ke → in: J. P. Migne: *Patrologiae cursus completus. Series Latina* 166 (Paříž 1854); K. letopis český, FRB 2 (1874, ed. J. Emler); *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*, *Monumenta Germaniae historica*, Nova series 2 (Berlín 1923, ed. B. Bretholz). – *Překlady do češtiny*: K. letopis český, FRB 2 (1874, přel. V. V. Tomek); K. letopis český s pokračováním Kanovníka vyšehradského a Mnicha sázavského (1882, přel. V. V. Tomek); K. Kronika česká (1929, 1947, 1950, 1975, přel. K. Hrdina); K. Kronika česká (1972, přel. K. Hrdina, M. Bláhová). ■

LITERATURA: H. Jireček: K. a jeho kronika (1906); D. Třeštík: K. (1966) + K. kronika (1968); O. Králík: K. kronika a předchozí tradice (1976). ■ F. Palacký in: *Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber* (1830); H. Jireček: Studie ke kronice K., ČČM 1892 a 1894; V. Tille: Kristiánův a K. Přemysl, ČČH 1918; A. Kolář: K. vztahy k antice, Sborník filoz. fakulty univ. Komenského v Bratislavě 3, 1924; V. Tille: Přemysl Oráč, Čas. pro dějiny venkova 1928; J. Vilíkovský: Několik poznámek ke K., ČČH 1928; B. Ryba: K. vědomá nevědomost, ČMM 1930 + K. smrti Jaromírově v K. kronice, ČsČH 1953; F. M. Bartoš: K. a Gallus – Čech a Lech, Československý sb. vědeckých prací 1, 1955; O. Králík: Kristián a K., ČLit 1959; Z. Fiala: Jindřich Zdík a K., Zápisky katedry čs. dějin a archív. studia 7, 1963; D. Třeštík: K. a Regino, ČsČH 1960 + K. pojetí přemyslovské pověsti, ČL 1965; O. Králík in: *Od Radima ke Kosmovi* (1968) + in: *V příšeří české protohistorie. Kus metodologie a polemiky* (1969); E. Pražák: K. a jeho pokračovatelé znovu česky, ČLit 1974; D. Bartoňková: *Prosimetrie u K.*, sb. *Classica atque mediaevalia Jaroslao Ludvíkovský octogenario oblata* (Brno 1975); J. Skutil: K. kronika a Morava, VVM 1982; viz též EDICE.

ep

Kosmovi pokračovatelé viz Pokračovatelé Kosmovi

Marja Kosnarová

* 23. 5. 1899 *Plzeň*

† 14. 4. 1973 *Drhovle* u Písku

Povídkařka životní deziluze, autorka dívčích románů a divadelních her pro děti.

Vl. jm. Marie K., roz. Hrádková. – Otec byl dělníkem. Obecnou školu a tři třídy měšťan.

školy vychodila K. v Plzni. 1914 byla chůvou, od 1915 pracovala ve Škodových závodech nejprve jako dělnice a po roce jako úřednice. Tehdy vychodila jednoroční obch. školu. 1918–23 byla účetní na dole ve Lhotě u Plzně, 1923 se provdala za úředníka (působil též v ochotnickém divadelnictví), který byl za války vězněn pro ilegální činnost. Po smrti manžela 1948 se stala loutkoherečkou: do 1951 v náborovém podniku hl. města Prahy a pak do 1955 v Městském loutkovém divadle v Kladně; 1955–66 tu pracovala jako nápořádka v Městském divadle. Po válce vysílal rozhlas její hry *Zlatá jablona* a *Severská pohádka*.

Povídky K. vycházejí ze dvou základních nálad, postižených s jemným lyrismem. První okruh povídek vyjadřuje stesk loučení ve chvíli, kdy se hrdinové (většinou z venkovského prostředí) ocitají na křižovatce svého neradostného života. Druhý okruh buďto setrvává u toužebného okouzlení tichých, chudých dívek a jejich prvních, převážně milostných zklamání, nebo je příběh veden dál k okamžiku, kdy hrdinka odevzdaně přijme svůj osud a smysl života nachází v oběti a pokorné službě druhým. Dobré srdce a starost o druhé, spojená však s ještě nezkalenou dychtivostí po životě, charakterizují také dívčí protagonistky K. próz pro mládež.

PSEUDONYMY: Ema Libinská, Ema Miriam, Smil Faifr (Venkov). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. deník (od 1918); Čes. směr (romány: 1931 *Návrat*, *Život bohémů*, 1933 *V soumraku*; pseud. Ema Miriam); *Kalendář paní a dívek českých*; *Nár. střed*; *Nová doba* (1936 *R vítězství lásky*, pseud. Ema Miriam); *Venkov* (od 1937). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Hanka nezná překážek (R pro ml., 1938, pseud. Ema Miriam); *Vítězství lásky* (R pro ml., 1938, pseud. Ema Miriam); *Šotek Jarmila* (R pro ml., 1940); *Poutníci* (PP 1941); *Rozcestí* (PP 1943); *Zakletý dům* (D pro ml., 1955); *Krejčí jeho milosti* (D pro ml., 1960); *Svatojánská noc* (PP 1971). ■

LITERATURA: ● ref. *Poutníci*: Ns. (J. Nečas), Čteme 1942, s. 96; V. T. (Tichý), Děln. osvěta 1942, s. 147; K. P. (Polák), KM 1942, s. 332 ●; kp. (K. Polák): ref. *Rozcestí*, Nár. práce 3. 5. 1944.

pb

Hugo Kosterka

* 9. 4. 1867 *Valašské Meziříčí*† 31. 5. 1956 *Praha*

Překladatel z norštiny, dánštiny, švédštiny, němčiny, italštiny, angličtiny, francouzštiny, španělštiny, portugalštiny, charvátštiny, propagující a interpretující zejména severské literatury na přelomu 19. a 20. století.

V rodišti vystudoval gymnázium (mat. 1886), v Praze právnickou fakultu (1890), poté se stal poštovním úředníkem. Svě rozsáhlé jazykové znalosti prohluboval častým cestováním po různých evropských zemích, zejm. po Skandinávii; z toho zvlášť důležité byly cesty do Dánska a Švédska (1897–98), kde navázal styk s řadou spisovatelů, jejichž díla překládal. Počátkem 90. let se spřátelil s A. Procházkou a J. Karáskem ze Lvovic a stal se jedním z jejich hlavních spolupracovníků při založení *Moderní revue*. Program skupiny okolo tohoto časopisu ovlivnil nejen K. překladatelské zájmy (A. Garborg, A. Strindberg), ale zejména jeho vydavatelskou činnost: v ní preferoval symbolistně dekadentní autory, věnoval velkou pozornost mystické a okultní literatuře a svým knižnicím vtiskoval týž bibliofilsky výlučný ráz, jaký měla Knihovna *Moderní revue*. Jeho péčí vycházely dvě edice: Knihovna pro filozofii, mystiku a okultismus (1898, 2 sv.) a *Symposion*. Knihy nové doby (1898–1913, 37 sv., z toho sv. 36 nevyšel). K. byl spolupracovníkem Sokolovy Vzdělávací bibliotéky, v níž neúnavně propagoval severské literatury, dále působil řadu let aktivně v lit. odboru Umělecké besedy a v Kruhu českých spisovatelů. Po 1918 byl jmenován vrchním účetním radou min. pošt; do penze odešel 1929. Žil v Praze a věnoval se výhradně překladatelské činnosti.

K. byl překladatel-polyglot s neobyčejně širokým rozhledem po světové literatuře. Svůj hlavní překladatelský zájem však soustředil na severské literatury (norskou, dánskou a švédskou), jež dosud byly do češtiny převáděny většinou prostřednictvím německých překladů. K. přeložil řadu základních děl severské beletrie a dramatiky z konce 19. a začátku 20. století (H. Ibsen, A. Strindberg, B. Björnson, K. Hamsun, A. Garborg aj.), kdy měla severská literatura i výtvarné umění (E. Munch aj.) celoevropský vliv, a to zejména na umělce symbolistně dekadentní orientace. Svou překladatelskou činnost doprovázel časopiseckými informacemi o pře-

kládaných autorech a o současném dění v cizích, zejm. severských literaturách, do *Ottova Slovníku naučného* psal hesla o skandinávských spisovatelích.

PŘÍSPĚVKY in: *Besedy lidu* (1893–1918); *Čes. svět* (1911–12); *Květy* (1910); *Lit. listy* (1890–91); *Lumír* (1924–35); *Moderní revue* (1894–1925); *Nár. a Stavovské divadlo* (1927); *Nár. obzor* (1906–07); *Nár. politika* (1922 J. M. Eça de Queirós: *Tajemství silnice z Cintry*; 1924 S. Schandorph: *Lidé spodních vrstev*; 1926 P. A. de Alarcón: *Finále z Normy*; 1929 A. Blanche: *Syn severu a jihu*); *Niva* (1892); *Panoráma* (1931–35); *Právo lidu* (1903–26); *Rozhledy* (1896); *Rozpravy Aventina* (1927–28); *Samostatnost* (1911–12); *Sever a východ* (1928–30); *Světobzor* (1917–18); *Venkov* (1925–37); *Veselé historky ze Severu* (1894, překlad tří povídek A. Bondesona).

■ **KNIŽNĚ.** *Překlady:* B. Björnson: *Nový systém* (1890) + *Dědictví Kurtův* (1893) + *Na božích cestách* (1894) + *Prach* (1896) + *Jednoženství a mnohoženství* (1897) + *Absolónovy vlasy* (1898) + *Mary* (1907) + *Vlajky nad městem a přístavem* (1924); A. L. Kielland: *Jed* (1891) + *Fortuna* (1892); J. S. Mill: *O svobodě* (1891, s V. Petrželkou); E. Brandes: *Návštěva* (1892); E. Pardo Bazán: *Zločin z pověry* (1894); J. Verne: *Tajemná závěť* (1894) + *Michael Strogov* (1908); A. Strindberg: *Manželství* (1894) + *Radost života* (1895) + *Na břehu moře* (1897) + *Kniha lásky* (1928); B. Pérez Galdós: *Mňau* (1894); E. Blasco: *Kompromitovaná paní* (1895); A. Garborg: *Umdlené duše* (1895) + *U maminky* (1895) + *Muži* (1901) + *Selští studenti* (1903) + *Zaprodán čertu* (1921); H. Nyblon: *Když listí padá* (1895); H. Bang: *Čtyři dábli a jiné novely* (1896) + *Šedý dům* (1908); G. Finne: *Sova* (1896) + *Mladí hřišníci* (1907); G. af Geijerstam: *Nepochopení života* (1896) + *Šlo štěstí kolem* (1921); K. Hamsun: *Pan* (1896) + *Hlad* (1902) + *Viktorie* (1916) + *Ženy u studny* (1923); A. Ch. Edgren-Leffler: *Žena a láska* (1897); T. P. Krag: *Mědný had* (1897) + *Na rozkoši* (1921); O. Hansson: *Průkopníci a věštcí* (1898); E. Flygare-Carlén: *Gustaf Lindorm* (1898) + *Jeden rok* (1898) + *Panenská věž* (1898) + *Rozmarná žena* (1898) + *Poustevník na skále Svatojánské* (1899) + *Arkýřové světničky* (1900) + *Soukojenci* (1900) + *Růže tistelönská* (1901) + *Rodina v údolí* (1902) + *Šťastný sňatek* (1902) + *Waldemar Klein* (1902); V. Stuckenberg: *Slunce* (1899) + *Odumřelý* (1907); A. Skram: *Konstance Ringová* (1899) + *Paní Inés* (1906) + *Povídky o manželství* (1907); H. Ibsen: *Divoká kachna* (1899) + *Stavitel Solness* (1905) + *John Gabriel Borkman* (1923) + *Nora* (1929); J. Ruskin: *Král Zlaté řeky aneb Černí bratři* (1901); H. R. Savage: *Manžel z ochoty* (1902); S. Lagerlöf: *Panci a jiné povídky* (1904) + *Gösta Berling* (1909); S. Michaëlis: *Aebel* (1904); C. Ewald: *Stará komnata* (1905) + *Syn Cordtův* (1906) + *Tiché jezero* (1908); J. Bojer: *Oči lásky* (1910) + *Síla lži* (1910) + *Chame-*

león (1933); M. Hindhede: Reformní kuchařka (1911); K. Michaelis: Nebezpečný věk (1911); G. Wied: Zúčtování (1911) + Veselé historky (1920); B. Lie: Vojta Proklouz (1912); S. Hedin: S Hedinem celým světem (1912, s J. Guthem); S. Kierkegaard: In vino veritas (1914); H. Rode: Kapesník (1916); K. E. Forsslund: Borové šištičky (1918); P. Egge: Srdece (1918); S. Obstfelder: Kříž (1919); T. Hedberg: Historie povýšení Jana Karra (1921); P. Hallström: Loď mládí (1922); L. Couperus: Hora světla (1922); M. de Cervantes y Saavedra: Duchaplný rytíř Don Quijote de la Mancha (1924) + O nerozvážném zvědavci (1950); E. Skram: Gertruda Coldbjörnsonová (1927); E. Didring: Ruda (1927); O. Duun: Hoši z Ostrova (1931) + Lidé z Juviku 1–4 (1932–34); S. A. André: Balónem k severní točce (1931); Essad-Bey: Stalin (1932); K. Uppdal: Píseň krve (1932); S. Undset: Jenny (1933) + Olav Audunssøn v Hestviku 1–4 (1935–36); T. Plivier: Císař šel, generálové zůstali (1933); M. Jelušić: Caesar (1934); M. Andersen Nexø: Dítta, dcera člověka (1935) + Vzpomínky (1949); K. Holter: Pergamenová listina (1937) + Dřevařský král (1946); M. Fönnhus: Dobrodružství lesů (1947); H. Söderberg: Hry s životem (1948); Bills: V železničním kupé neb Tisíc ouzkostí (b. d.); T. Blanche: Ptáci v kleci (b. d.). ■ SCÉNICKY. Překlady: H. Aanrud: Čáp (1906); G. Esmann: Starý domov (1908) + Vdovci (1909); A. Strindberg: Kamarádi (1909); S. Michaelis: Na moři (1927). ■ REDIGOVAL časopis: Dílo (1910, textová část); sborník: Sborník pro filozofii, mystiku a okultismus (1898). ■

LITERATURA: A-a (A. Procházka): Benito Pérez Galdós (studie, také o překl. Mňau), Lit. listy 1895; -v-j: ref. překl. Tajemná závěť, Lit. listy 1895; J. Karásek: ref. překl. Umdlené duše, Niva 5, 1894/95; M. Marten: ref. překl. Hlad, Čes. revue 6, 1902/03; A. Novák: Překlad ze severských literatur, Přehled 3, 1904/05; ● k šedesátinám: an., NO 9. 4. 1927; A. N. (Novák), LidN 9. 4. 1927 ●; J. Karásek: H. K. (o jeho spolupráci s MR), Lumír 54, 1927/28 + Počátky Moderní revue, RA 7, 1931/32; B. Menecák: Kulturní sever a my, Magazin DP 4, 1936/37, č. 9; ● k sedmdesátinám: A. N. (Novák), LidN 9. 4. 1937; an., LitN 9, 1936/37, č. 16; F. Skácelík, Lumír 63, 1936/37 ●; Š. J.: nekrolog, LitN 1956, č. 25.

jm

Josef Kostohryz

* 25. 12. 1907 *Křenovice* (Podolí-K.) u Bechyně
† 24. 5. 1987 *Praha*

Autor meditativní poezie, překladatel, zejména z italštiny a francouzštiny, esejista.

První čas. uveřejňované básně a pozdější recenze podepisoval podle svého otce, sedláka, Anto-

nín Kostohryz. – Obecnou školu vychodil v Bernarticích u Bechyně a pak studoval na reálce v Praze (mat. 1927). Po studiích na filoz. fakultě UK (filozofie, čeština, francouzština) učil 1934–36 češtinu na Ústavu pro východní Evropu v Římě a 1936 současně i v Orientálním ústavu v Neapoli. 1936–37 a 1938–45 učil na reálném gymnáziu v Praze, 1937–38 na reálce v Čes. Budějovicích; 1941 se oženil. 1945–49 byl úředníkem na min. informací, 1949–51 vedoucím administrativy Nár. galerie v Praze. V květnu 1951 byl zatčen a po roce odsouzen pro údajnou velezradu na doživotí. V prosinci 1963 byl podmíněčně propuštěn, 1968 rehabilitován. Od léta 1964 byl půl roku dokumentátorem Národopisného ústavu při Moravském muzeu v Brně, poté žil v Praze jako překladatel. Po rozvodu se 1967 podruhé oženil; jeho žena Marie K. (nar. 1931) vystavuje akvarely.

Už ve své básnické prvotině vytvářel K. svébytný abstraktní svět, v němž je popřen prostor a čas pozemského života. Perspektivou absolutna se vrátil do tradice poezie K. H. Máchy, pod jejímž vlivem vznikl básnický cyklus *Rekviem*, věnovaný smrti milované ženy. V rozkvyu mezi kajícími a rouháním kupil tu K. obrazy životní marnosti. Co zde bylo náladou tragické chvíle, to se ve sbírce *Ať zkamení* stalo celkovým životním pocitem básníka, který se obrací se zoufalou prosbou o milost k „Pánu světla a tmy“. Po dlouhém odlčení vyšly v rychlém sledu dvě sbírky, v nichž se K. protřpěl k chápavému odstupu. Zatímco *Jednorozec mizí* je zúčtováním s minulým životem, v němž se věci a děje ukazují jakoby v jas antického nebe, pod nahlédem *Přísného obrazu* znovu ožívají básnickovy bolesti a sváry; žal nad údělem člověka se tu vyhrocuje do hněvu nad malostí doby. Původně březinovsky široký patetický K. verš, nesený intonační linií, se postupně dobral sevřenější podoby a bohatšího členění. V pozdní sbírce *Eumenidy* se K. verš opět rozlil do širě (tentokrát pod vlivem Hölderlinovým); příznačné horečnaté vize tu autor navozoval více reálnými situacemi, především v motivech vzpomínkových a milostných. – K. překládal prózu (a divadelní texty pro pražské scény) z italštiny, francouzštiny a angličtiny; do časopisu *Řád* psal též úvahy. – V rukopise zůstala řada básní, povídky *Osudy*, próza *Dlouhý stín minulosti*, pohádky *Povídání pro Tomáše* a další prózy včetně kriminálních románů a několika překladů.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Antonín Kostohryz; Akz. (Rozhledy po literatuře a umění). ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Almanach Kmene (1937); Časopis agrárního studentstva (1927, podp. Antonín Kostohryz); Čes. mysl (1930); Host do domu (od 1967); Kalendář Lidové demokracie (1972); Katol. noviny (od 1971); Kritický měsíčník (1947); Lid. noviny (od 1931); Listy pro umění a kritiku (1934–36); Lumír (1937–39); Obnova (1938–39); Právo lidu (1932); Rovnost (1969); Rozhledy po literatuře a umění (1936–37, podp. Ant. Kostohryz); Řád (1932–44); Salón (1942); Sborník pětadvacíti (1969); Sešity pro literaturu a diskusi (1968); Student (1968); Studentský čas. (od 1927). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Prameny ústí (B 1934); Rekviem (B 1944, pak in Afzkažení); Afzkažení (BB 1946); Jednorozec mizí (BB 1969); Přísný obraz (BB 1970); Eumenidy (BB Mnichov 1981); Melancholie (BB v próze, Mnichov 1985, rozšíř. vyd. Praha 1991). – *Překlady:* E. Ludwig: Tři titáni (1931); H. de Balzac: Ztracené iluze (1932); R. Calzini: Benátská komediantka (1937); F. Tombari: Život (1938); J. Zarzycka: Divoška Ita (1940); P. Operiti: Kondotier (1941); F. A. Perri: Neznámý učedník (1942); A. de Céspedes: Nikdo se nevrací (1942); S. de Beauvoir: Druhé pohlaví (1966, s H. Uhlířovou); T. Gautier: Kapitán Fracasce (1967); J. Krüss: Florentina (1967); R. Rolland: Dějiny opery v Evropě před Lullym a Scarlattim (1968); E. Flaiano: Čas zabíjet (1968); F. Farga: Paganini (1969); A. M. Fabbri: Mládí, mládí... (1970); J. Giraudoux: Siegfried a Limuzinsko (1970); A. Huxley: Konec civilizace (1970); L. da Ponte: Paměti (1970); S. Runciman: Pád Cařihradu (1970); F. Mallet-Joris: Marie Manciniová (1970); D. Milhaud: Motivy bez tónů (1972); J. de la Bruyère: Charaktery aneb Mravy tohoto století (1972, bez jm. překladatele); J. F. Retz: Paměti (1973, bez jm. překladatele); J. B. Priestley: Ztracené ráje (1975, pod jm. O. Štíliánová); Á. Cunqueiro: Muž, který se podobal Orestovi (1980, pod jm. Josef Suda). – *Ostatní práce:* Italsky rychle a všude (b. d., 1940). ■ **SCÉNICKY.** *Překlady:* G. Forzano: Průvan (1942); L. Pirandello: Lazar (1943); M. Bontempelli: Popelka (1945); U. Betti: Zločin na Kozím ostrově (1970). ■ **REDIGOVAL knižnici:** Pro život (1940, sv. 1–11, s J. Reyem). ■

LITERATURA: ● ref. Prameny ústí: AMP (A. M. Piša, PL 25. 8. 1934; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 106 ●; ● ref. Afzkažení: J. Janů, Svob. noviny 24. 4. 1947; B. Polan, KM 1947, s. 283; M. D. (Dvořák), Akord 14, 1947/48, s. 230 ●; (jhl): Dva ze zapomenutých, LD 28. 11. 1968; fs (F. Soldan): ref. Jednorozec mizí, Tvorba 1970, č. 4; (šv) (M. Vacík): ref. Přísný obraz, LD 27. 8. 1971; an.: Rodák z jihočeských Křenovic, Katol. noviny 24. 12. 1972; A. Kratochvíl in J. K.: Eumenidy (1981) + ref. Eumenidy, Studie (Řím) 1981, s. 463 + ref. Melancholie, Studie 1985, s. 268; Z. Rotrekl in Skrytá tvář české literatury (Toronto 1987, Brno 1991); D. Strož: Odešel J. K., Obrys 1987, č. 3; B. Fučík: Donquijotská melancholie, Proměny 1989, č. 1.

pb

Evermod Jiří Košetický

* 6. 4. 1639 *Vlašim*

† 20. 1. 1700 *Praha*

Pořadatel pěti rukopisných sborníků, které mj. dokumentují vývoj lidové a pololidové literární tvorby po Bílé hoře.

Po studiích v Jihlavě, která ukončil 1654, se živil jako vychovatel ve významných šlechtických rodinách v Praze. 1659 vstoupil do premonstrátského řádu, vystudoval bohosloveckou fakultu, 1664 byl vysvěcen na kněze ve Strahovském klášteře. Tam vedl několik let písemnosti opata Vincence Macaria Frankeho a přitom se seznámil s četnými dokumenty a listinami, které opisoval pro klášterní i svou potřebu. Asi 1669 odešel na venkov, kde působil přes dvacet let jako vychovatel, domácí kaplan i jako duchovní správce (Popovice, Úhonice, Milevsko, Doksaný aj.), koncem 90. let se vrátil na Strahov do kláštera a tam po delší nemoci zemřel.

K. je autorem kázání (např. rukopisné *Kázání nedělní v Milevsku*, 1686 až 1863 tištěná *Kázání na neděle a svátky celého roku*) a rukopisné pamětní knihy. Jeho význam spočívá v tom, že do svého pětidílného „sborníku“, jehož jednotlivé díly označoval jako *Quodlibeticum*, shrnul zápisy nejrůznějšího druhu, které odrážejí politické, společenské a kulturní poměry po Bílé hoře a mezi nimiž jsou zastoupeny i literární skladby veršované, prozaické a dramata. Kaligraficky psané sborníky obsahují zápisy většinou latinské, ale také české a německé. Jednotlivé skladby jsou zapsány bez geneticko-typologického či chronologického hlediska. Lze je rozčlenit takto: kancelářské písemnictví Strahovského kláštera (např. formuláře, zprávy farností, korespondence); literatura proverbská a hádanky; příležitostná veršovaná tvorba latinská (panegyrika, epithalamia) a německá (noviny o vojenských taženích) s hojnými akrostichy a chronogramy; literatura směřující k životní praxi a její parodie (např. receptury jídel, pranostiky, kalendáře); aktuální písně a básně se stavovskou tematikou (např. selské otčenáše); skladby náboženské a nábožensky vzdělavatelské (např. protiturecké modlitby); mravoučná a didaktická literatura, často se satirickým zaměřením; dramata. Pro studium pobělohorské literatury lidové a pololidové plní K. sborníky svými mnohdy unikátními zápisy funkce jedinečného

materiálového zdroje. Ve sbornících nenacházíme původní díla K., jsou tu vedle množství anonymních skladeb i díla autorů, jako je J. I. Dlouhoveský, V. Hájek z Libočan, V. F. Kocmánek, J. Srnec z Varvažova, M. V. Šteyer, J. L. Vives aj. Některé skladby pocházejí sice už z 15. a 16. století, důležitější jsou ovšem doklady o vývoji pobělohorské literatury (např. Píseň českých sedlákův o jejich těžkostech, Žalm lkající města Prahy, četné anonymní písně světského i náboženského obsahu, umělé i lidové, Komedie o turecký vojně, Hra o sv. Dorotě, Kocmánkova divadelní hra apod.). Zvláště cenné je, že K. přihlížel při zapisování především k aktuálnosti tématu a že vedle skladeb oficiálních zařadil i tvorbu lidovou.

KNIŽNĚ (posmrtně): Kázání na neděle a svátky celého roku... (1863, in Výbor starších kázání českých... 1, ed. E. Weyrauch, E. K. Brem). ■ EDICE: A. Podlaha: Rukopisný sborník E. J. K., Sborník hist. kroužku Vlast 2–25, 1901–24 (v některých roč. nemá stať pokračování). ■

BIBLIOGRAFIE: in B. Ryba: Soupis rukopisů Strahovské knihovny PNP v Praze, 3 (1979). ■ LITERATURA: J. Jireček in Rukověť I (1875); Z. Kalista in České baroko (1941); viz též EDICE.

pvt

Josef Košin z Radostova

* 14. 9. 1832 *Libenice* u Kolína

† 10. 11. 1911 *Praha*

Sběratel národních pohádek, básník a autor povídek pro mládež.

VI. jm. Josef K. – Pocházel ze starobylé vladyské rodiny z Freudenfeldu (z Radostova). Otec byl lesníkem. Bratr Ferdinand K. († 1877) přispíval pod pseud. Ferdinand Volšovský verši a prózou do čas. Lumír a 1858 vydal sbírku Kunětické melodie. – J. K. studoval na staroměstském gymnáziu v Praze (mat. 1855) a práva na pražské univerzitě (doktorát 1860). Po pětileté právnické praxi jej trvalá choroba přinutila zanechat veřejné i literární činnosti. Uchýlil se do ústraní a celý život trávil v Praze ve stísněných poměrech. První literární pokusy publikoval v Lumíru, kde také vycházely 1854–56 jeho soubory pohádek. S výjimkou epigramů v humoristických časopisech pak dlouho nepublikoval a k literatuře se vrátil až v 80. letech.

K. byl autorem řady časopisecky a knižně publikovaných povídek pro mládež, knížky epigramů, v rukopise dochované sbírky básní a rýmovního slovníku českého. V 50. letech 19. století působil mezi nastupující generací jako svérázný typ literáta, jehož oborem se stala česká pohádka; jako její sběratel byl také všeobecně uznáván a oceňován. Ve svém nejvýznamnějším díle *Národní pohádky*, jež se ještě za autorova života dočkalo několika vydání, se K. víc než zdroji původního lidového vyprávění inspiroval cizokrajními pohádkovými látkami (na tuto tradici navazovali ještě v 70. letech sběratelé a napodobitelé lidové prózy). Báchorkové vypravování v nich přenesl z oblasti fantazie do střízlivé polohy domácích životních reálií (zejména staročeských dob). Neusiloval o věrnost záznamu a důraz kladl na žertovné příběhy. Na rozdíl od B. Němcové a K. J. Erbena opomíjel ve svých pohádkách bohatství písní a obyčejů. *Nové pohádky*, vydané v 80. letech, jsou poznamenány didaktičností, stejně jako K. povídky pro mládež, které motivicky čerpají ze života dětí a v nichž laskavost a porozumění rodičů odstraňuje drobné dětské vady. Sbírkou *Epigramy* obsahuje ironické verše na ženská a mužská jména, na milenecký a rodinný život a v závěru i na několik postav kulturních dějin (např. Petrarkovu Lauru).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. Košin z Freudenfeldu (Lumír 1854), J. K. z Radostova, Josef Radostov, Jos. Libenický (Zlaté klasy 1856, Besedy mládeže 1887), Zd. Michalský (Posel z Prahy 1857); F. (Lumír 1855), J. K. z F., K. z F. (Vlastenský kalendář). ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy mládeže (1887); Čes. perly; Dblík (od 1885); Humorist. listy (1858–88); Hynkův Pražský kalendář (1887); Jarý věk (1885); Knappův kalendář (1887); Lumír (1854–56, Národní pohádky); sb. Narod sobě (1880); Naše mládež (1887); Nevena (1856); Nový Paleček (1873–90); Paleček (1872–91); Palečkův kalendář (1887); alm. Perly české (1855); Posel z Prahy (1857–58); kal. Prorok (1862–63); Ruch (1886); Růže stolistá (1861); Světozor (1880); Šípy (1888); Šotek (1881); Švanda dudák (1887); Vlastenský kalendář (1856); Zábavné listy (1885–87); Zlaté klasy (1856). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Národní pohádky 1, 2 (1856–58, 4. opr. vyd. b. d., 1897); Epigramy (1881); Doba mládí – doba radosti (PP pro ml., b. d., 1886); Šestero lístků mládeži (PP pro ml., 1887); Červánky života (PP pro ml., 1888); Kroky a skoky (PP pro ml., 1888); Povídky (pro ml., 1888); Nové pohádky (1888); Slunce i mračna (PP pro ml., 1899); Nejnovější pohádky (1899); Stromky rovné a křivé (PP pro ml., 1900); Pšenice a koukol (PP pro ml., 1900); Květy plné i hluché (PP pro ml., 1900); Kytice pohádek (b.

d., 1902); Krátké pohádky (b. d., 1902); Čarodějnou silou (PP pro ml., b. d., 1903); Hned pláč, hned smích (PP pro ml., b. d., 1903); Z Kašpárkovy mošny (1910).

LITERATURA: ● ref. Národní pohádky: an., Lumír 1856, s. 1030; S (P. Sobotka), Světozor 1882, s. 539 ●; ● ref. Epigramy: an., Ruch 3, 1880/81, s. 404; J. Neruda, Osvěta 1881, s. 372 → Literatura 3 (1966) ●; -pent-: Z vánoční literatury dětské, NL 23. 12. 1885; an. (J. Neruda): J. K. z R. ..., Humorist. listy 1885, s. 445 → Podobizny 3 (1954); k.: ref. Čarodějnou silou a Hned pláč, hned smích, Přehled 2, 1903/04, s. 661; ● nekrology: an., Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 107; -n-, Zvon 12, 1911/12, s. 143; an., Máj 10, 1911/12, s. 104; F. V. Vykoukal, Osvěta 1912, s. 154 ●; O. Pospíšil, V. F. Suk in Dětská literatura česká (1924, s. 86, 142).

bs

Julius Košnář

* 8. 2. 1862 Praha

† 23. 7. 1934 Praha

Autor usilující svými prozaickými legendami a kalendářovými povídkami, překlady z polštiny, antologiemi dětské četby i populárně naučnými pracemi o nápravu života v duchu katolického náboženství.

V Praze studoval od 1875 na malostranském gymnáziu (mat. 1883), potom na teologické fakultě (vysvěcen na kněze 1887). Rok kaplanoval v Schönbachu v Rakousku, pak učil náboženství na pražských školách: napřed na měšťan. škole na Král. Vinohradech, 1895–98 na malostranské reálce, potom na reálce staroměstské. Po celý život (zejm. po odchodu do důchodu 1923) pracoval v katolických charitativních organizacích (Vincentinum, Spolek sv. Antonína aj.). Pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech.

Ve své literární činnosti byl K. veden snahou učinit ji nástrojem vlastního kněžského poslání a zasahovat jí bezprostředně do praktického života. Zaměřen na nejširší čtenářské vrstvy a vycházející z ideologie lidového a vlasteneckého katolicismu, chtěl na čtenáře působit zejména na ideálními nebo naopak výstražnými příklady jednotlivých lidských osudů; žánrově odpovídalo tomuto záměru preferování legendy a kalendářové povídky. Oddán kultu světců a blahoslavenců (zvl. českých, speciálně pak sv. Václava), s důrazem na jejich praktickou lásku k bližnímu, K. parafrázoval nebo adaptoval

vžitě legendární látky, resp. v jejich duchu fabuloval legendy nové. Vedle toho propagoval kult světců a míst jim zasvěcených (*Poutnická místa a památné svatyně v Čechách*) také kompilačními pracemi populárně naučného rázu. V kalendářových povídkách demonstroval zhoubnost života vzdáleného práci a křesťanským ctnostem, zároveň však v nich předestíral ustavičnou možnost nápravy hříšníků; přes všecku teozovitost a schematicnost byly však tyto povídky schopny zjištěné evokace sociální bídy. V obou K. hlavních žánrech se významnou měrou uplatnily pražské látky: na povídkách situovaných do nejstarších částí Prahy je znatelný obdiv pro figurkářské umění J. Nerudy, autorova nedostižného vzoru, v *Staropražských pověstech a legendách*, svazku kombinujícím drobné beletristické texty s populárně naučnými výklady, následoval K. příkladu obdobné knihy J. Svátka. Pro své překlady z polštiny volil K. práce utvrzující čtenářovo náboženské citění. Také jeho antologie dětské četby měly účel nábožensky tendenční, zároveň však splňovaly úlohu čistě praktickou (výnos z jejich prodeje byl určen k úhradě provozu charitativních zařízení).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Branislav Strejček, J. B. Strejček, Jos. Sob, J. Sob, J. Strejček, Strejček Branislav; ař, ař Jul., Jul. Košn., Košn. ■ PRÍSPĚVKY in: Časopis katol. duchovenstva; Časopis Vincentina; Čech; Kalendář Vincentina; Katol. listy; Kříž; Lid. listy; kal. Maria; kal. Meč; Neděle; Památník k 60. ročníci založení městské střední školy na Malé Straně v Praze (1926); Přítel opuštěných; kal. Přítel opuštěných; kal. Svatá Terezie; Výr. zpráva reálky v Praze I (1915, Z letopisů kostela a fary u sv. Haštala na Starém Městě pražském, i sep.); Večerní noviny. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Z pražského zátiší, Na jiném vzduchu (PP 1900, výt. nezjišť.); Legendy o Panně Marii, založené na lidových pověstech slovanských (PP 1902); Pět legend ze staré Prahy (PP 1905); Básně a povídky (1909, dále zastoupení J. Hais-Tyneček, B. Ledvinková); Z nedávných dob (PP 1910); Stínem i slunečnem (PP 1912); U dědouška Martina (PP pro ml., 1923); Cestou necestou (PP 1924); Pán Ježíš v českých pohádkách (pro ml., b. d., 1927); Staropražské pověsti a legendy (PP 1933). – *Překlady*: J. Grajnert: Antoš Socha, mladý voják (1894); B. Prawdzić: Vítězství kříže (1895); M. Morawski: O antisemitismu (1896, pseud. Branislav Strejček); Z. Chelmicki: Requiescat in pace (1898); H. Sienkiewicz: Pojdme za ním (1900); Různé povídky a obrázky (1902, od 11 polských autorů); M. Konopnicka: Moji známí (1905, pseud. J. B. Strejček). – *Ostatní práce*: Modlitby za v Pánu zesnulé (1898); Život a pů-

sobení bl. Petra Canisia (1898); Poutnická místa a památné svatyně v Čechách (b. d., 1903; jednotlivé kapitoly o Chotouni a Sázavě, Staré Boleslavi, Svaté Hoře nad Příbramí, Tetíně a Svatém Janu pod Skalou vyšly b. d., 1904–05, též samostatně); O svatém Václavu a vývoji úcty svatováclavské (b. d., 1910); Sv. apoštol Juda Tadeáš... (1910); Život a zásluhy sv. Václava o národ český (b. d., 1911); Cestou spásy! (modlitby, b. d., 1913); O sv. Václavu (1929). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Přítel opuštěných (1919–20 do č. 10), Časopis Vincentina (1923–24); *kalendáře:* Maria (na roky 1901–07), Přítel opuštěných (na rok 1921); *sborník:* Památník k 60. ročníci založení městské střední školy na Malé Straně v Praze (1926). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Čítanka svatováclavská (1912); Čtyřicet pohádek, báchorek a pověstí (pro ml., 1926); – posmrtně vyšlo: Květy z různých luhů I (výbor z lit. pro ml., 1936). ■

LITERATURA: Z. Wirth: ref. Poutnická místa..., Památky archeologické a mistopisné 1906, sloupec 219; ● nekrology: an., Čech 28. 7. 1934; an., Časopis katol. duchovenstva 1934, s. 512; F. M. Horák, Časopis Vincentina 1934, s. 65 ●.

jo

František Jiří Košťál*

* 26. 10. 1857 *Solnice*

u Rychnova nad Kněžnou

† 8. 5. 1909 *Skuhrov nad Bělou*

u Rychnova nad Kněžnou

Autor nábožensky a vlastenecky tendenčních povídek a her ze současnosti a z historie Podorlicka, publicista, osvětový činitel, zajímající se též o národopis a literární historii.

Po ukončení obecné školy v Solnici studoval na gymnáziu v Rychnově n. Kn. Po maturitě 1877 vstoupil do bohosloveckého semináře v Litoměřicích a od 1878 studoval teologii v Hradci Král., kde byl 1881 vysvěcen na kněze. Jako student se podílel na kulturním životě svého rodiště, organizoval a hrál divadlo, pro něž skládal i kuplety. 1879 se stal zakládajícím členem, jednatelem a pak předsedou Literární řečnické jednoty bohoslovecké v Hradci Král.; tehdy začal i pravidelněji publikovat. Kněžské povolání vykonával celý život ve Skuhrově (1881 kaplan, od 1888 farář). Rozvíjel bohatou osvětovou činnost, pracoval v místním čtenářském spolku, jako knihovník a správce farní knihovny šířil českou knihu, přednášel o slavnostech besed a spolků Národní jednoty severočeské

(předseda odboru pro Solnici a okolí) a též o slavnostech Ústřední Matice školské v Rychnově n. Kn. (pro tamější okresní národopisnou výstavu sebral a zaznamenal pověsti, přísloví a pověry ze Skuhrovska a okolí). Od 1902 se u něho projevovaly příznaky srdeční choroby, jíž posléze podlehl.

Příklad obrozenských kněží buditelů i přímý vliv kněžského a literárního předchůdce na Solnicku a Skuhrovsku J. Ehrenbergra vedl K. k problematice rodného orlického podhůří a k lidovýchovnému působení, jež ovšem chápal značně konzervativně. Jeho obrazy ze života prostého lidu (dva svazky povídek *Z našich hor* aj.) vyznačuje smysl pro rázovité prostředí, ale i zjevné tendenční překreslování, provázené varovným mementem před novodobým neznabožstvím a odnárodňováním. Protagonisty K. příběhů bývají ušlechtilí kněží a věrní venkovští katolíci a vlastinci. Některé K. črty a obrazy zachycovaly i humorné epizody z farského prostředí (*Z horských far i z jich okolí*) nebo různé historky z vesnického života (např. *Jak pantáta Trousil vyplatil své dědice*). K humoru inklinovala zpočátku i jeho dramata (*Studentský kousek*), zatímco později nabývala spíš podoby výchovných proklamací a moralit. Postupem doby prosazoval K. ve svých pracích stále vehementněji klerikální politické zájmy (např. propagace katolických dělnických spolků v povídce *Hluchoněmý*) a vstupoval do ostrých polemik s radikálními a socialistickými proudy (*Časové obrázky* aj.). Mnohokrát se K. obracel i k minulosti svého kraje; jeho povídky využívaly místních kronik a záznamů (též prací Ehrenbergových) a vyprávěly o útisku lidu za časů nevolnictví a roboty, o jeho utrpení v době třicetileté války a za pozdějších pruských vpádů (*Z dějin rodného kraje, Ve spárech dravcových* aj.). K. zájem poutala též regionální literární a kulturní historie (staty o literatuře Královéhradecka, o F. M. Pelclovi, M. S. Patrčkovi, J. Ehrenbergovi aj.) a národopis, hlavně ústní lidová slovesnost a obyčje na Rychnovsku. Mimoto se věnoval církevní literatuře, především homiletice.

PSEUDONYMY: Bělský (podle říčky Bělé), Emil Horský (Slovan 1888–89), Fr. J. Řecký, Háječný, Jaromír Horský (Obnova 1893), Jiřík Háječský (přil. Hradeckého Polabanu Nový Bydžov 1886), Jiřík Řecký, Jiří z Podhoří, Jiřík z Podhoří, J. K. Černohorský, K. L. Solnický (Hradecký Polaban 1886–88). ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Čech (od 1887); Čes. venkov; Čes.

východ; Hlas národa (1886–88); Hradecký Polaban, pokr. Slovan (Hradec Král., od 1885; 1885–86 Hradec Králové a česká literatura, pseud. K. L. Solnický); Kalendář Koruny české; Katol. listy; Kazatel (Olomouc, 1899–1901); kal. Meč; Moravská Orlice (Brno); Nár. Politika; Nový Paleček (od 1889); Obnova (Hradec Král.); alm. Památník Radhoště (Mor. Ostrava 1887); Pelclův almanach (Rychnov n. Kn. 1893; Pelclovské vzpomínky); Podvysocké listy (K. Hora); Pokrok (1885); Polaban–Polabské noviny (Kolín); Posel z podhoří (Rychnov n. Kn.); Posel z Prahy, pokr. Čes. noviny (1878–83); Posvátná kazatelna (Olomouc, 1883–93); Rádce duchovní (1898–1901); Ratibor; alm. Rodnému městu (Solnice, 1887, na počest 100. výr. narození M. S. Patrky; O literárním významu M. S. P.); alm. Sokol od pomezí (Rychnov n. Kn., 1888); Stráž na východě (Pardubice); Svatováclavský kalendář; kal. Sv. Vojtěch (1903); kal. Štít; Večerní noviny (1892); Veselé čtení; Vesna (Brno, 1888); Vlasť (od 1887); kal. Vlastenecký poutník; Zábavné listy (1886–87). KNIŽNĚ. *Beletrie*: Studentský kousek (D 1874, pseud. Jiřík Řecký); Cesty boží (P 1886); Z našich hor 1, 2 (PP b. d., 1887, 1889); Jak pantáta Trousil vyplatil své dědice (P 1887); Na zdar Matici (D b. d., 1887); Páni a horáci (P 1888); Z dějin rodného kraje (PP 1888); Od jesliček září láska (D se zpěvy pro ml., 1891); Hluchoněmý (P pro ml., 1893); Za vpádů Bedřichových (PP 1893); Věrný čeledín (P pro ml., 1896); Z ovzduší doby (PP 1897); Jen do nich, do těch blahobytníků (P 1898); Nepotřebovali kázání o křesťanské poctivosti (P 1898); Božihodové kázání (P 1899); Časové obrázky (PP 1899); Tři obrázky z našich hor (PP 1901); Obecní sirotci (D se zpěvy, 1904); Ze života horského lidu (PP 1906); Ve spárech dravcových (PP 1907); Z horských far i z jich okolí (PP 1908); povídky Jozífkové, Půlnoční mše faráře Dusila ← Z našich hor 2); Z úsměvu hor a podhoří (PP 1909); Ze chmur podhoří (PP 1909). ■

LITERATURA: ● ref. Cesty boží: F. V. Vykoukal, Světozor 1886, s. 669; -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 1886, s. 264 ●; J. V. (Vyhlídal): ref. Jak pantáta Trousil vyplatil své dědice, Hlídky lit. 1887; ● ref. Z našich hor 1: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1887, s. 333; F. V. Vykoukal, Osvěta 1888, s. 479 ●; J. Novodvorský: ref. Páni a horáci, Hlídky lit. 1888, s. 183; A. D. (Dostál): ref. Z dějin rodného kraje, Hlídky lit. 1888, s. 311; ● ref. Z našich hor 2: A. Sauer, Hlídky lit. 1889; O. Klen, Lit. listy 1890, s. 110 ●; V. Plešovský: ref. Nepotřebovali kázání o křesťanské poctivosti, Vlasť 1898, s. 1082; P. Zaletěl: ref. Božihodové kázání, Obzor 1899, s. 271; T. Škrdl: ref. Časové obrázky, Vlasť 1899, s. 826; an.: Vzpomínka na 25 let práce českého kněze, Vlasť 20, 1903/04, s. 730; ● nekrology: an., Čech 11. 5. 1909; A. D. (Dostál), Čech 15. 5. 1909; F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 568 ●; A. Dostál: F. J. K., Náš domov 1918.

Josef Košťál

* 2. 11. 1851 *Neděliště* u Hradce Králové
† 16. 10. 1920 *Praha*

Prozaik pro mládež a folklorista, autor studií a zvykosloví a mudrosloví.

K. prožil dětství v Nedělišti, kde měli rodiče chalupnickou živnost, a v blízkých Rozběřicích. Základní školu navštěvoval ve Věstarech, 1864 přešel na gymnázium v Hradci Král. (mat. 1873), 1873–76 studoval na pražské univerzitě klasickou filologii a český jazyk. 1876 nastoupil na nižší reál. gymnázium v Novém Bydžově nejprve jako suplující učitel (1878 stát. zkoušky z latiny a řečtiny pro nižší, 1880 z češtiny pro vyšší gymnázia), 1881 byl jmenován učitelem, 1896 profesorem. Od 1899 až do penzionování 1910 učil na gymnáziu v Truhlářské ul. v Praze. Záhy se začal věnovat lidopisné činnosti a její výsledky publikoval v časopisech, od poloviny 80. let ve Výr. zprávách gymnázia v Novém Bydžově; stal se též kmenovým autorem čas. Český lid. Několika články přispěl do Ottova Slovníku naučného a pro Kottův Slovník česko-německý napsal 3 000 slov a lidových frází; drobnější práce vydával v kutnohorském kalendáři Strakonický dudák. Už na gymnáziu si K. oblíbil divadlo; v ochotnických souborech hrál i v době univerzitního studia. Na sklonku života během prázdnin, trávených od 1910 pravidelně v Kostomlátkách u Nymburka, režíroval dětská představení. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

S cílem zachytit pro široký okruh čtenářů, zejména mládeže, život českého lidu, shromáždil K. více než 20 000 zvyků a pověr, jak je slyšel na venkově. Společně s údaji získanými excerpcí z tištěných sbírek K. J. Erbeny, F. Bartoše a Č. Zíbrta i z beletristických spisů B. Němcové, K. Světlé, A. V. Šmilovského aj. je utřídil a uspořádal v několikavazkové dílo. Zaznamenal v něm pověry spjaté se životem dítěte (*Dětský věk*), příběhy o skřítcích a sudicích jakožto vytvorech lidové fantazie (*Ze světa pohádek a bájí*), a zvláště pověry a obyčeje týkající se živočišstva, ptactva a nerostů. K. práce jsou charakteristické bohatostí materiálu, širokými znalostmi zkoumané problematiky a jasným, uspořádaným výkladem. Přispěly novými údaji k obohacení soudobého lidovědného studia, přestože jim byl vytýkán způsob citací a zejména přejímání

et

informací o lidové tvořivosti z české beletrie. Odborných znalostí užil K. i jako autor několika svazkového díla *Pohádky, báchorky a pověsti*, v němž s citem pro obraznost a fantasknost i pro národní pohádkovou tradici oživil staré báje i nově vznikající podání. Osobní chlapecké prožitky z prusko-rakouské války 1866 zpracoval ve vzpomínkách vydaných posmrtně.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1894–1908); Bydžovské listy; ČČM (1891); Časopis Společnosti přátel starožitností českých; Čes. lid (1892–1911; 1892 Vodník v podání lidu českého); Hlas od Cidliny (Nový Bydžov); Hlasatel; Jitřenka (Polička, 1890–1914); Kurýr (1904); Lada (Ml. Boleslav); Malý čtenář (1888–1913); Naší mládeži (Planá); Osvěta (1915, Když se ještě pásávalo); Plzeňské listy (1886); Ratibor (1911–12); Rolnické listy; Rolník (Ml. Boleslav); kal. Strakonický dudák; Stráž na Cidlině (N. Bydžov); Svět zvířat; Učitelské noviny (1877); Venkov (1906–10); Vesna (Brno, 1891); Výr. zpráva gymnázia v Novém Bydžově (1886 Chléb v pověrách a zvycích lidu českého, i sep.; 1889 Diví lidé v názorech, pověrách a zvycích lidu českého, i sep.; 1890 Světýlka a žhavý muž. Příspěvek k názorům, pověrám a zvykům našeho lidu, i sep.; 1896 Oheň v podání prstonárodním, i sep.); Výr. zpráva gymnázia v Truhlářské ul. (Praha, 1902 Lidová mluva na Bydžovsku, i sep.; 1903 Zařikávání při nemocech, i sep.); Zábavné listy (1891); Zlatá Praha (1890–97); Zprávy Společnosti přátel starožitností českých. ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie a etnografické práce:* Dětský věk (1891); Ptactvo v názorech, pověrách a zvycích lidu českého (b. d., 1895); Živočišstvo v podání prstonárodním (b. d., 1898); Rostlinstvo v podání prstonárodním (b. d., 1902); Ze světa pohádek a bájí (1903); Pohádky, báchorky a pověsti 1—4 (1. 1906, 2. 1909, 3. 1910, 4. 1909 s tit. Drobné báje, pohádky a pověsti); Čarodějnice a čaroděj v tradici lidové (b. d., 1919); – posmrtně: Drobné črty (PP 1924); Moje vzpomínky na válku r. 1866 (1925); Nerosty v podání prstonárodním (1928). ■

LITERATURA: J. K. B.: ref. Chléb v pověrách..., Zlatá Praha 1886, s. 575; ● ref. Diví lidé..., Č. Zibrt, NL 11. 10. 1889; St. Ciszewski, Wisla (Varšava) 1890, s. 720 ●; Č. Zibrt: ref. Dětský věk, ČL 1893, s. 80; G. P.: ref. Ptactvo v názorech..., Archiv für slawische Philologie 1897, s. 308; B.: J. K., Jitřenka 1901, s. 81; J. P. (Pešek): J. K., ČL 1902, s. 110; ● ref. Ze světa pohádek a bájí: S. (F. Sekanina), Máj 1, 1902/03, s. 726; F. V. Vykoukal, Osvěta 1903, s. 757 ●; T. E. Tisovský: ref. Pohádky, báchorky a pověsti 1, 2, Revue učebních pomůcek 1906, s. 55 a 1909, s. 157; A. Kořínek: Profesor J. K., Výr. zpráva gymnázia v Truhlářské ul. 1911, s. 19; J. Pešek: nekrolog, Časopis pro dějiny venkova 1921, s. 59; K. Juda: ref. Drobné črty, Čes. revue 1925, s. 369; an.: in Památník Rašínova státního čs. gymnázia v Hradci Král. (1936, s. 91).

Jaromír Břetislav Košut

* 18. 1. 1854 Borová u Poličky

† 3. 12. 1880 Praha

Orientalista, autor prací z arabské lingvistiky a překladatel z orientální, zejména perské literatury.

Syn evangelického faráře v Telecí a v Borové, jehož působení zachytila T. Nováková v románu Jiří Šmatlán. Po škole v Borové a ve Velenicích u Poděbrad, kde působil jeho otec, odešel J. B. K. 1865 na latinskou školu do Modry. Od 1866, kdy byl otec povolán do Prahy, navštěvoval Akad. gymnázium v Praze (mat. 1873). Pak studoval богословіа a orientální jazyky v Basileji, 1875 přešel na univerzitu do Lipska (doktorát 1876). 1879 se habilitoval na pražské univerzitě z oboru orientálních jazyků (doktorská i habilitační práce: *Fünf Streitfragen der Basrenser und Kûfenser über die Abwandlung des Nomen aus Ibn El-Anbâris*). Zřízení české univerzity, na níž chtěl působit, se již nedočkal. Pohřben byl v Karlíně.

K. se zabýval arabskou, perskou a tureckou filologií včetně studia literatury; hlouběji se věnoval i studiu islámu. Psal o muslimských legendách, o anekdotách ze života Hárún ar-Rašida a básníků jeho dvora, ale i o starožidovských svatebních zvycích a obyčejích. Tyto práce doprovázel ukázkami z vlastních překladů. Hluboký byl K. zájem o Háfize, o němž napsal pojednání s ukázkami a poznámkami, které, stejně jako překlad z Háfizova divánu vytvořený společně s J. Vrchlickým, vyšlo až po jeho smrti. Text a poznámky k vydání připravil K. žák R. Dvořák.

PŘÍSPĚVKY in: Květy (1880–81); Lumír (1879–81); Nár. listy (1880); Světozor (1881). ■ **KNÍŽNĚ.** *Práce o literatuře* posmrtně: Háfiz. Jeho život a jeho básně (1881, ed. R. Dvořák). – *Překlad* posmrtně: Z divánu Háfize (1881, s J. Vrchlickým). – *Ostatní práce:* Fünf Streitfragen der Basrenser und Kûfenser über die Abwandlung des Nomen aus Ibn El-Anbâris (Viedeň 1878). ■

LITERATURA: ● nekrology: an., Lumír 1880, s. 544; an., Ruch 1880, s. 551; an., NL 5. 12. 1880; an., Květy 1881, s. 128 ●; ● ref. Z divánu Háfize: O. M. (Mokřý), Květy 1882, s. 241; an., Lumír 1881, s. 415 ●; A. Novák: Muž, jehož jméno do vln psáno..., LidN 18. 1. 1934.

dh, jb

Olga Košutová

* 8. 3. 1901 *Velký Týnec* u Olomouce

† 10. 2. 1989 *Praha*

Autorka lyrických próz a válečných vzpomínek.

Gymnázium studovala v Přerově. Po maturitě (1920) působila jako učitelka na měšťan. škole ve svém rodišti, provdala se za důstojníka čs. armády (pozdějšího armádního generála) K. Klapálka (1893–1984). 1924–32 žila na tehdejší Podkarpatské Rusi, kde zprvu krátce učila na měšťan. škole v Perečině, od podzimu 1924 v Užhorodě, a to napřed na občanské škole rusínské, od 1926 na škole měšťanské. Od 1932 žila rodina v Čes. Budějovicích. Odtud Klapálek na začátku války 1939 organizoval podzemní činnost v jižních Čechách, ještě t. r. uprchl za hranice a bojoval pak na Středním východě a na východní frontě. K. byla proto od 17. 9. 1942 do poloviny dubna 1945 internována v táboře ve Svatobořicích u Kyjova, od dubna do osvobození v Plané nad Lužnicí. Od setkání rodiny v květnu 1945 žila K. v Praze.

Dílo K. se štěpí do dvou skupin. Pro první z nich, lyrickou prózu, je příznačné zobrazování lidských osudů poznamenaných mimořádnou nebo nečekanou událostí (vážné zranění hrdiny v románu *Slunce nad údolím*, citové zklamání i selhání mladé ženy v románu *Láska zůstává*) a důraz kladený na smysl a poslání lásky v životě. Psychologická kresba, soustředěná především na citové proměny hrdinů, váže se s krajinomalbou zaujatou pro krásu a proměnlivost přírodních scénérií. Ty jsou zvlášť exponovány v souboru místy až baladických povídek o vořařích, dřevařích, pastevcích a pašerácích z karpatských polonin v povodí Černé Tisy (*Černá Paraska*), zobrazujících těžký osud člověka z lidu. Druhý pól K. tvorby zastupují práce vycházející námětově z válečných zkušeností. Nepatectické zápisky a povídky z internačního tábora (*U Svatobořic*) založila K. na kontrastu brutality a vnitřní noblesy, válečného běsnění a hledání nadčasových pravd. V poslední své knize *Voják vypravuje*, využívajíc vzpomínek K. Klapálka (srovn. i jeho vlastní pozdější paměti *Ozvěny bojů*), rozklenula nad vypsáním jeho i cizích spleťtých životních osudů a nad věrným vyličením válečných akcí portrét přední osobnosti československé zahraniční armády v druhé světové válce.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. dělník (1941); Lid. noviny (1940–41); Nár. osvobození (1935–38). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Slunce nad údolím (R 1942); Láska zůstává (R 1944); Černá Paraska (PP 1946); U Svatobořic (PP, vzpomínky, 1946); Voják vypravuje. Cesta gen. Klapálka za 2. světové války (1948). ■

LITERATURA: ● ref. Slunce nad údolím: V. Martinek, LidN 30. 12. 1942; V. T. (Tichý), Nár. práce 16. 1. 1943; lp (L. Peřich), Řád 1943, s. 40 ●; ● ref. Láska zůstává: V. T. (Tichý), Nár. práce 15. 8. 1944; J. Machoň, LidN 28. 8. 1944 ●; O. K. se představuje..., Kolo 11, 1946/47, s. 7; ● ref. U Svatobořic: vbk (V. Běhounek), Práce 20. 12. 1946; J. Vopařil, NO 15. 2. 1947 ●; ● ref. Černá Paraska: E. F. M. (Míšek), NO 21. 10. 1947; J. Honzík, Kult. politika 3, 1947/48, č. 10; F. H. (Hampl), Práce 4. 2. 1948 ●; ● ref. Voják vypravuje: F. Křelina, Kolo 1948, s. 144; M. Krek, Obrana lidu 18. 1. 1949 ●.

bs

Josef Kotalík

* 2. 1. 1896 *Kluky* u Písku

† 19. 10. 1987 *Písek*

Autor středoškolských učebnic a čítanek české a slovenské literatury, literární historik zaměřený na krajo-ovou problematiku jižních Čech, zvl. Písecka, publicista a osvětový činitel.

Původem z domkářské rodiny, v níž se horlivě četlo. Po ukončení obecné školy v Klukách studoval od 1908 na gymnáziu v Písku (mat. 1916) a 1916–20 češtinu a latinu na filoz. fakultě v Praze (profesoři J. Zubatý, E. Smetánka, O. Hujer, J. Vlček, F. X. Šalda, A. Novák); aprobaci pro středoškolskou profesuru získal 1922. Od 1920 učil na reálce v Písku, 1921–28 na reál. gymnáziu v Strakoniciích a poté opět v Písku: 1928–45 byl profesorem a 1945 až 53 ředitelem gymnázia, po jeho zrušení 1953 až do odchodu do penze (1956) profesorem střední průmyslové školy. Působil jako předseda školské ústř. komise pro metodiku češtiny při Odborové skupině učitelů v Praze, po osvobození jako člen subkomise pro vyučování literatuře při Výzkumném ústavu pedagogickém J. A. Komenského v Praze, a referent kabinetu pro vyučování češtině při Krajském pedagogickém ústavu v Čes. Budějovicích. Podílel se i na kulturním životě svých působišť (člen kult. komisi a knihovních rad, funkcionář Okresního osvětového sboru a Osvětové besedy), založil

a řídil Písecký kulturní zpravodaj, redigoval regionální publikace ap.

V literárněhistorické činnosti se K. zaměřil jednak na práce didaktického a metodického charakteru, jednak na regionální výzkum. Učebnici *Stručné dějiny československé literatury pro vyšší třídy škol středních* (spoluautor J. Kotrč) charakterizuje promyšlená metodická koncepce kladoucí důraz na diferencovaný výběr a snaha aplikovat vědecká hlediska, k nimž K. orientovala zvl. Vlčková škola i tvarové výzkumy strukturalistů. Příručka věnovala nebyvalou pozornost novodobé i současné literatuře, usilovala o objektivní zachycení její směřové rozmanitosti, zahrnujíc mj. i tvorbu některých představitelů levicové avantgardy. K. jako spoluautor textu zasáhl samostatněji do výkladu starší literatury, novodobé etapy od sklonku 19. století, světového písemnictví, obecných úvodů a souhrnů látky, do formulace vztahů literatury k hudbě a k výtvarnému umění i do soupisu pramenů; byl také autorem dodatků k vydání 1946 a přepracované verze 1948, doplněné hlavně o údaje od druhé poloviny 30. let do počátků poválečné etapy. Stručný učebnicový přehled měl být postupně doplňován bohatým materiálem čítanek: K. realizoval výbor pro 7. třídu střed. škol z literatury 19. století, doprovazený důkladným a erudovaným komentářem, a později pro 8. třídu antologii moderní české poezie s úvodní charakteristikou (ve spolupráci s R. Schamsem a V. Pechem; s R. Schamsem vypracoval též rozbor četby pro 3. a 4. třídu střed. škol). Těmito pracemi stejně jako činností metodickou přispíval K. k progresivnímu didaktickému směřování v oboru české literatury, slohové a jazykové výuky. Z regionálního zájmu vznikly K. práce ediční a výkladové, objasňující písecké motivace v díle F. Šrámka, A. Heyduka, F. L. Čelakovského, aj., díla syntetická (*Jižní Čechy v české literatuře*, *Písek a Písecko v české literatuře*) i dílčí příspěvky jazykové (o místních jménech) a publicistika.

ŠIFRY: -ík, jk, K., Kk (zvl. v píseckých čas.). ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. 200 let píseckého gymnázia (1978, mj. Literárně, umělecky a veřejně činní profesori píseckého gymnázia a reálky); sb. A. Heyduk a Písek (1960); Jihočes. pravda (Čes. Budějovice, 1968); Jihočes. lidový kalendář na r. 1959 (Čes. Budějovice, O slovesném umění našeho kraje); Jihočes. sborník historický (Tábor, 1957, Jihočeský dělník a dělnické hnutí v české literatuře); Mladá generace (1919); sb. Písecká čítanka 1 (1980, studie o míst. jménech); Pí-

secký kulturní zpravodaj, pokr. (od 1962) Písecký zpravodaj (1957–68); sb. Rodné město F. L. Čelakovskému (1959, Význam F. L. Č. v našem písemnictví); sb. 170 let píseckého gymnázia (1948); Střední škola (1933, 1940–42); sb. F. Šrámek a Písek (1947); sb. Šrámkův Písek 1 (1957); sb. Třetí Šrámkův Písek (1959); Učitel'ské noviny (1968); sb. Ze Šrámkova Písku pod Putimskou branou (1967); Zpravodaj Šrámkovy Sobotky (1967). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Stručné dějiny československé literatury pro vyšší třídy škol středních (1934, s J. Kotrčem; 1946 dotisk s dodatky, 1948 přeprac. dotisk s tit. Stručné dějiny české a slovenské literatury pro vyšší třídy středních škol; slov. překl. 1936, část o slov. literatuře přeprac. a rozšíř. M. Pišút); Naše četba. Rozbory souvislé četby v 3. a 4. tř. středních škol (1937, s R. Schamsem); Výbor z československé lyriky a pracovní kniha literární pro 7. tř. gymnázií, reálných gymnázií a reformních reálných gymnázií (1938); Moderní česká poezie (výbor s výkladem pro 8. tř. střed. škol, 1947, s V. Pechem, R. Schamsem); Jižní Čechy v české literatuře (1957); F. L. Čelakovský – básník Vavavy (1959, s M. Novotným, B. Janouškem); Písek a Písecko v české literatuře (1966). ■ REDIGOVAL *časopis*: Písecký kulturní zpravodaj, od 1962 s tit. Písecký zpravodaj (1957–68); *knížnici*: edice Osvětové besedy a Kulturního osvětového střediska v Písku (1957–63); *sborníky*: S Masarykem a Benešem (1918–1938) (1938), 170 let píseckého gymnázia (1948), A. Heyduk a Písek (1960, s L. Křivánkem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: A. Heyduk: Cigánské melodie a jiné písně (výbor, 1955); F. Šrámek: Listy Píseckým (1957, s Č. Johnem) + Tři písecké (1957); A je to Písek – je to zas on (výbor poezie, 1961). ■

LITERATURA: ● ref. Stručné dějiny čs. literatury...: K. P. (Polák), PL 19. 5. 1934; Ka. (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 60; J. Hora, Čes. slovo 22. 11. 1934; V. Kůst, Střední škola 14, 1933/34, s. 259; K. Plecer NO 11. 7. 1934 ●; ● ref. Výbor z čs. lyriky...: L. K., LidN 12. 11. 1938; M. Šefrna, Střední škola 1940, s. 39 ●; ● ref. Moderní česká poezie: V. P., Svob. noviny 20. 9. 1947; tv (T. Vodička), Akord 14, 1947/48, s. 27 ●; O. Kryštofek: ref. Stručné dějiny české a slovenské literatury..., Mladá fronta 4. 12. 1948; Z. Mráz: ref. ed. A. Heyduk: Cigánské melodie..., LitN 1955, č. 44; J. Bílek: 70 let profesora J. K., Čes. jazyk a literatura 16, 1965/66, s. 233; zm (Z. Mráz): Literární historik J. K., Jihočes. pravda 6. 1. 1968; F. Bařha: Vzpomínka k životnímu jubileu, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1971, č. 1–2; J. Bílek: J. K. osmdesátiletý, Výběr z prací členů Hist. klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1976, s. 31; V. Novák: J. K., člověk, učitel, češtinář, sb. 200 let píseck. gymnázia (1978).

et

Vojtěch Kofara

* 1. 4. 1742 *Proseč* (Kámen-P.) u Havlíčkova Brodu

† 28. 11. 1831 *Proseč*

Lidový vesnický veršovec, autor hlavně písňových textů náboženských, příležitostných, mravokárných a satirických.

Psal se též Kotiara, později jmenován mylně i Kotěra. – Pravděpodobně pocházel z rodu Vojtěcha K. st. (nar. 1633, rychtář v Proseči, autora náboženské písně, viz Knihopis č. 4 356 a 4 357). Nejstarší syn poddanského sedláka a rychtáře. Otcova matka ho v pěti letech naučila číst, následujícího roku se učil u tkalce v sousední vesnici, pak krátce chodil do školy v Habrech, kde ho také učil místní písař, od 1749 byl natrvalo doma. Sám se zdokonaľoval ve psaní, opisoval – i na výdělek – modlitby a jiné texty. Pro potřeby zvětšeného hospodářství se 1760 oženil (manželka zemřela 1800, předtím úmrtí dvou dcer). 1785 se podílel na nově nařízeném vyměřování katastru a jeho inteligence využívala vrchnost i k jiným službám, za něž získával robotní úlevy. 1788 se stal rychtářem, 1808 jmenován vrchním rychtářem.

Typem své tvorby patří K. mezi lidové vesnické veršovce 18. stol., jejichž poezie nesouvisí s folklórní slovesností. V autobiografii z posledního roku života uvádí, že ho k básnění přivedla počátkem 80. let snaha obhajovat zásady katolického náboženství před jinověrci; písně obsahu náboženského a příležitostného v jeho díle převažují. Skladba *Dík laskavému Otci vlasti Josefovi II.*... velebí zásluhy císařovy o poddaný lid mj. tím, že popisuje konkrétní projevy a důsledky panovníkových nařízení a patentů (obsahuje též obšírný popis vyměřování katastru). K dovednosti věcně určitého pojmenování dobře odpozorovaných reálných dat přistupuje i schopnost vtipu, posměšného a mravokárného vyostření v skladbách *Zrcadlo utrhačů, dílem i rouhačů...* a *Vzhled na kraj, dílem i na mravy, zvláště při mnohé chasé...* (rkp. 1826); na pozadí sourodého básnického okolí se K. poezie osobitě projevuje svou satiričností. Skladby jsou většinou určeny ke zpěvu; jsou psány sylabickým veršem v pravidelných strofách, kde sdružený rým spíná verše shodného rozměru a obkročný verše o nestejném počtu slabik. Básně K. se šířily jako kramářské tisky (někdy ve více vydá-

ních u rozličných tiskářů) i v opisech. 1827 věnoval K. Muzeu šest svých písní v rukopise (leckde s novými textovými úpravami) a dvě tištěné.

PŘÍSPĚVKY in: Cís. král. vlastenské noviny (1811, č. 1, báseň Hlas vlastence k Novému roku); – posmrtně: Čes. lid (1898, s. 404, 1900, s. 341, přetisk 9 básní); Květy české (1834, výňatky z autobiografie Sprosté, avšak pravdivé povídky...). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Píseň o pravdě Kristové a jeho jedině, svatě, všeobecně a pravě apoštolské církvi... (B b. d., asi 1784); Píseň o pravě, nekrvavé, vlastně novozákonné, od Krista Ježíše založené i konané a konati nařízené ustavičné oběti, totiž mše svatě... (B 1785); Dík laskavému Otci vlasti Josefovi II., též jeho moudrosti chvála... (B 1787); Bolesná cítělnost a loučení poddaných od vrchnosti (B 1808, výt. nezjišť.); Radostná cítělnost neb Přivítání od poddaných Jeho Milosti... Jana z Badenthálu... (B b. d., 1808); Hrobový nápis (B 1810); Důležité pozorování pravdy ze zákona Páně o pravě církvi a víry utvrzení... (B b. d., 1812); Zrcadlo utrhačů, dílem i rouhačů... (B 1812); Pravdivé důvody z Písma svatého o onom žaláři, jenž se nazývá očištěm... (B 1815). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4 358, 4 359. ■ **LITERATURA:** an.: V. K., Květy české 1834; A. Waldau: Samoukové české poezie, Obrazy života 1859 + in Böhmsche Naturdichter (1860); K. Sabina: Počátkové novějšího českého básnictví, Lit. příloha k NL 1865 → Články literárně dějepisné 1 (1912); Č. Zibrt: Básník samouk V. K., rychtář ve vsi Proseči, ČL 1898 a 1900.

mo

Josef **Kotátko** viz Josef K. Havlovský

Antonín Kotík

* 16. 10. 1840 *Nová Paka*

† 6. 2. 1919 *Nová Paka*

Politický publicista, autor jazykozpytných a historio-
grafických prací, překladatel polské a ruské literatury.

Studoval na gymnáziu v Praze (od 1852), Jičíně (1854–55), 1855–58 v Krakově (zde pobýval jeho bratr Jan) a znovu v Praze (tehdy se stal na doporučení svého katechety, spisovatele V. Štulce, domácím učitelem v rodině R. Thurn-Taxisse). Po maturitě (1860) studoval na pražské filoz. fakultě slovanskou filologii, 1865–66 učil

dějepis a českou literaturu na vyšší dívčí škole. Už za studií působil jako novinář: 1861–62 v redakci Štulcova Pozoru, od listopadu 1862 v redakci Nár. listů, odkud v červenci 1866 jako stoupenec soudobého českého radikalismu odešel na protest proti českorakouskému vlastenectví listu. Spolupracoval také s Thurn-Taxisovým radikálním listem Boleslavan a po jeho zániku (1867) s jeho pokračováním, Barákovou Svobodou. Za prusko-rakouské války během pruské okupace Prahy (červenec 1866) sepsal K. – po schůzce s radikály kolem R. Thurn-Taxise a v intencích J. V. Friče (který z emigrace přijel nakrátko do Prahy a s jehož bratrem Václavem se K. již předtím osobně znal) – agitační spis, který vyzýval využít oslabení Rakouska a podpory Pruska k obnovení samostatného českého státu (pod králem ze savojské dynastie), začleněného do severoněmeckého spolku (nezávislost na Prusku měla být přitom garantována francouzským císařem). K. odvezl rukopis do Berlína, kde byl po Fričových korekturách vytištěn pod pseudonymem Staročech, ilegálně dopraven do Prahy a koncem srpna – ještě před K. návratem – ilegálně kolportován v Praze a na českém venkově (hlavně v severovýchodních Čechách). Následující rozsáhlá akce úřadů, namířená proti celému radikálnímu hnutí, přiměla K. k odchodu z Prahy do rodné Nové Paky. Zde potom působil jako městský důchodní (do 1874) a okresní tajemník, stav se významnou osobností národního ruchu a politického (silně angažován ve staročeské straně), kulturního a hospodářského života nejen ve městě, ale i v celém Podkrkonoší (v rukopise zůstal K. spis *Obrazy minulosti města Nové Paky v rámci dějin národních*). Vznik samostatné republiky umožnil K. těsně před smrtí objasnit okolnosti jeho někdejší utajované účasti na protirakouském spisku (titul Pláč koruny české převzal 1869 J. Arbes pro název vlastní pamfletické práce).

Nejvlivnějším plodem K. rozsáhlé politické publicistiky, zaměřené zpočátku na zahraniční politiku, přesunující však postupně svůj hlavní zájem na pole vnitřní politiky a zejména politické samosprávy, se stala agitační brožura *Pláč koruny české*, propůjčující hlas radikální politické koncepci J. V. Friče, která 1866 počítala s obnovou českého království za podpory Pruska. Usilujíc získat pro toto stanovisko zejména venkovský lid, napadala brožura pomocí dlouhých výčtů negativních jevů hospodářské vyko-

řisťování českých zemí, jejich utiskování panujícími Habsburky a zvláště protičeskou politiku Františka Josefa I.; na závěr čtla formou snové vize politickou idealitu samostatného národa, dovršenou jeho vstupem do federace národů osvobozených z područí rakouské monarchie. – K. filologické, slavisticky orientované školení se na literárním poli uplatnilo překlady polské a ruské beletrie i odborné literatury (záslužný překlad Pypinovy a Spasowiczovy Historie literatur slovanských), v jazykozpytu pracemi dialektologickými a onomastickými (vydal první knihu o českých příjmeních, byť ještě s četnými laickými výklady).

PSEUDONYMY: A. K. Novopacký, Staročech. ■ PŘÍSPĚVKY in: Boleslavan (Ml. Boleslav, 1862 až 63, překl. Z. Krasinského); ČČM (1888); Lumír (1863, překl. Z. Krasinského); Nár. listy; Osvěta (1909, stať F. F. Procházka, i sep.); Pozor (Olomouc); Samosprávný obzor; Světozor (1881); Svoboda; Zlatá Praha (1864, 1886–87; 1886 překl. z F. M. Dostojevského, 1887 z Lovcových zápisů I. S. Turgeněva). ■ KNIŽNĚ. *Publicistické a jazykovědné práce*: Pláč koruny české čili Upřímná slova Staročecha propovědná milým krajanům léta bídy 1866 (Berlín 1866; 1919 dvě vydání, jedno s původním tit., druhé s tit. Pláč koruny české. Některé dokumenty jako příspěvek k dějinám prusko-rakouské války roku 1866; obě doplněna K. stať Pamětní spis o dějích roku 1866, datovanou 1908); Naše příjmení (1894); Řeč lidu na Novopacku a Hořicku (b. d., 1912). – *Překlady*: J. I. Kraszewski: Policejní šplhoun (1864); J. K. Chęciński: Šlechta ducha (1878); A. N. Pypin, W. Spasowicz: Historie literatur slovanských 1, 2 (1880, 1882); F. M. Dostojevskij: Světlé noci (1886) + Strýčinkův sen (1887); W. Dembolecki: Paměti o výpravách Lisovčků proti odbojným Čechům a jejich spojencům v letech 1619–1622 (1908); Z. Krasinský: Letní noc (1910, čas. 1862–63). ■

LITERATURA: △ (J. Neruda): ref. Pláč koruny české, NL 2. 9. 1866 → Česká společnost 2 (1956); ● ref. Naše příjmení: -v-j-, Lit. listy 1895, s. 141; J. Kvíčala, Čes. muzeum filologické 1895, s. 237; J. Flekáček, Vlast 11, 1894/95, s. 563; J. Zubatý, LF 1896, s. 153 ●; F. V. Vykoukal: ref. Řeč lidu na Novopacku a Hořicku, Osvěta 1913, s. 383; ● ref. Pláč koruny české (nové vyd.): H. T. (Traub), ČČM 1919, s. 278; J. Pekař, ČČH 1919 ●; A. Stašek in Vzpomínky (1925); F. Navrátil: J. M. Černý (o jeho stycích s A. K.), sb. Od pravěku k dnešku 2 (1930); J. Kabeš: Pláč koruny české a jeho ohlas na českém venkově, Časopis pro dějiny venkova 1937, s. 21; J. B. Novák: A. K. a A. Stašek na krakovském gymnáziu, Slovesná věda 1952, s. 137.

Michal Antonín **Kotler*** 29. 9. 1800 *Turnov*† 18. 11. 1878 *Turnov*

Obchodník s drahokamy, publicista, autor cestopisné črty ze Sibiře.

Pocházel z početné rodiny řezníka, matka byla sestrou spisovatele A. Marka. Základní vzdělání získal zejména za pobytu u A. Marka na faře v Rožďalovicích a v Libuni. V Turnově chodil nejprve do české školy (k učiteli J. Arnoldovi) a pak do privátní německé školy. Gymnázium vystudoval v Litoměřicích, 1819 přišel na filozofii do Prahy, kde poslouchal i přednášky B. Bolzana. Studia nedokončil a po marném pokusu studovat ve Vídni se vrátil do Turnova, kde se živil příležitostnou prací. 1829 přijal nabídku svého příbuzného F. Marka, obchodníka s drahokamy, a podnikl s ním cestu do Ruska (Petrohrad, Moskva, Smolensk). Krátce nato podnikl podobnou cestu s V. Verichem (Petrohrad, Niž. Novgorod, Moskva). Úspěch cesty rozhodl o tom, že se věnoval obchodu s drahokamy a od 1835 navštěvoval Rusko každoročně. 1841–42 se zúčastnil cesty, organizované ruským podnikatelem, za zlatem a drahými kameny na Sibiř. Expedice nebyla úspěšná, podvodné jednání způsobilo K. velkou finanční ztrátu; ze Sibiře si přivezl i zárodky oční choroby. Vedle činnosti obchodní, prospěšné celému kraji, se K. věnoval i rozsáhlé práci kulturní, zejména ochotnickému divadelnictví. 1848 organizoval politické dění na Turnovsku, byl zvolen setníkem národní gardy, účastnil se Slovanského sjezdu a pro rozhodné vystupování byl v červnových bouřích uvězněn v hradčanské věznici. Po návratu do Turnova pokračoval v dřívější činnosti, byl spoluzakladatelem a funkcionářem Slovanské lípy v Turnově a v prvních volbách do zemského sněmu zástupcem turnovského kraje. Od 1853 se K. oční choroba zhoršovala a 1856 vedla k oslepnutí. V této době se K. zájem orientoval na některé otázky polnohospodářství a úvahy o „přírodní řečovědě“.

K. víc než stostránkové líčení sibiřské cesty (nastoupené v polovině února 1841 v Turnově a skončené tam v polovině března 1842) tvoří dopisy přátelům, které otiskl K. strýc A. Marek v Muzejníku 1842 (*Cestování Michala Kotlera v evropském Rusku a Sibirii*), a pokračování 1843, připravené pro tisk již samotným K. Vy-

pravování věrně tlumočí vhodným střídáním zkratky a detailu dojmy z dlouhé a obtížné cesty přes Vratislav, Královec, Rigu do Petrohradu a Moskvy a dále do oblasti Jeniseje. Plastičnost a dojemová bezprostřednost charakterizují i K. líčení pobytu v tajze a setkání s příslušníky sibiřských národností. Osobitost vyprávění podtrhují četné rusismy a filologické postřehy. Literární hodnota zpracování sibiřské cesty byla patrně hlavním podnětem zájmu o K. osobu a činnost za jeho života i v pozdějších letech.

PŘÍSPĚVKY in: Besídka čtenářská; ČČM (1842–43 Cestování M. K. v evropském Rusku a Sibirii); Květy (1842); Pražské noviny (1846–53; 1851 čl. Češi v Kalifornii, 1853 návod Jak vypočíst míru na dobré radlice). ■

LITERATURA: an.: M. A. K., Světozor 1872; V. Kredba: M. A. K., sb. Osvěta a práce (1886); R. Bourbon: Cesta na Sibiř r. 1841, Směr (Plzeň) 23. 1. 1915; J. Dlouhý: První Čech na Sibiři, Svět sovětů 1945, č. 13; K. Kinský: Vzpomínka na turnovského cestovatele po Rusi, Stráž severu 18. 11. 1949; J. Plch in Souhvězdí domova (1960); J. Kinský: Člověk je syn naděje (M. K.), in Čeští cestovatelé 1 (1961); J. Knob: Cesty Turnovanů po světě v době národního obrození, Slovanský přehled 1964.

dh

Václav Kotrba (Cyrilometodějská knihtiskárna, knihkupectví a nakladatelství)

Působnost 1885–1948

Pražský katolicky profilovaný podnik vydávající odborné a popularizační teologické práce, původní i přeloženou beletrii, časopisy a kalendáře.

Vlastníky podniku byli postupně otec, syn a vnuci. V. K. st. († 1892 Praha) byl tiskařem, nakladatelem, vydavatelem časopisů a majitelem *Cyrilometodějské knihtiskárny*. Založilo ji družstvo podílníků, činnost zahájila 10. 11. 1872 na základě koncese JUDr. A. Brůžka, který pak pro tiskařské dluhy z podniku brzy vystoupil. Po něm získal koncesi ing. V. Macan; když se dluhy nakupily znovu, převzal 1876 podnik kanovník Th. Dr. M. Karlach, za kterého pracovala Cyrilomet. knihtiskárna pod firmou J. Zeman a spol. 1885 pronajal Karlach knihtiskárnu V. Kotrbovi, ale přesto ji nabídl zdarma vyšehradské kapitule, která dar nepři-

jala. 1890 konečně koupil Cyrilomet. knihtiskárnu V. K. st., první, který vytvářel dobré odborné a ekonomické předpoklady pro její zdárný rozvoj. Vedle ní existovalo v Rottově domě na staroměstském Malém nám. Cyrilometodějské knihkupectví, jež 1871 založil M. Karlach a 1884 je prodal G. Franclovi (1849–1900). V obou podnicích byly vydávány knihy a časopisy. – Po smrti V. K. st. a krátkém hospodaření jeho ženy Anny (s názvem podniku *Kotrby vdova*) převzal Cyrilomet. knihtiskárnu V. K. ml. (Václav Antonín; * 2. 4. 1871 Praha, † 1. 12. 1929 Praha). V. K. ml. vystudoval gymnázium, vyučil se sazečem a také nototiskařem. 1898 přesídlil do větší budovy, kde podnik rozšířil. Na podnět religiózních kruhů, které nebyly spokojeny s činností Cyrilomet. knihkupectví vedeného od 1900 dědici G. Franclo, požádal V. K. ml. o koncesi a 1907 otevřel další *Cyrlometodějské knihkupectví*. 1924 zřídil nototiskárnu lipského systému. Zabýval se také prodejem antikvárních knih, hudebnin a uměleckých předmětů, měl komisionářství a byl majitelem, vydavatelem i redaktorem časopisů. Byl rovněž přísežným soudním znalcem, místopředsdou Grémia knihtiskařů a nakladatelů v Praze a zastával četné funkce ve veřejném hospodářském životě. Po něm převzali podnik jeho synové Václav K. a Vojtěch K. Tiskárna se zpočátku nazývala *Cyrlometodějská knihtiskárna*, pak *Cyrlometodějská knihtiskárna (Jos. Zeman a spol.)*, pak *Cyrlometodějská knihtiskárna (V. Kotrba)*; postupně se název rozšiřoval (napřed o nakladatelství), až se ustálil na znění *Cyrlometodějská knihtiskárna, knihkupectví a nakladatelství V. Kotrba*. Používal se také zkrácený název *Cyrlometodějská knihtiskárna* nebo méně často *V. Kotrba*. Podnik byl umístěn na Novém Městě pražském: 1872–98 v Růžové ul., od 1898 na rohu ulic Ostrovní a Pštrossovy.

Vydavatelská produkce podniku měla vyhraněně katolický charakter. V. K. st. patřil k aktivní katolické politické pravici. Jeho hlavní pozornost byla proto soustředěna na politické zaměření a ekonomické zabezpečení konzervativního katolického listu Čech (zal. 1869 jako týdeník, od 1878 deník, od 1931 opět týdeník; do 1885 nákladem Družstva sv. Václava). V oblasti beletrie převzal V. K. od svých předchůdců vydávání edice *Zábavy večerní* (1880–1935, 299 sv.; red. 1880–92 V. Pakosta, 1893–99 F. Pohunek, od 1900 E. Žák), ve které vycházely původní i přeložené prózy. Původní tvorbu v edici

reprezentovali: P. Albieri, F. J. Andrlík, B. Brodský, J. Brožek, F. Čech, K. Červenka, Al. Dostál, A. J. Dubec, L. Grossmannová Brodská, P. Holý, K. W. Hradečnický, J. F. Hruška (pseud. A. B. Hanin), M. Javorník, M. Kábrtová-Bukolská, J. K. Kačer, K. Kettner, P. Kopal, A. Koudelka, Č. Kramoliš, V. Kronus, B. Kyseľ, V. Macek, B. Moravec, I. Nebeská, V. Pakosta, V. B. Pavlík-Sychra, J. Podhájský, T. Polabská, F. Pravda, P. Romanov, V. Rezníček, J. A. Sedlák, O. Seykora Kostecký, A. Simerová, V. M. Skalský, J. Snížek, K. L. Srbík, N. Svobodová, F. Šebestík, V. Špaček, J. Tichý, J. Tumpach (pseud. J. Mutov), K. M. Ullrich, J. Valoušek, J. K. Vesecský, J. Vlasáková, K. Waldhauser, K. J. Zákoucký. V překladech byli zastoupeni: J. Bedének, Ch. de Bernard, M. Bourdonová, F. Caballero, C. Cantù, L. P. Coloma, J. B. Colombová, H. Conscience, G. Deleddová, M. Edgeworthová, E. Erckmann a A. Chatrian, F. Erjavec, O. Feuillet, J. Fiévée, Ch. Foley, F. Champol, Z. Chełmicki, T. J. Choński, K. Junosza, J. Jurković, M. Konopnicka, J. I. Kraszewski, E. Kumičić (pseud. J. Sisolski), J. Laverguesová, N. S. Leskov, M. Levrayová, I. Maciejowski-Sewer, Ch. Monselet, E. Orzeszkowa, E. Pardo-Bazánová, M. S. Pokupska, E. Raymondová, M. Rodziewiczówna, Ch. Reid, G. Sandová, M. Seraová, H. Sienkiewicz, J. Sket, E. Souvestre, J. Starkel, T. Szumski, M. P. Šapčanin, A. Šenoa, A. Theuriet, A. Trueba, Z. Urbanowska, B. Vened, J. Verdaguer, J. Verne aj. – Rozsáhlou činnost v oblasti vydávání beletrie rozvinul V. K. ml. V edici *Ludmila* (1898–1942, 133 sv.; red. J. Pauly) vycházely knihy zábavné i poučné, převážně romány a povídky českých autorů (F. J. Andrlík, J. Š. Baar, J. Bartoň, B. J. Bečvářová, V. Beneš Třebitzký, B. Brodský, B. Brožek, F. J. Čečetka, F. Čech, Al. Dostál, J. V. z Finberka, A. Frusová, L. Grossmannová Brodská, F. Herman, J. F. Hruška pod pseud. Jiřík Holub, A. Hruza, A. R. Husová, A. Chlumecký, B. Jakoušová, M. Javorník, J. M. Kadlčák, T. Kočí, P. Kopal, F. J. Košťál, V. Kronus, J. Máchá, B. Mellanová, A. Mittenhubrová, P. Olšina, V. B. Pavlík-Sychra, V. Pittnerová, B. Podlena, K. L. Řehák, O. Seykora Kostecký, A. Simerová, K. Z. Srbík, E. Stránský pod pseud. E. S. Trojanus, N. Svobodová, V. Šlosar Doubravský, V. Špaček, A. B. Šťastný, K. M. Ullrich, J. Valoušek, J. Vlasáková, F. P. Vožický, K. Waldhauser, F. Žák pod pseud. V. Hradský). Podobně byla

zaměřena *Rodinná knihovna českého lidu* (1912–14, 3 sv.). Pro mládež a děti založil V. K. ml. *Knihovnu československé mládeže venkovské* (1907–08, 4 sv.) a *Lacinou obrázkovou knihovnu mládeže* (1909–10, 10 sv.; red. V. Špaček), jež obsahovala povídky (J. Bartoň, Al. Dostál, K. W. Hradečnický, V. Špaček, A. B. Šťastný, A. Tajina). Speciální charakter měla *Knihovna Kříže a Marie* (1902–34, 28 sv.), ve které vyšly Spisy P. Kopala (8 sv.) a Sebrané spisy V. Špačka (20 sv.). Pro ochotníky vydával V. K. ml. *Bibliotéku her a výstupů na jevišti katolických jednot* (1897–1906, 23 sv.; řada 1 1897–1900, 20 sv., ř. 2 1900–06, 3 sv.; red. J. Burian), na níž se autorsky nebo adaptacemi cizích předloh podíleli J. Burian, J. Flekáček, J. Horušícká, J. Květ, K. Loula, J. Macoun, G. Pfeifrová, G. Toužil, J. Uhlíř aj. Její předchůdkyně *Bibliotéka vybraných her divadelních* (1895, red. K. Procházka) měla jen jeden svazek. Po převratu začal V. K. ml. vydávat edici divadelních výstupů a kupletů *Veselé večery* (b. d., 1920, 2 sv.). *Vzdělávací knihovna katolická* (1896–1948, 87 sv.; řada 1 1896–1917, 69 sv., ř. 2 1923–35, 14 sv., ř. 3 1947–48, 4 sv.; red. J. Tumpach, A. Podlaha) obsahovala spisy teologické, etické, filozofické, sociální, historické, pedagogické, teozofické aj. Edice *Slova pravdy. Laciné čtení časové* (1890–1905, 14 roč.; vyd. a red. E. Brynych, pak V. Stejskal, pak J. Burian) zahrnovala katolicky osnované práce s různou tematikou. – V. K. st. vydával vedle listu Čech a jeho kulturně osvětové Nedělní přílohy, střídavě vycházející jako zábavná nebo dělnická, jen několik periodik. Větší ruch do časopisecké produkce podniku vnesl V. K. ml. V kulturně výchovné oblasti to byly, kromě titulů vydávaných už V. K. st., především literární časopis *České květy* (1902–04, red. A. Podlaha), zábavný a poučný měsíčník *Čechie* (1902–04; red. J. Pauly) a obdobně zaměřený čtrnáctideník *Kříž* (1894–1935; red. P. Kopal, většinou také nakladatel a vydavatel tohoto čas.), který vycházel střídavě s čtrnáctideníkem *Maria*. Z periodik určených mládeži se nejdéle udržela *Rajská zahrádka* (1892–1935; red. V. Špaček). Nakladatelskou produkci doplňovaly nejrůznější kalendáře.

KNIŽNICE. *Beletrie*: Zábavy večerní (zal. 1880; u V. K. 1885–1935); *Bibliotéka vybraných her divadelních* (1895); *Bibliotéka her a výstupů na jevišti katolických jednot* (1897–1906); *Ludmila* (1898–1942); *Knihovna československé mládeže ven-*

kovské (1907–08); *Laciná obrázková knihovna mládeže* (1909–10); *Rodinná knihovna českého lidu* (1912–14); *Veselé večery* (b. d., 1920). – *Ostatní*: *Slova pravdy. Laciné čtení časové* (1890–1905); *Vzdělávací knihovna katolická* (1896–1948); *Knihovna Kříže a Marie* (1902–34). ■ **Souborná vydání**: B. Brodský (Zahradník), Al. Dostál, P. Kopal, V. Špaček. ■ **Z ostatní produkce**: F. G. Vigouroux: *Bible a nejnovější objevy v Palestině, Egyptě a Asýrii* 1–5 (1896–1903, přel. A. Podlaha); *Tisíc a jedna noc* 1–4 (1906–22, přel. J. Mrkos); *Český slovník boho vědný* 1–5 (1912–32, red. J. Tumpach, A. Podlaha; nedokonč.); *Svatováclavská česká bible národní...* (1929, ed. V. Bárta). ■ **PERIODIKA**: *Čech* (zal. 1869; u V. K. 1886–1935; s příl.: 1889–96 *Nedělní příloha*, později s tit. *Neděle*, 1895 *Hospodářský list*); *Pastýř duchovní* (zal. 1880; u V. K. 1889–93); *Obrana víry* (1885–99; od 1894 s tit. *Obrana*); *Vychovatel* (1885–1935); *Rajská zahrádka* (1892–1935); *Český Kneipp* (1894–1905); *Rádce duchovní* (1894–1924); *Kříž* (1894–1935); *Maria* (1894–1935; s příl. *Přítel dítek*); *Český jinoch* (1895–1914); *Poklad věřících* (1898–1934); *Obrázková revue* (1900–12); *Český kraj* (1900–35); *Čechie* (1902–04); *České květy* (1902–04); *Přítel lidu* (1902–03); *Selský list* (1902–13). ■ **KALENDÁŘE**: *Meč* (1891–1930); *Maria* (1898–1947); *Vlastenecký poutník* (1898–1947); *Malý kalendář svatováclavský* (1903–17); *Rodina* (1903–48); *Vlastenka* (1911–29); *Česká práce* (1924–27); *Veselý rok* (1926–30). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam zábavných a poučných spisů... vydala Cyrilometodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba (1916); in *Seznam knih nakladatelství...* (1923; zahrnuje všech 16 katolických nakladatelství).

oh

Josef Kotrč

* 15. 1. 1892 *Tábor*

† 24. 1. 1952 *Písek*

Středoškolský pedagog, autor učebnic české a slovenské literatury, literární kritik, publicista a historik zájmů krajových i celonárodních, politický pracovník Písecka.

Syn úředníka tabákové režie. 1902–10 studoval na gymnáziu v Písku (spolužák J. Mukařovského; mat. 1910), 1910–14 na filoz. fakultě v Praze češtinu a němčinu; zkoušky učitelské způsobilosti vykonal v červnu 1916. 1916–19 byl suplujícím profesorem na vyšší reálce v Písku, 1919 přešel na 2. českou stát. reálku v Brně (od 1920 definitivní profesura); zájem o současné literár-

ní dění i vlastní básnické a dramatické pokusy ho tehdy sblížily s J. Mahenem. 1922 se vrátil do Písku jako profesor obchodní školy. Účastnil se místního veřejného života literárními přednáškami, spoluprací s časopisy a ve 30. letech též jako předseda odbočky Svazu přátel sovětského Ruska. Na počátku okupace (duben 1939) byl zatčen, propuštěn ze školských služeb a pak vězněn do konce války v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald; od podzimu 1944 zde s některými uvězněnými kolegy připravoval tzv. Buchenwaldský návrh školské reformy, který po osvobození dal k dispozici min. školství. Po návratu v květnu 1945 pokračoval v pedagogické práci, zejména pak pracoval politicky (ve funkci předsedy ONV v Písku až do své smrti). Zabýval se otázkami literární výuky a jejího nového pojetí, jako příspěvek pro příští učebnice předal 1949 Výzkumnému ústavu pedagogickému návrh Základy teorie literatury a teorie socialistického realismu. Zemřel na srdeční infarkt.

V literární historii se K. uplatnil hlavně jako autor středoškolských dějin české a slovenské literatury, v základním pojetí vycházejících ze sociologických a komparativních hledisek Vělkovy školy. Již první zhuštěná verze učebnice pro obchodní školy znamenala metodické novum snahou uskutečnit oproti strnulému historismu dosavadních kompendií takový výběr látky, jenž by orientoval k podstatným jevům a k novodobé literatuře. Z této zásady vycházely i *Stručné dějiny československé literatury pro vyšší třídy škol středních*, jež K. vypracoval podle nových osnov z 1933 za spoluautorství gymnaziálního odborníka J. Kotalíka. Učebnice vycházela z předchozího K. pojetí a periodizace, výklad však modifikovala a rozšiřovala, výrazněji např. v partii staročeské a též v části o literatuře 20. století, již představila v objektivně traktovaném souhrnu různých směrů i orientací soudobých, včetně levicové avantgardní poezie. Novým doplňkem byl nástin dějin světové literatury a soupis pramenů ke studiu (též s autorským podílem J. Kotalíka). K. připravil ještě učebnici pro učitelské ústavy, kterou obdobně jako text určený obchodním školám účelově rozšířil o oblast věcné a naučné literatury a nově též o literaturu pro mládež. K. se věnoval i literární kritice a regionální historii, psal nebo přednášel o Heydukovi, Holečkovi, Weinerovi, Halasovi, Vančurovi aj., informoval o píseckém kulturně-politickém životě (zejm. čas. Jih a Jihočes. přehled), v němž se sám mnohostranně angažoval.

ŠIFRY: Ko-, KO., KO.- ■ PŘÍSPĚVKY in: Jih (Č. Budějovice, 1934–37); Jihočeský přehled (Č. Budějovice, 1926–32, divad. ref.); Nár. osvobození (1938); Obrana lidu (Písek, 1931); Otavan (Písek); Písecké listy (1919); Zvon (1935). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Dějiny československé literatury pro veřejné školy obchodní, ústavy příbuzné i pro soukromé studium (1932); Stručné dějiny československé literatury pro vyšší třídy škol středních (1934, s J. Kotalíkem; 1946 dotisk s dodatky, 1948 opr. dotisk s tit. Stručné dějiny české a slovenské literatury pro vyšší třídy středních škol; slov. překl. 1936, část o slov. literatuře přeprac. a rozšíř. M. Pišút); Dějiny československé literatury pro učitelské ústavy (1935, pro učit. ústavy přehlédl F. Voráček). – *Ostatní práce*: K 28. říjnu (1919, slavnostní proslov v Písku). ■ REDIGOVAL časopis: Písecké listy (6. 9.–29. 11. 1919). ■

LITERATURA: A. G. (Gregor): Slovenika v Dějinách čs. literatury od J. Kotrče, LidN 9. 2. 1933; ● ref. Stručné dějiny čs. literatury... K. P. (Polák), PL 19. 5. 1934; K. Plecer, NO 11. 7. 1934; Ka. (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 59; J. Hora, Čes. slovo 22. 11. 1934 ●; O. Kryštofek: ref. Stručné dějiny čes. a slov. literatury..., Mladá fronta 4. 12. 1948.

et

Jan Kouba

* 9. 12. 1909 *Drahov* u Veselí nad Lužnicí

† 27. 6. 1970 *Praha*

Prozaik jihočeské vesnice, autor veseloher pro ochotnické soubory.

Absolvoval reálné gymnázium v Čes. Budějovicích (mat. 1928). Od mládí se věnoval ochotnickému divadlu jako herec i jako autor (pod vl. jm. i pod pseudonymy). V Praze byl 1931–35 hercem v divadle Urania, ve Švandově divadle a kabaretu Červené eso, 1938 se stal úředníkem zemského úřadu. Ve 40. letech napsal rozhlasové hry *Zvonové šaty*, 1940, *Hrdina z románu*, 1945 (tou zahajoval Čs. rozhlas vysílání rozhlasových her v osvobozené republice). 1945 byl jmenován literárním referentem a zároveň vedoucím úředníkem kulturní komise Zemského nár. výboru v Praze. 1948–49 pracoval jako redaktor, od 1950 do smrti byl režisérem Čs. krátkého filmu (úspěchů dosáhl zejména v sou-těžích krátkých zemědělských filmů).

Rané divadelní hry – veselo hry, frašky, situační komedie, které vycházely vstříc vkusu širokého nenáročného publika, psal K. pro soubory venkovských divadelních ochotníků. V poz-

dějsích dramatech (*Habrovičky*, *Blatáci*), k nimž čerpal náměty z jižních Čech, se humornou nadsázkou pokoušel ztvárnit typ hrdého a často tvrdého jihočeského vesničana a vzájemné vztahy na soudobém venkově. Také ke své moralistně koncipované beletristice nalézal tematické podněty v rodném kraji, jehož přírodní krásu kladl do protikladu k lidské přizemnosti (*Ves nad vodami*). Zobrazoval různé typy venkovanů, od prostáčka až po písmáka, a na jejich vztahu k městskému člověku ukazoval neblahé důsledky uzavřenosti a nedůvěry i zhoubnost předsudků. Humorné až satirické ladění mají jeho romány *Léta nás nezarmoutí*, ličící prázdninové zážitky dědy a vnuka, a *I ta nemá tvář*, příběh z okupace, komponovaný jako řetězec neobvyklých situací a zápletek.

PSEUDONYMY: Jan Drahovský, Jenda Drahovský, J. K. Drahovský, J. Kouba-Drahovský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Květy (1967 P Vrah a jeho sláva). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dílo pana Hubáčka (D b. d., 1929, pseud. J. Kouba-Drahovský); Vzhůru na měsíc! aneb Promiňte, že jsem se narodil! (D b. d., 1931, pseud. J. K. Drahovský); Ženuško zlatá, odpusť mi to! (D b. d., 1931, pseud. J. Kouba-Drahovský); Když děla zahřmí, prapor zavlaže... (D 1931, pseud. J. Kouba-Drahovský); Láska nehněvaná není milovaná (D b. d., 1931, pseud. J. K. Drahovský); Parfacek co by rodič. Parfacekova jedenáctka (D b. d., 1932, pseud. J. K. Drahovský); Dáma v závoji (D b. d., 1935, pseud. Jenda Drahovský); Celá ves se směje. Na naší půdě straší (D 1936, pseud. J. Drahovský); Pan Krapítek hledá místo (D b. d., 1937, pseud. J. Drahovský); Otevřený svět (D b. d., 1937, pseud. J. Drahovský); Celé město má radost. Nezaměstnanec Bzoula (D b. d., 1938, pseud. J. Drahovský); Do konce života (D 1938, pseud. J. Drahovský); Habrovičky (D 1941); Ves nad vodami (R 1943); Blatáci (D 1944); Léta nás nezarmoutí (R 1946); Stojíme na návsi. Mlátička (D 1947); I ta nemá tvář (R 1948). ■

LITERATURA: S. P.: ref. Léta nás nezarmoutí, Zeměd. noviny 12. 7. 1946; ● ref. I ta nemá tvář: F. H. (Hampl), Práce 11. 7. 1948; V. Tichý, Kult. politika 3, 1947/48, č. 36 ●.

bs

Jan Pravoslav Koubek

* 4. 6. 1805 *Blatná*

† 28. 12. 1854 *Blatná*

Básník, autor elegií, satir a příležitostné poezie, předznamenávající myšlenkově umělecké úsilí generace májovců; překladatel z polštiny, ruštiny, němčiny

a francouzštiny; univerzitní profesor českého a polského jazyka a literatury.

S křest. jm. Jan (resp. Jan Nepomucký) většinou užíval přijatého vlasteneckého jm. Pravoslav. – Narodil se v měšťanské rodině (otec ševcovský mistr). 1819–22 studoval na gymnáziu v Písku, poslední třídu humanitní v Praze (pro nemoc opakoval) a tzv. filozofii v Plzni (1825–26), odkud se vrátil do Prahy na práva (1827–30). Po dobu studií měl na něho význačný vliv blatenský kaplan a později (od 1819) katecheta píseckého gymnázia F. R. Bezděka, plzeňský profesor J. V. Sedláček a J. Jungmann. Filologická studia (klasické a moderní jazyky, slavistika) a účast na vlasteneckém hnutí v něm probudily zájem o literární tvorbu (první pokusy v Rozličnostech Pražských novin, Čechoslavu a ČČM) a definitivně ho odvedly od juristické dráhy. 1830 K. studium přerušil a odešel do Haliče, aby se blíže seznámil s východoslovanickou problematikou. Působil jako domácí učitel v haličských šlechtických rodinách, ve Lvově později také jako suplent latiny a řečtiny na gymnáziu. Tehdy se sblížil s literáty tzv. haličské školy (D. Magnuszewski, K. Brodziński, osobně zvláště J. Dunin Borkowski a A. Bielowski) a přispíval do jejich periodik (*Ślawianin*). Přes omezující vliv haličské školy s jejím kultem slovanského dávnověku získal poměrně dobrou představu o polské literatuře i o její romantické větvi. Studoval také literaturu ruskou (oceňoval A. S. Puškina, M. J. Lermontova) a zajímal se o kulturu ukrajinskou. Širší slovanské hledisko ještě poznamenané tradičním obrozeným slovanstvím v paradoxním spojení s osobní zkušeností z haličského pobytu postupně krystalizovalo v složitější a po mnoha stránkách kritický postoj k polské otázce (odpor vůči polské „galomanii“, nejednoznačné stanovisko k polsko-ruskému konfliktu, odmítání polského přezírávého postoje k ukrajinské kultuře). K. rozsáhlé překladatelské a odborné plány z této i pozdější doby, hojně časopisecky inzerované, zůstaly neuskutečněny (Mickiewiczův Konrád Wallenrod, Puškinův Kavkazský zajatec, básně Niemcewiczovy, polská literární chrestomatie, polsko-český slovník, dějiny polské a české literatury aj.). 1837 se K. vrátil přes Slezsko domů. Odmítl místo redaktora čas. Ost und West, krátce (říjen–prosinec 1838) působil jako knihovník u hraběte Kašpara Maria Šternberka na Břežině u Rokycan a 1839 získal profesuru čes-

kého jazyka a literatury na pražské univerzitě (1847 řádný profesor, 1848 doktor filozofie, od 1849 do konce života navíc profesor polské řeči a literatury). Příležitostně vyučoval češtinu také v pražských šlechtických rodinách a 1847 převzal po P. J. Šafaříkovi úřad cenzora. Jeho odborná publikační činnost nebyla rozsáhlá, svými univerzitními přednáškami a mimoškolním působením si však brzy získal značnou autoritu u vlastenecky orientované studující mládeže. 1848 byl zvolen tribunem filozofické kohorty v akademické legii a stal se poslancem říšského sněmu za písecký okres. Zemřel po vleklé plicní chorobě, byl pohřben v rodišti.

Česká vlastenecká společnost vkládala od počátku do K. velké naděje, již 1832 ho např. J. Kollár zmiňuje jako významného mladého básníka v rozšířeném vydání Slávy dcery. Přesto se K. tvorba, ať již původní, nebo překladová (ojedinělé básně N. M. Jazykova, A. S. Puškina, A. Bielowského, J. Dunina Borkowského, A. Góreckého, A. Mickiewicze, W. Pola, J. B. Zaleského, z německé literatury F. Bacha, N. Lenaua a dále francouzského básníka 17. stol. Des Barreauxa), objevovala za K. života pouze ne-soustavně v časopisech a z valné části byla zpřístupněna, a to bez výraznějšího ohlasu, teprve posmrtným vydáním Sebraných spisů. Značnou část představuje příležitostná poezie, věnovaná představitelům národní kultury J. Jungmannovi, J. Kollárovi, J. S. Preslovi, dále F. J. Vackovi Kamenickému, B. Rajske-Čelakovské a dalším K. přátelům, četným představitelům české šlechty, císaři Ferdinandu I. a Františku Josefu I., anglickému překladateli J. Bowringovi aj., a poezie reagující na aktuální podněty celospolečenské i osobní. Příležitostný ráz zůstává často východiskem i u dalších básní, vděčících za svůj vznik bezprostřední literární inspiraci: *Tři sestry* (1849, nedokončeno) vznikly adaptací básně A. T. Lenartowicze; „štědrovečerní selanka“ *Rokoko* (poprvé v Čes. včele 1847), odkazující k žánru polské gavendy (bezprostředně k básni F. Morawského), je obdobnou úpravou, přestože dala vzniknout žánrovému obrázku pevně zakotvenému v dobové české skutečnosti. Ani největší K. skladby nepřekračují zcela příležitostný rámec. *Hroby básníků slovanských* (vznikaly asi 1842–54) jsou vlastně zřetězením K. oblíbeného žánru básnických nekrologů (J. Dunin Borkowski, J. a P. Kochanowski, I. Krasicki, A. A. Bestužev, M. J. Lermontov, F. L. Čelakovský,

J. K. Chmelenský, J. Kollár, K. H. Mácha), jednoduchým dějovým schématem odvozeným z Kollárovy Slávy dcery. Satirický epos *Básníková cesta do pekel* (psáno 1842–54) se postupně přetváří v složitou spleť dobových narážek, v nichž se nakonec zcela vytrácí výchozí epická linie. K. tvorba představuje jev přechodný: z mladé obrozenské tradice vstřebává K. především elegický postoj kollárovský, Kollárovo tíhnutí k velké, ideově i tvárně syntetizující skladbě lyrickoepické, a postoj satirický, navazující na linii české satiry od Š. Hněvkovského ke K. Vinařickému, F. M. Klácelovi a J. J. Langrovi (Silvestrova noc roku 1846; Sněm ženský aj.). Celková konvenčnost tohoto navázání je již v jednotlivostech narušována prosakováním nové tematiky, otevírající uzavřený horizont české kultury k faktům světodějným, k novým progresivním myšlenkám, k osobnostem revolučního evropského umění, ale konečně již samou korigující nejistotou, jež tvůrčí akt u K. provází. Pro to vše nacházel K. sympatie u mladších generací hlásících se k Máchovu odkazu (K. Sabina, J. V. Frič, J. Neruda, V. Hálek a vůbec májovci, s jejichž nástupem se vydání K. sebraných spisů časově shodovalo). Přestože jako satirik zůstal zcela ve stínu K. Havlíčka, představuje K. svými nejlepšími skladbami (zejm. parodické *Krotké znělky*, jež vpádem reálného životního materiálu rozbíjejí půdorys kollárovského sonetu) jeho důležitý protějšek.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Pravoslav (Květy 1837), Pravoslav (Květy 1836–39); J. P. K... k (Květy 1837), K. (Květy čes. 1834), K... k, -ou- (Vlastimil 1840), P. K. (ČČM 1843). ■ PŘÍSPĚVKY in: Bohe-mia (1842); ČČM (1829–52; 1838 O Královodorském rukopisu s obzvláštním ohledem na jihoslovanské překlady jeho, 1839 Jazyk a technika právnická Slovanů); Čechoslav (1825, 1830); Čes. včela (1841–48, 1847 Slovo o panslavismu); Jindy a nyní (1833); Květy české, pokr. Květy (1834–50); Lumír (1852–55); Mne-mosine (Lvov, 1836); Nár. noviny (1848–50); Ost und West (1837–43, odborné stati a zprávy); Österreichs Frühlings-Album (1854); Pražské noviny (1845–56); Rozličnosti Pražských novin (1828–33); Slawianin (Lvov, 1837, 1840, odborné stati); Slovan (1850); Vlastenecký kalendář na r. 1854 a 1856; Vlastimil (1840–42, 1841 Slovo o filologii). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kvítí na hroby (BB b. d., 1842); Zjevení básníků (B 1852, úryvek z Hrobů básníků slovanských). – *Příležitostné tisky*: Dikůčinění vděčných Čechů... Ferdinandovi I.... císaři rakouskému, králi uherskému a českému (B b. d., 1844); Óda na otevření holomoucko-pražské c. k. státní železné dráhy... (B 1845); Tryzna za duši básníkovu. Báseň na smř Mikuláše Le-

naua (B 1850); Výjev radostných citů českých k přivítání... císaře a krále Františka Josefa I... a císařovny a královny Alžběty... (B 1854). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy veršem i prózou (nakl. K. Bellmann, 1857–59, 4 sv., ed. F. L. Vorlíček; k podílu na edici se přihlásil i J. V. Frič ve svých Pamětech). ■ KORESPONDENCE: an.: Výjimky z listu z Haliče (neznámému adresátovi z 1834), Květy 1834, s.418; F. Čenský: Z dob našeho probuzení (T. Burianovi z 1840; 1875); K. Paul: Dopisy čs. spisovatelů S. Vrazovi a L. Gajovi (L. Gajovi z 1843; 1923). ■

LITERATURA: J. Volf: Krásná Česko v Plzni (1933). ■ an.: Hroby slovanských básníků (zpráva o chystané skladbě), Vídeňský deník 24. 11. 1850; an. (F. L. Vorlíček): ref. Zjevení básníků, Pražské noviny 28. a 29. 10. 1852; ● nekrology: H. J. (Jireček), Slovenské noviny, příl. Světozor 3. 2. 1855; F. L. Vorlíček, Obzor 1855 (s redakčním dovětkem) ●; an.: J. P. K., Českomoravská pokladnice 1858; K. Sabina: Nástín životopisný, in J. P. K.: Sebrané spisy... 4 (1859) → O literatuře (1953); F. R. B.: Poznámání k životopisu J. P. K., Poutník od Otavy 1859, s. 241; J. Neruda: ref. Sebrané spisy..., Tagesbote aus Böhmen, 8. 4. 1857 a Obrazy života 1859 → Literatura I (1957); J. E. Sojka in Naši mužové (1862); J. Šafránek: Básnická činnost J. P. K., Světozor 1880; J. Hanuš: J. P. K., Nová čes. revue 1, 1903/04, 2. půlletí; L. Quis in J. P. K.: Básnickova cesta do pekel (1904); ● ref. Básnickova cesta do pekel: an., Zlatá Praha 1904, s. 516; F. V. Vykoukal, Osvěta 1904; J. R. (Rowalski), Lumír 33, 1904/05, s. 294 ●; J. Vlček: Vzpomínka na J. P. K., Zvon 5, 1904/05 → Kapitoly z dějin české literatury (1952) + K. satirik in Několik kapitol z dějin naší slovesnosti (1912) → Z dějin české literatury (1960); B. Hedrlin: J. P. K. a jeho Hroby básníkův slovanských, Pokroková revue 1905; Č. Zíbrt: J. P. K. doktorovi Bowringovi (otisk neznámé básně), ČČM 1907; L. Quis: Zapadlá báseň Koubkova, Zvon 9, 1908/09; J. Horák: Tři čeští spisovatelé v Haliči, Národopisný věstník čs. 1915; J. Malý: J. P. K. a jeho podoba, Otavan 2, 1917/18; L. Feigl: Sto let českého života ve Lvově (Lvov 1924); H. Omelčenko: J. P. K. i jeho ukrajinski sympatiji, Praci Ukrajinško-ho vysokocho pedahohičnoho instytutu im. Drahomanova II (1933); F. Strejček: Čtyři spisovatelé a jedna myšlenka, Zvon 35, 1934/35; A. Novák: Zapomenutý průkopník Puškina, SaS 1937; F. Strejček in J. P. K.: Rokoko (1939); J. Kotlík: Jak studovali významní žáci ústavu, 170 let píseckého gymnázia 1778–1948 (1948); -Pk-: J. P. K., Křesťanská žena 1954; A. Měšťan: J. P. K., Slovanský přehled 1955; J. Fučík: Zapomenutý básník, in Pokolení před Petrem (1958); J. Tax: K vývoji obrozenské satiry, sb. O satíře (1959); D. Bergová: J. P. K. a Poláci, AUP Olomouc, Philologica 10, 1964; K. Krejčí in Heroikomika v básnictví Slovanů (1964).

Josef Koubek

* 13. 7. 1855 *Praha*

† 16. 10. 1921 *Praha*

Překladatel a propagátor jihoslovanských literatur, novinář a publicista se zájmy a znalostmi obecněji slovanskými.

Pocházel z rodiny lékaře. Po maturitě na pražském Akad. gymnáziu studoval 1874–80 klasikou a moderní filologii na filoz. fakultě v Praze. Mezitím byl 1878–79 přednostou vojenské zásobárny v Maglaji na území Bosny a Hercegoviny, okupované v té době rakousko-uherskými vojsky; tento pobyt na slovanském jihu měl rozhodující vliv na autorovu literární a překladatelskou orientaci. Později pobýval nějaký čas též v Rusku jako soukromý učitel. Po návratu do Prahy se stal úředníkem pražské univerzitní knihovny (1887–88), zároveň se začal uplatňovat i jako žurnalista. 1889 vstoupil do redakce časopisu Politik, 1892 se stal koncipistou a zástupcem tajemníka Společnosti vlasteneckých přátel umění, 1897 byl jmenován tajemníkem kanceláře Akademie umění v Praze a v této funkci setrval až do svého odchodu na odpočinek.

Literární činnost započal K. 1876: přispíval do časopisů jak vlastními pracemi, tak zejména překlady básní, próz a dramat ze srbocharvátštiny, překládal také z češtiny do srbocharvátštiny (např. do záhřebského časopisu Vienac Arbesovu povídku ze slavnostního listu Národ sobě). Část K. překladatelské produkce zůstala v rukopise podobně jako texty mnoha přednášek věnovaných významným zjevům i obdobím jihoslovanských literatur. Tato bohatá přednášková činnost (většinou ve spolku Slavia, dále v Umělecké besedě, v akademickém spolku Hrvatsk. aj.), v níž se zabýval i otázkami obecněji slovanskými (*O důležitosti srovnávacího jazykozpytu pro kulturní dějiny slovanské*), spadala převážně do 80. let. Nejrozsáhlejší z publikovaných příspěvků, studie o životě a díle slovinského básníka a buditele S. Vraze, není dílo zcela původní; jde spíše o volný a upravený překlad srbocharvátské studie F. Markoviče, doplněné některými novými údaji. K. překlady byly poplatny době svého vzniku, kdy nad skutečnými znalostmi jazyka a realii převládalo nadšené zaujetí překladatelů zprostředkovat čtenářům díla bratrských slovanských národů.

vm

ŠIFRY: K. J., Kle. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Almanach ČAVU (1899); Čes. včela (1880–81); Čes. noviny (1882); Hlídka literární (1887–89); Koleda (Olomouc, 1880–82); Květy (1883); Lit. listy (1888–89); Lumír (1882); Nár. listy (1880–89); Pokrok (Hradec Král., od 1881); Politik (1889–92); Rozhledy literární (1886–87); Ruch (1880); Slovanský sborník (1881–86); Světozor (1877); Vienac (Záhřeb, od 1881); Vlast (1887–88); Zábavné listy (1887–88). ■ **KNIZNĚ**. *Práce o literatuře a jazyce*: O důležitosti srovnávacího jazykozpytu pro kulturní dějiny slovanské (1880); Stanko Vraz. Jeho život, poezie a působení slovanské (1882). – *Překlady*: M. Ban: Jan Hus (1887); F. Ž. Miller: Květa a Milenko (1888); Nikola I.: Balkánská cařice (1902). ■

LITERATURA: ● ref. Stanko Vraz: F. V. Vykoukal, Květy 1881, d. 2, s. 637; S. (P. Sobotka), Světozor 1881, s. 506; F. Bilý, Osvěta 1882, s. 371 ●.

vk

Josef Alois Kouble

* 3. 8. 1825 *Bozkov* (Bozkov) u Semil

† 7. 7. 1886 *Bozkov*

Autor epigramů, humoristické literatury a her pro mládež, pořadatel antologie z novočeské epigramatiky a humoristického almanachu.

V literatuře někdy uváděn jako J. A. K. Boskovský, psán též Kauble. – Navštěvoval gymnázium v Jičíně 1838–43, vystudoval bohosloví (vysvěcen 1849). Jako kaplan působil v Držkově a od 1859 ve Vysokém n. Jiz., jako farář od 1870 v Osečné, od 1873 v Příchovicích, od 1877 v Semilech a od 1882 v Boskově; měl hodnost děkana a biskupského vikáře. Patřil mezi horlivé nár. buditele, osvětové a kult. pracovníky v Podkrkonoší, vrcholem této jeho činnosti bylo působení ve Vysokém, kde 1859–70 vedl ochotnické divadlo (též představení pro děti a mládež) a dal podnět k založení zpěváckého spolku Krakonoš (1861). Stal se v Raisových Zapadlých vlastencích reálným modelem pro postavu mladého vlasteneckého kaplana z Vysokého, který předcítá zprávu o úspěchu prvního českého bálu v Praze.

V 50. letech vydával s F. K. Drahoňovským psaný satirický časopis Ježek po srsti a proti srsti (s příl. Vystrkovský fikulka) a redigovali spolu humoristický almanach Krakonoš (1860). K. *Zrnka české soli* byla nadlouho nejrozsáhlejší antologií původní české epigramatiky. Zahr-

nují tvorbu od puchmajerovců až po májovce a produkci Humoristických listů (přes 300 epigramů, více než 50 autorů) a ve výběru se zaměřují spíše na epigramatiku s obecnou platností než na epigramy s dobově aktuálním a politickým zaměřením. K. nevelká vlastní beletristická tvorba je především humoristická (epigramy; prozaické humoresky *Lidské srdce*, Květy 1845, *Se sněhem spadlý ženich*, alm. Krakonoš). Psal také příležitostné básně, proslovy a texty písní pro děti (např. *Pochod školáků*, *Dědoušek*). Mládeži je určen překlad hry Ch. F. Weisse a původní hra *Rybrcol Druhý na Krkonoších* (studenti na výletě považují pronásledovaného pašeráka za Krakonoše a nesou mu náklad, pašerák je nakonec přece dopaden).

PSEUDONYMY, **ŠIFRY**: Boskovský, Já, J. Horák, Josef Kovářů (alm. Krakonoš), Josef z Hor, Kuba (epigramy v České včele), Kuba Jizerský; J. K., K., -le. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Blahověst; ČČM (1864, Podřečí severních Čech); Čes. včela; Diblík (1855); Humorist. listy; Jičínský obzor (1861); alm. Krakonoš (1860); Květy (od 1844); Lumír (od 1858); Posvátná kazatelna; Poutník od Otavy (Písek, od 1858); Pražské noviny (od 1859); Školník (1861–71). ■ **KNIZNĚ**. *Beletrie*: Rybrcol Druhý na Krkonoších (D pro ml., 1867; 1872 s tit. Hlehlehel v Černém lese, zprac. J. B. Rebec a P. Růžek); Ohlas radosti ku slavnosti dosednutí na stolec biskupský... pana Antonína Ludvíka Frinda (B 1879). – *Překlad*: Ch. F. Weisse: Překvapení (1867). ■ **KORESPONDENCE**: B. Záhoř: Z neznámé korespondence B. Němcové (B. Němcové z 1860), LidN 3. 9. 1920. ■ **REDIGOVAL** *almanach*: Krakonoš (1860, s F. K. Drahoňovským). ■ **USPOŘÁDAL** A **VDAL**: Zrnka české soli (1862, výbor z čes. epigramů). ■

LITERATURA: ● nekrology: an., Lit. listy 1886, s. 273; F. Čenský, Osvěta 1886, s. 1 110; J. Neruda, Humorist. listy 30. 7. 1886 → Podobizny 3 (1954) ●; an. in Jubilejní památník c. k. vyššího gymnázia v Jičíně (1907); A. Stašek in Vzpomínky (1926); J. Skrbek: Bozkovský rodák, děkan J. A. K., jazykozpytec a buditel, Beseda (Železný Brod) 1, 1939/40, s. 70, 91; L. Lukáš: Bozkov, Beseda 3, 1945/46, s. 68 + in Literární místopis Semilská (1948); K. Sgallová-Hofbauerová: Havlíček epigramatik a jeho místo ve vývoji obrozeneckého epigramu, sb. O české satíře (1959).

šv

Josef Koudelák

* 26. 2. 1906 *Senička* u Litovle† 20. 8. 1960 *Bělkovice* (B.-Laštany) u Olomouce

Zprvu básník, pak prozaik, kritik, sběratel folklóru, editor a osvětový pracovník, ve 30. letech jeden z představitelů ruralismu; inspiroval se hlavně vesnickým životem na Hané a v podhůří Jeseníků v období mezi dvěma světovými válkami.

Syn obuvníka, matka pracovala sezónně u sedláků. Na obecné škole v rodišti měl na K. vliv a jeho další studium podnítil řídící učitel a vlastivědný pracovník J. Brtníček. Po absolvování čtyř tříd reál. gymnázia v Litovli (1917–21) studoval K. na učitel. ústavu v Olomouci (mat. 1925); tehdy začal psát fejetony, básně a črty do časopisů. Rok byl bez místa a příležitostně pracoval na poli nebo při scelování pozemků, potom učil na obecných školách v Července (1926) a ve Slavětíně u Litovle (1927–28), na dívčí měšťan. škole v Novém Jičíně (1928–32), kde se sblížil s F. Neužilím a O. Bystřinou; oženil se 1932. Pak byl správcem jednotřídky v Renotách u Litovle (1933 až 36), učil v Uničově (1936 – 38), Náměšti na Hané (1938–45), Šternberku (1945–48), Šternově u Šternberka (1948–58) a byl ředitelem nár. školy v Bělkovicích u Olomouce (1958–60). Ve svých působistích se zúčastňoval osvětové, kulturní a národní práce (mj. s dětmi zapisoval pověsti a zkazky, v Okresním osvětovém sboru pro Olomouc-venkov podnítil vznik řady publikací, ve Šternově stál v čele kulturního ruchu). Od 1936 byl členem výboru Moravského kola spisovatelů, za války byl činný ve sdružení výtvarníků a spisovatelů Mánesův sbor pod Kosířem, po válce pracoval také ve Sdružení spisovatelů z Hané. K jeho přátelům patřili F. S. Procházka, S. Krejčí, J. Vaca, J. Vrbka a další kulturní pracovníci regionu. Zemřel náhle, pohřben byl v Senici na Hané.

V řadě nerozsáhlých básnických knížek, ovlivněných J. Wolkrem a J. Čarkem, oslavil K. především domov, vesnický život na Hané, selskou práci i náboženský cit lidu (nejvyrovnanějšího tvaru dosáhl ve skladbě *Senička*); v subjektivně zaměřené části své poezie vyjádřil mladistvé úzkostné tápání a hledání. Svou vlastní tvůrčí doménu našel až na počátku 30.

let v próze, soustřeďující se více k povahokresbě než k dějovosti, v níž se realistický, někdy jen dokumentární záznam střídá se sklonem k lyrizaci, ústící často až do metaforické přebujelosti. V několika románových pracích zobrazil bez tradiční idylizace hanáckou vesnici na úpatí Dražanské vysočiny, podléhající po první světové válce vlivům městského života, honbě za snadnějším živobytím a krizovým jevům hospodářským. Ve středu K. pozornosti je svět čeledínů, děveček, podruhů, domkářů i dělníků; často se objevují postavy osířelých chudých dívek (*Na dřevě kříže*; v románu *Radlice boží* vylíčil trpkou životní pouť své matky), učitelů, snažících se povznést společenský, kulturní a národní život na vesnici, a tvrdých sedláků, jejichž pýcha končí úpadkem. V prostém životě chudých a trpících, nesoucích oddaně svůj kříž, nacházel K. krásu a dobro. V románě *Pacholek Jordán* je až naturalistický obraz neutěšených sociálních a hospodářských poměrů na vesnici i třídních srážek zkřížen s ruralistickou mytizací selské práce, půdy a rodu; idealizovaný hrdina přišlý z horské bída je ztělesněním představy o obrodě selského stavu novou, průbojnou krví. Dokumentárně je pojat román o zápase české menšiny v poněmčených oblastech podhůří Jeseníků (*Hraničáři*); po válce zachytil K. osudy osídlenců pohraničí a jejich vrůstání do nového domova (*Praděd nespi*). Selské prostředí opustil v románě ze života kameníků *Skála puká*, v němž se pokusil proniknout do zápasícího nitra tvrdého, siláckého lamače. Na rané drobné obrazy ze života vesnických dětí (*Krůpěje*, *Zlatá srdce*) navázal návratem k vlastnímu mládí v projasněné a stylově oproštěné knize klukovských dobrodružství na hanácké vesnici *S větrem o závod*, obsáhnuvší dětským viděním nenásilně i společenskou problematiku počátku 20. let; méně zdařilý byl K. pokus o zachycení současné mládeže (*Křišťálový vrch*). Od sběratelství lidových pověstí a zkazek dospěl K. ve 40. a 50. letech k vlastní pohádkové tvorbě. Jako editor se zaměřoval na prozaický folklór a na lidové autory (písmáky) svého kraje. V krajinském tisku recenzoval zvláště práce hanáckých autorů.

ŠIFRA: KL. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. ... a na zemi pokoj lidem dobré vůle (1934); Anděl strážný; sb. Haná vpřed (1940); alm. Klas (1947); Kolo (od 1936); Lid. noviny (1937–43); sb. Mateřidouška (1944); sb. Od

Radhoště k Pradědu (1936); sb. 70 let Josefa Vrbky (1958); Selské listy (Olomouc–Přerov, i referáty); Sever a východ (1930); Stan (Břeclav, 1929); Stráž lidu (Olomouc, i referáty); Stráž Moravy (Olomouc); Středisko (Brno, 1930–33); Svobodné slovo (olomoucká mutace, referáty); sb. Štarnov pod Šternberkem (1948); sb. Tváří k vesnici (1936); Velký rodinný hanácký kalendář na rok 1947, 1949 (1946, 1948); Venkov (1937–42); Zvon (1935–36). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Hořící srdce (BB, BB v próze, 1926); Srdce gruntu (BB 1926, spolu se sbírkou J. J. Pavlíka Hudba dále); Vesnice v poledni (BB 1927); Zjevení lásky (BB 1929, s F. Neužillem); Senička (B 1929); Rodička bolestná (BB 1929); Nový Jičín (B 1930); Náš rod (B 1930, přeprac. vyd. 1940); T. G. Masaryk (D pro ml., 1930); Vrata tmy (R 1932); Na dřevě kříže (R 1932; přeprac. 1943 s tit. Vítězná chudoba); Krůpěje (PP pro ml., 1933, zkrác. 1933, rozšíř. vyd. 1939); Zlatá srdce (PP pro ml., 1933; 1939 in Krůpěje); Hraničáři (R 1934, přeprac. vyd. 1949); Pacholek Jordán (R 1936); Petr Bezruč na Hané (vzpomínka, 1937); Radlice boží (R 1941); Tvrdá země (R 1941); Skála puká (R 1943); Matčin prsten (pohádka, 1944; spolu s tit. F. Herodek: Anička a vodník); O pacholku Jankovi a krásné Magdalence (pohádka, 1944; spolu s tit. Ant. Sedláček: O zlaté meruňce); Petr Bezruč na Hané (stať, 1947); Kulturní místopis okresu šternberského (Šternberk 1947, cyklostyl.); Praděd nespí (R 1948); Potmě vyšívaná (P 1948); Podivný rybolov (pohádka, 1957); Dědina ve veselých botách (pohádka, 1957); S větrem o závod (P pro ml., 1958); – posmrtně: Křišťálový vrch (P pro ml., 1961, ed. A. Sivek). ■ REDIGOVAL kalendář: Velký rodinný hanácký kalendář na rok 1947 (1946, s J. Ceklem, S. Krejčím); *almanach*: Klas (1947, s R. Bartochou, O. Berezou, L. Bernatským); *sborníky*: Od Radhoště k Pradědu (k šedesátinám A. Kubise, 1936), Haná vpřed (1940, s K. Bartuškou), Štarnov pod Šternberkem (1948), 70 let Josefa Vrbky (1958). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Č. Kadlec: Verše a epigramy (výbor, 1939); Pověsti z kraje básníka F. S. Procházky 1, 2 (1939 s J. Vacou, 1940 s J. Vacou, J. Vrbkou); Očima písmáků (1940); Materidouška. Pohádky z Hané (1944). ■

LITERATURA: R. Habřina: J. K., básník nové Hané (1935). ■ J. Pavlín in J. K.: Hořící srdce (1926); A. C. Nor: ref. Vesnice v poledni, Host 7, 1927/28, s. 88; ● ref. Zjevení lásky: B. Jedlička, Nové Čechy 12, 1928/29, s. 251; P. F. (Fraenkl), RA 4, 1928/29, s. 398; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 29, 1928/29, s. 363; A. N. (Novák), LidN 23. 3. 1929; K. Š. (Štorch), RA 5, 1929/30, s. 179 ●● ref. Senička: J. O. (Ošmera), Stan 1929, s. 115; J. Staněk, LidN 2. 2. 1930 ●; J. Staněk: ref. Rodička bolestná, LidN 2. 2. 1930; L. Kr. (Kraus): ref. Náš rod, Středisko 1, 1930/31, č. 4; ● ref. Nový Jičín: F. Neužil, Středisko 1, 1930/31, č. 2, -pa- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 153; A. M. P. (Piša), PL 1. 2. 1931 ●● ref. Vrata tmy: J. O. (Ošmera), Čin 3, 1931/32, s. 785; -ský (F. Ptašin-

ský), Středisko 2, 1931/32, s. 169; drb. (J. Borecký), Zvon 32, 1931/32, s. 547; -zb- (Z. Bár), Iskra 1932, s. 78 ●; A. Veselý: J. K., básník hanácké vesnice, sb. Básníci selství (1932); F. Neužil in Pět v kruhu (1932); ● ref. Na dřevě kříže: J. O. (Ošmera), Čin 4, 1932/33, s. 517; K. Sezima, Lumír 59, 1932/33, s. 455 (též o kn. Vrata tmy); F. Neužil, Středisko 3, 1932/33, s. 49 ●; A. C. Nor: Autor mladé hanácké dědiny, Rozhledy po literatuře a umění 1933, s. 59; ● ref. Krůpěje: J. O. (Ošmera), Čin 4, 1932/33, s. 672; -ský (F. Ptašin-ský), Středisko 3, 1932/33, s. 139; vz. (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 392 ↓ ●● ref. Zlatá srdce: J. O. (Ošmera), Čin 1933, s. 476; Kp. (J. Knap), Rozhledy po literatuře a umění 1934, s. 56 ●● ref. Hraničáři: J. O. (Ošmera), Čin 1934, s. 908; -or. (A. C. Nor), Rozhledy po literatuře a umění 1934, s. 88; drb. (J. Borecký), Zvon 35, 1934/35, s. 208; -zn- (V. Rozner), Příboj (pův. Průboj) 1934, s. 99; J. Haller, NŘ 1935, s. 19 ●● ref. Pacholek Jordán: Akz. (A. Kostohryz), Rozhledy 1936, s. 211; M. (V. Martinek), Moravskoslez. deník 1. 11. 1936; j. t. (J. Taufer), U 1936, s. 379; B. Slavík, LitN 9, 1936/37, č. 4; K. Sezima, Lumír 63, 1936/37, s. 454; B. Jedlička, LidN 14. 6. 1937 ●; R. Habřina: Čeští ruralisté, sb. Tváří k vesnici (1936, s. 108); B. Slavík in Písemnictví na Litovel-sku (1937); ● ref. rozšíř. vyd. Krůpěje: drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40; B. Slavík: Z povídkové tvorby na Moravě, LidN 25. 3. 1940 ●; tk (F. Trávníček): ref. ed. Pověsti z kraje básníka F. S. Procházky, LidN 25. 11. 1939 a 8. 2. 1940; B. Slavík in Hanácké písemnictví (1940, s. 207); ● ref. Radlice boží: B. Slavík, LidN 17. 3. 1941; V. Martínek, Moravskoslez. deník 6. 4. 1941; lnz. (L. N. Zvěřina), Čteme 1941, s. 186 ●; J. Š. Kvapil in Venkov v současné české beletrii (1944, s. 27); F. Pražák: J. K., in Spisovatelé učitelé (1946); ● ref. Praděd nespí: J. O. (Ošmera), Moravskoslez. osvěta 2, 1947/48, s. 334; bs (B. Slavík), LD 18. 3. 1948; F. Neužil, Zeměd. noviny 1. 7. 1948; vop (J. Vopařil), NO 24. 8. 1948 ●● ref. Potmě vyšívaná: skn (F. Sekanina), NO 28. 9. 1948; jšk. (J. Š. Kvapil), Naše doba 55, 1948/49, s. 40 ●● ref. S větrem o závod: Z. V. (Vavřík), ZM 1958, s. 154; F. H. (Holešovský) a N. Č. (Černý), Komenský 1958, s. 319 ●; F. Všeticka: ref. Podivný rybolov, Tvorba 1958, s. 573; -al-: ref. Křišťálový vrch, Tvorba 1962, s. 187; ● nekrology: A. Sivek, Nová svoboda 17. 9. 1960; M. Rusinský, Červený květ 1960, s. 262; F. Všeticka, ZM 1960, s. 432 ●; A. Sivek in J. K.: Křišťálový vrch (1961); M. Strouhal: Petr Bezruč a J. K., in Neznámý poutník (1968); M. Neužilová: O J. K., Rovnost 9. 6. 1968; F. Neužil: Předčasný odchod (k 10. výročí úmrtí), Rovnost 20. 8. 1970; -mr- (M. Rusinský): Dvě výročí, Ostravský kulturní měsíčník 1976, č. 2.

pp

Alois Koudelka

* 18. 11. 1861 *Kyjov* na Moravě† 9. 12. 1942 *Brno*

Překladatel z téměř tří desítek jazyků, zakladatel překladatelské tradice z řady národních literatur, autor glos a přehledů z oboru světového písemnictví.

Narodil se v hornické rodině. Studoval na něm. piaristickém gymnáziu v Kyjově a prvním čes. gymnáziu v Brně. Po maturitě (1879) vstoupil do brněnského bohosloveckého semináře. Už tehdy začal studovat jazyky a tento zájem – neustále prohlubovaný – se stal východiskem jeho pozdější literární aktivity. Studium teologie dokončil 1883, byl vysvěcen na jáhna a během působení v Hrádku u Znojma po dosažení kanonického věku 1884 na kněze. Vystřídal řadu působišť, kaploval v Bučovicích a v Kobylí a po krátkém pobytu v Brně (1887–88), kdy byl výpomocným katechetou na čes. reálce a současně spoluredaktorem brněnského Hlasu, se stal farářem v Rovečíně (1888–91), pak v Nikolčicích (1891–1907) a konečně v Praci u Slavkova (1907–22). Jména míst, kde žil, podnítila vznik mnoha jeho pseudonymů (zpravidla časově vázaných na dobu pobytu); nejznámější z nich, O. S. Vetti, byl utvořen podle názvu bučovického spolku Osvěta, na jehož činnosti se K. významně podílel. 1922 odešel do výslužby, na sklonku života žil poloslepý v brněnském útluku pro přestárlé kněze Augustinium. Pohřben byl na ústředním hřbitově v Brně.

K. vytvořil rozsáhlé překladatelské dílo, z něhož obrovská část zůstala roztroušena v mnoha desítkách časopisů, ve kterých K. nejčastěji pod rozmanitými pseudonymy, mnohdy tvořenými ad hoc a z velké části dodnes spolehlivě neidentifikovanými, publikoval. Po časopiseckém debutu, jímž byl překlad z italštiny (Květy 1881), se do dvou let objevily v tisku překlady z angličtiny, francouzštiny a španělštiny, do konce 80. let pak z portugalštiny, dánštiny, nizozemštiny, švédštiny a ojediněle z ruštiny. V 90. letech se rejstřík jeho překladů rozšířil o polštinu, charvátštinu, slovinštinu, finštinu, norštinu, maďarštinu, novořečtinu, islandštinu. V prvním desetiletí 20. století přibýly překlady z dalších jazyků slovanských – bulharštiny, ukrajinštiny, dále z arménštiny a lotyštiny. Za první svět. války se objevily první překlady z estonštiny, turečtiny, gruzinštiny, rumunštiny a katalánštiny. Spolu s němčinou – k níž se obracel jen výjimečně –

dosáhl počet jazyků, z nichž K. překládal, dvaceti sedmi. Překlad – stejně jako hojná činnost literárně informativní v Hlídce literární (ojediněle i jinde) – byl pro K. demonstrací jazykového nadání, pro něž byl obecně zván „český (moravský) Mezzofanti“ (podle italského kardinála-polyglota, mluvícího 29 jazyky a rozumějícího 58 řečem). K. význam pro zprostředkování aktuálních hodnot největších evropských literatur byl nevelký, přímo zakladatelským počinem však bylo, že jako jeden z prvních (často přímo jako první) v kultivovaných překladech a se smyslem pro hutný, lidový výraz do našeho kontextu uváděl díla literatur stojících dosud mimo hlavní směr evropského kulturního zájmu: novořecké (D. Vikelas, A. Karkavitsas), arménské (A. Aharonjan, Rafi), gruzínské (A. Ceretheli), turecké (H. Rahmî Gürpınar, Samî Paşazâde Sezâi Bey), lotyšské (R. Blaumanis), estonské (J. Liiv) aj. Stal se tak mimovolně důležitou postavou českých literárních styků s těmito méně známými nebo mladými kulturními oblastmi, kde je jeho jméno v odborných kruzích často dodnes udržováno v paměti.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Bohuš Pracký, A. Kakomoiros (novořecky „nešťastný, žalostný“), A. K. Kyjovský, A. K. Nikolčický, Al. B. Pracký, Al. K-a Nikolčický, Al. K. Nikolčický, Al. Kyjovský, Al. Nykolčický, Alois Boh. Pracký, Alois Pracký, Alois (Alojs) Rovečinský, Al. Pakulas (lotyšsky „koudel“), Al. Pracký, Al. Rovečinský, Al. Stuppila (latinsky „koudelka“), Al. Vršavský, Al. Znamý-Kyjovský, A. Nikolčický, A. S. Pracký, B. Kakomoiros, B. Kyjovský, Bohumil Kyjovský, Bohuš Pracký, Boh. Pracký, Fokr Chdzudz (arménsky „malá koudel“, Hlas Týdeník 1900), Ch. V. Syn (Chudé vdovy syn, v lit. se uvádí i Syn chudé matky, tento pseud. nezjišť.), K. Kakomoiros, Košulič (alonym, jméno K. kostelníka), L. Fokr Chdzudz, M. Rovečinský (Hlas 1890), Nykolčický (v lit. se uvádí i Mikulčický), O. S. Vetti (od 1886; zcela výjimečně, pravděpodobně tiskovou chybou, i O. S. Veti), T. S. Vetti (Vzkříšení 1926–27), Znamý. – Dubia: Aidios Diorisménos (novořecky „věčně omezovaný“), Al. Bláhový, A. Suomalaine (finsky „Fin“, Obzor 1893), Bohuš Zlý (Zábavné listy 1888), Ito – Hito (japonsky „někdo“, Hlas Týdeník 1905), Josef Šerík Vitinský (glosy a zprávy zejm. ve Vlasti), Prosechis Nystazon (Hlas a Hlas Týdeník do 1905); A. K., A. K-a, A. K. N-ý, Al. K., Al. K-a, Al. Ka, Al. K. N-ý, Al. N-ý, Al. R., A. N-ý, -osv- (glosy v Hlídce), -xyz (Hlas 1902); – pravděpodobně -a, K. (Hlas a jinde). ■ PŘÍSPĚVKY in: Archa (Prostějov, 1923); Besedy lidu (1894–1918); Budoucnost (Letovice); Čech; Čechie (1902); Dělník (katol.); Den;

Eva (N. Jičín, 1905–07); Hlas (Brno); Hlas Týdeník (1887–1918); Hlas národa; Hlasy z Hané (Prostějov, od 1886); Hlídka literární, pokr. Hlídka (1888–1918, stati, glosy, recenze); Ilustrované listy; Ječmínek (Prostějov); Jitřenka (Polička); Kříž; Kurýr (Brno); Květy (1881–95); Květy mariánské (1906, 1929); Lid. listy; Lumír (1891–98); Maria; Meditace (1909–11); kal. Moravan; Mor. orlice (Brno); Mor. noviny (Brno); Muzeum; Nár. listy; Nár. politika; Náš obzor; Našinec (Olomouc); Niva (Brno, 1891–97); Nový obzor; Nový věk; Nový život; Občanské noviny; Obecné noviny; Obrazková revue (1899–1901); Obzor (Brno, od 1882); Rádce duchovní (1891–1904, homiletika); Slovácké noviny (Uh. Hradiště); Slovanské listy; Světozor (1882–1919); Vesna (Brno, 1887–97); Vlast (1889–1930, pravděpodobně i glosy); Vzkříšení (1926–27); Z našich dob (Holešov); Zábavné listy; Zlatá Praha; Zora (Brno, 1882–83). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: F. Caballero: Kytka (1884); Tři vlašské novely (1887, s F. Poverem); J. Cremer: Holandské povídky (1888); J. L. I. Lie: Jasnovidce (1888, pseud. O. S. Vetti, dále O. S. V.); A. Grassi: Bohatství duše (1889, pseud. O. S. V.); L. Wallace: Ben Hur (1889); A. Palacio-Valdés: Marta a María (1891, pseud. O. S. V.); Ch. Reade: Socialisté (Chicago, 1892, Velké Meziříčí, 1909, pseud. O. S. V.); Ch. Reid: Dítka mariánské (1892); P. de Alarcón: Marnotratnice (1893, pseud. O. S. V.); J. Jurčič: Jurij Kobila; Jurij Kozják, slovinský janičar (1894); L. Alfonso: Rukavička (1894, pseud. O. S. V.); Kus jižního nebe (novověké PP, 1894, pseud. O. S. V.); M. Wilkins: Dvě detektivní novely. Dlouhé paže, Vražda v Jexském Dvorci (1895, pseud. O. S. V.); L. Coloma: Několik povídek (1895); J. Reijonen: Povídky z Finska (1895); A. W. Buning: Dcera starého vlkodava (1895, pseud. O. S. V.); D. J. Iljič: Světlo obrázky 1, 2 (1896, 1897, pseud. O. S. V.); K. Vadnai: Ztracená žena (1896, pseud. O. S. V.); J. L. Allen: Sestra Dolorosa (1897, pseud. O. S. V.); Z bojů za volnost otčiny (výbor z novořeckých povídek, 1897, pseud. O. S. V.); G. Pálsson: Dvě islandské povídky (1898, pseud. O. S. V.); J. Aho: Dvě čudské povídky (1898, pseud. O. S. V.) + Kniha o Finsku (1901, pseud. O. S. V.); J. Diniz: Svěrenky páně farářovy (1899, pseud. O. S. V.); D. Vikelas: Tři novořecké povídky (1899, pseud. O. S. V.); J. Vesters: Fabrikantova dcera (1899); S. Lagerlöf: Antikristovy zázraky (1901, pseud. O. S. V.); M. Pokupska: Okovy (1901); H. Heijermans: Naděje. Hra z námoří (1902, pseud. O. S. V.); A. Aharonjan: Obrázky z tureckého Arménska (1903, pseud. O. S. V.); Raffi: Chent (1903, pseud. O. S. V.); J. Gibbons: Vyslanec Kristův (1904, pseud. O. S. V.); O důstojnosti Ježíše Krista dle Riedla (1904, pseud. O. S. V., i upr.); G. af Geijerstam: Otcovražda (1905, pseud. O. S. V.); F. M. Kingsley: Druh z kříže (1906, pseud. O. S. V.); G. B. Rossi: Březen účt sv. Josefa posvěcený (1906); P. A. Sheehan: Můj nový kaplan (1906, pseud. O. S. V.); Z jiných krajů (PP pro ml. od různých autorů, 1907); R. Blaumanis: Lotyšské povídky

(1910, pseud. O. S. V.); M. E. Mannix: Ricardovy příhody (1910, pseud. O. S. V.); Na táčkách u cizích spisovatelů 1–5 (1910–1922, pseud. O. S. V.); H. E. Manning: Láska Ježíšova ke kajcíníkům (1911, s F. Mlčochem); Z pobratimských luhů (výbor z charvátských povídek, 1911, pseud. O. S. V.); Pápěři (humor. PP, 1911, pseud. A. Bohuš Pracký); E. Hjörleifsson: Nad síly (1911, pseud. O. S. V.); Dvě povídky z východu (1912, pseud. Alois Boh. Pracký; autoři PP F. Gilmero, H. van Dyke); A. Čajkovskij: Kozácká pomsta (1912, pseud. O. S. V.); A. Hikmet: Tetička Nakijje; E. Hjörleifsson: Most; R. Blanco: Žena; A. dell Valle: Strach; J. Poruks: Bílý květ; M. Sevadžjan: Sázka; I. Slavici: Pop Tanda (b. d., od 1912, pseud. O. S. V., vše in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 9, 11, 12, 15, 30, 99, spolu s medailónky o autorech); M. Levray: Třináctá (1913, pseud. O. S. V.); A. Châtelain: Povídky (1913, pseud. O. S. V.) + Starí přátelé a dvě jiné povídky (1913, pseud. O. S. V.); J. E. Copus: Andros z Efesu (1913, pseud. O. S. V.) + Sirův syn (1925); R. H. Benson: Královo dílo (1914, pseud. O. S. V.); A. B. Routhier: Setník (1914, pseud. O. S. V.); M. Delly-Verrières: Bratrství a bratrství (1914, pseud. Boh. Pracký) + I poznali Jej (1915); J. Pous y Pagès: Za to zbytyčko (b. d., asi 1915, pseud. O. S. V.; b. d., 1943, s tit. Vzpoura); A. Ceretheli: Baši ačuk (1916, pseud. O. S. V.); K. Junosza-Szaniawski: Šeré obrázky (1922, pseud. O. S. V.); M. Mayer: Mučeníci (1922); J. Loussot: Boj o štěstí (1924, pseud. O. S. V.); I. M. Sick: Z ovzduší klášterního (1924, pseud. O. S. V.); J. Łada-Gnatowski: Antikrist (1923, pseud. O. S. V.); H. Eschelbach: Za ním! (1930, pseud. O. S. V.). ■ REDIGOVAL časopisy: Hlas, Hlas Týdeník (oboji 1887–88). ■

LITERATURA: I. Zháněl: ref. překl. Raffi, Chent, Vlast 19, 1902/03; an.: O. S. Vetti, Nový věk 17. 7. 1908; I. Zháněl: A. K. – O. S. Vetti jako padesátník, Hlas 19. 11. 1911; an.: O. S. Vetti, Mladoboleslavské listy 25. 11. 1911; I. Zháněl: Nový překlad O. S. Vettiho, Hlas 21. 4. 1916; A. Gregor: Dvě jubilea, LidN 24. 11. 1921; I. Zháněl: A. K. – O. S. Vetti, Vlast 38, 1921/22 + A. K. – O. S. Vetti, Naše kniha 1921, s. 162; an.: A. K., Náš domov 1931; B. Linde in Loova Keskeuroopa poole (Tartu 1930, s. 226); R. Fejfuša: Český Mezzofanti, LidN 19. 1. 1941; Mk (O. Mikulášek): Osmdesátník O. S. Vetti, LidN 18. 11. 1941; an.: O. S. Vetti zemřel, Lid. listy 10. 12. 1942; J. Krémář: Český Mezzofanti, Duchovní pastýř 1954, s. 181.

vm

Jaroslav Koudelka

* 25. 4. 1891 Žebrák u Berouna

† 28. 7. 1967 Praha

Sociálně demokratický žurnalista, autor odborných prací o novinářství; prozaik orientující se na cestopisný žánr a na historickou tematiku.

Pocházel z mnohačlenné živnostenské rodiny; 1905–07 byl zaměstnán v prádelně v Loděnicích u Berouna, v období 1907–12 se vyučil krejčím a pracoval v Praze, Vídni a Badenu u Vídne, poté se stal úředníkem nemocenské pokladny v Kolíně. Dráhu sociálně demokratického žurnalisty zahájil 1912 v libereckém Ještědském obzoru, od 1916 byl členem redakce Nové doby v Plzni (1918 až 24 šéfredaktor), 1924 až 37 redaktorem Práva lidu v Praze, kde podle potřeby zastupoval šéfredaktora J. Stivína (17. 8. až 7. 11. 1927 odpovědný redaktor) a kde nejen publikoval fejetony, referáty a úvodníky, nýbrž se snažil zpestřit periodikum různými inovacemi obsahovými (pravidelný komentář světových událostí) i technickými (grafická úprava, formát). 1937 se jeho bratr Jan K. (12. 3. 1889 Žebrák – 29. 7. 1942 Osvětim), žurnalista, politik a sociálně demokratický poslanec, rozešel se stranou; tehdy K. z redakce Práva lidu odešel a nastoupil jako vrchní odborový rada na min. školství a národní osvěty. Podílel se na řízení žurnalistických styků se západoevropskými zeměmi a zároveň se stal šéfredaktorem Úředního listu Republiky československé (do 1945; od 1940 vycházel dvojazyčně s tit. Úřední list Protektorátu Čechy a Morava). Přednášel též novinářství na Svobodné škole politických nauk a 1947–48 na Palackého univerzitě v Olomouci; v březnu 1948 byl penzionován. Často cestoval; největší význam pro jeho práci měl stipendijní pobyt v Oxfordu (1922–23, financovaný nadací Ruskinovy koleje určené pro žurnalisty pocházející z dělnických vrstev), který K. inspiroval ke studii *Anglosaský tisk* a k detektivnímu románu *Modrý kříž*, a dvouděsítní cesta po USA, již se zúčastnil s dalšími evropskými novináři 1930 jako stipendista Carnegieovy nadace pro mezinárodní mír (viz cestopis *10 000 mil Spojenými státy*).

K. napsal dvě větší prózy: detektivní román z anglického prostředí *Modrý kříž* a především román *Pán na České řece* o dramatických osudech českého pobělohorského vystěhovalce do

Ameriky Augustina Heřmana, pozdějšího významného amerického diplomata; historického námětu, zpracovávaného za německé okupace, využil K. k aktualizaci morálních hodnot a vlasteneckého uvědomění. Ze svých cest do ciziny vytěžil literárně soubor fejetonů *Londýnem* a reportáž *10 000 mil Spojenými státy*, v níž bystré pozorování amerického způsobu života v USA ústí do rozboru ekonomických příčin soudobé krize. Svou účastí na politickém životě byl K. inspirován k řadě populárních studií o dějinách české sociální demokracie, o česko-německých vztazích, o politickém postavení dělnictva v Anglii, o problematice světového míru. Jeho rozsáhlá žurnalistická činnost vyvrcholila popularizační prací o účelu, technice a vlivu novin *Noviny, co jsou a jak se dělají*, odborněji zaměřenou knihou o charakteru a struktuře novin *Technika novin* a hutným nástinem dějinného vývoje, komerční struktury i redakčních poměrů u anglických a severoamerických novin *Anglosaský tisk*.

PSEUDONYM: Jaroslav Kalus. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie (1919–26); Čin (1934); Děln. osvěta (1936–38; 1936 Padesát let socialistického hnutí v Anglii); Ještědský obzor (Liberec, 1912–15); Nár. osvobození (1937); Nová doba (Plzeň, 1916–24); Nová svoboda (1928–37); Omladina (Plzeň); Právo lidu (též Večerník Práva lidu; 1922–37). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Londýnem (FF 1923); 10 000 mil Spojenými státy (Rp 1930); Modrý kříž (R 1930, pseud. Jaroslav Kalus); Pán na České řece 1, 2 (R 1946). – *Ostatní práce*: Velcí řečníci Francouzské revoluce 1, 2 (1. Mirabeau, 1917; 2. Danton, 1919); Od republiky k císařství! (1919); Mládež a sociální demokracie (1920); Sociální demokracie v československé revoluci (1920); Marxism či anarchism? (b. d., 1921); Socialism a otázka dělnické vlády v Anglii (1923, 1924 s tit. Z dnešní Anglie); Gustav Habrman (1924, s V. Benešem); Copartnership a profit-sharing v Anglii (1926, v knize s tit. Na cestě k hospodářské demokracii, spolu se studií E. Šterna); Ženevský protokol, idea a organizace světového míru (1926); Nemožná Evropa (1931); Noviny, co jsou a jak se dělají (1932); Potřebujeme fašismu? (1932); Rozkoly v socialismu (1933); Mír Čechů s Němci, Českoněmecká politika po válce (1934); Anglosaský tisk (1935); Technika novin (1947). ■ REDIGOVAL *sborníky*: 1. máj. Májový list 1932 (1932), První máj 1933 (1933), První máj 1934 (1934). ■

LITERATURA: -ý- (J. Sýkora): ref. Marxism či anarchism?, Akademie 25, 1921/22, s. 43; -Žd.-: ref. Copartnership..., Děln. osvěta 1926, s. 132; ● ref. 10 000 mil Spojenými státy: an., PL 9. 11. 1930; J. Vozka, Čin 2, 1930/31, s. 531; K. (F. V. Krejčí), PL

22. 2. 1931 ●; ● ref. Noviny, co jsou...: L. Jehl, Čin 3, 1931/32, s. 666; p. (A. M. Piša), Večerník PL 26. 2. 1932 ●; K. (F. V. Krejčí): ref. Mír Čechů s Němci, PL 1. 9. 1934; ● ref. Pán na České řece: F. H. (Hampl), Práce 3. 9. 1946; Z. Koňák, NO 11. 10. 1946; A. B. (Bejblík), Naše doba 1946, s. 464; F. Tichý, Zeměd. noviny 20. 2. 1947; bs (B. Slavík), LD 21. 3. 1947 ●; J. Vaněk in J. K.: Technika novin (1947); ● ref. Technika novin: b. (V. Běhounek), Práce 24. 8. 1947; H. Šik, Svob. slovo 12. 10. 1947 ●.

bs

Antonín Koukl

* 1. 5. 1860 *Praha*

† 26. 2. 1884 *Praha*

Básník, dramatik a prozaik, následovník ruchovsko-lumírovské generace, předčasně zemřelý autor sociálních, humoristických a satirických veršů, veseloher, frašek a libret ke komickým operám.

Pocházel z pražské měšťanské rodiny, v níž se mu dostalo pečlivého výchování. Studoval na Akad. gymnáziu (mat. 1878) a poté byl zapsán na právnické fakultě v Praze. Stížen tuberkulózu 1883 studia přerušil a po roce neúspěšného léčení zemřel.

K. začínal jako humorista a satirik v Palečku a v Humoristických listech a podílel se také na almanaších, v nichž společně vystoupila mladá generace následující po lumírovcích a ruchovcích (1878 Máj, 1879 Almanach české omladiny). Podobně jako většina jejich účastníků se i K. klonil spíš k ruchovské generaci; na jeho začátcích je patrný vliv reflexivní poezie S. Čecha. Ve svých humoristických a satirických verších K. vedle přírodních a milostných motivů ironicky glosoval neutěšený stav českého veřejného života, zvláště rozbroje a nepřátelství v českém táboře, srovnává tuto situaci zpravidla s obdobím husitským. Sociální náměty rozvinul v monotematickém souboru lyrických veršů *Písně o mozolech*, v nichž se zřetelně proměnila i jeho poetika. Zachoval si sice stále smysl pro vtip, ironii a sarkasmus, avšak opustil vznosnou rétoriku s výraznou pointou z první knížky a přiklonil se k jednoduchému, sevřenému verši písňového nebo úderně spádného rázu. Obsah sbírky tvoří vtipně vynalézavé a poměrně značnou životní šíři zabírající varianty jediného motivu – lidských mozolů, znaku pra-

cujícího člověka, jenž zároveň symbolizuje protiklad mezi bohatstvím a chudobou, pracujícími a panstvem. Ostatní K. verše, stejně jako drobné povídky, zůstaly zveřejněny jen časopisecky; vedle lyriky se v nich uplatnila i veršovaná historická epika s vyhraněným národním a protiněmeckým cítěním (obdobně jako v K. časopisecky publikovaném dramatu *Dcera tábora*, líčícím zmařenou zradu v předvečer vítězné bitvy husitů u Ústí). Všechny další K. zveřejněné práce pro divadlo tvoří vesměs veselohry a frašky, ze současného maloměstského života i historické; také v nich se projevil K. vtip a vynalézavost ve vytváření nejrůznějších komických situací, jejich fraškovitá zápletkovost je však někdy přebujelá. K. libreta ke komickým operám K. Kovařovice, J. Hartla a J. Nešvery využívají i cizí náměty (Ženichové pro K. Kovařovice upravují veselohru S. K. Macháčka, Oslavenec pro J. Hartla se opírá o zápletku užitou E. Justem, již však i on převzal od německého humoristy A. F. E. Langbeina: živý člověk představuje sochu nezhotovenou včas liknavým sochařem). Krátce psal K. také divadelní referáty pro Pichlovu Českou včelu a fejletony pro Národní listy. V pozůstalosti zůstaly tři divadelní hry, účastnivší se konkursu k otevření Národního divadla (*Ludiše, Oběť nad hvězdami, Rytíř Fortunát*) a sbírka lyrických básní.

PSEUDONYMY: A. Koukol (Světозор 1877), Filištín, Petr Filištín, Petr Filištinský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. omladiny (1879); Čes. včela (1878–80; 1880 veselohra Bez krále Jana); Divadelní listy (1882); Domácí krb (1882); Humorist. listy; Koleda (1879–80); Květy (1879–80); alm. Máj (1878); alm. Máj (Příbram 1880); Nár. listy (1883–84); Osvěta (1882); Paleček (1877–84); Pokrok (1879–80); Ruch (1879 D Dcera tábora); Světозор (1877–83); Zábavné listy (1880). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Básně humoristické a satirické (1880); Moderní Ariadna (D 1881); Lov mladého krále (D 1881); Oslavenec (libreto k opeře J. Hartla, 1883); Bratránek (libreto k opeře J. Nešvery, 1883); Písně o mozolech (BB 1884); – posmrtně: Ženichové (libreto k opeře K. Kovařovice podle veselohry S. K. Macháčka, 1884). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Pejsek z Boccaccia (1880, s J. Ortem, předehra K. Kovařovic); Kavalírkové (1883). ■

LITERATURA: ● ref. Básně humoristické a satirické: B. Čermák, Čes. včela 1880, s. 368; J. Neruda, Osvěta 1881 → Literatura 3 (1966); an., Lit. listy 1880, s. 32; R., Květy 1881, sv. 1, s. 801 ●; ● ref. Pejsek z Boccaccia: uh (V. Guth), Politik 31. 7. 1880; -ý. (V. J. Novotný), NL 1. 8. 1880; an., Ruch 1880, s. 358; -ýž (J. Anýž), Čes. noviny 3. 8. 1880; an., Světозор 1880,

s. 383 ●; an.: ref. Lov mladého krále, Lit. listy 1881, s. 78; ● ref. Moderní Ariadna: J. L. (Lier), Divadelní listy 1881, s. 52; S. H. (Heller), NL 13. 2. 1881; uh. (V. Guth), Politik 14. 2. 1881; an., Světozor 1881, s. 95 ●; ● ref. Kavalírkové: uh. (V. Guth), Politik 3. 2. 1883; J. L. T. (Turnovský), Pokrok 13. 2. 1883; an., Zábavné listy 1883, s. 305; F. Zákrejs, Osvěta 1883, s. 836 a 1884, s. 560 ●; ● ref. Písně o mozolech: F. Zákrejs, Osvěta 1884, s. 192; an., Světozor 1884, s. 35 ●; ● nekrology: an. (I. Herrmann), NL 27. 2. 1884; F. Chalupa, Ruch 1884, s. 120; -S. (J. V. Sládek), Lumír 1884, s. 111; F. Čenský, Osvěta 1884, s. 467 ●; R. Illový: Sociální náměty v českém básnictví doby Nerudovy, Akademie 28, 1924/25, příl. Rudé květy; M. Hýsek: A. K., in Ztrhané struny zvuk (1940).

zp

Josef Polemír Koun

viz Josef Polemír Kaun

Karel Koval

* 5. 9. 1896 Plzeň

† 26. 4. 1956 Praha

Kulturní novinář, prozaik, autor loutkových her.

VI. jm. Karel Šlais. – Studoval na reálce a dvouleté hospodářské škole v Plzni. 1915–17 bojoval na ruské frontě, kde byl raněn. Jako přítel J. Skupy se K. 1917–21 autorsky zúčastnil provozu plzeňského loutkového divadla Feriálních osad, a to zejména pořadů s loutkou revolučního Kašpárka (Skupův Spejbl dostal 1920 údajně jméno podle přezdívky užívané Kovalovým otcem pro nešiky a tupce, K. sám se hlásil ke kmotrovství loutky Hurvinka z 1926, neboť 1923 napsal dadaistickou pohádku o okatém děťátku, které do vínku dostalo od sudíček pouze trojnásobné hurá). 1919 se K. stal redaktorem České demokracie v Plzni, 1920 zde vedl literární rubriku Českého deníku. 1923 zastával funkci odpovědného redaktora fašistického týdeníku Národního hnutí Na stráž!. Ještě v témže roce a v roce následujícím podnikl studijní cestu do Dánska, 1925–27 pracoval jako kulturní přidělenec na československém vyslanectví v Kodani. Zde vznikl soubor fejetonů *Země míru, práce a lásky*, který publikoval včetně dalších článků z Dánska ve Venkovu. Po ná-

vratu navštěvoval v Praze dvouletou Svobodnou školu politických nauk, 1930–45 byl redaktorem Venkova a Večera (pravidelné ref. o kult. dění, v příl. Venkov dětem básně a prózy), od 1945 až do smrti byl redaktorem Svobodného slova.

K. literární a dramatická činnost se začala rozvíjet v souvislosti s plzeňským loutkovým divadlem, pro které psal veršované, politicky angažované pamflety (*Jak plzeňský Kašpárek pochovával Rakousko, Komédie o hrozném a smutném konci krále Bolševika*). Básnické a prozaické tvorbě pro děti a mládež se pak věnoval znovu na sklonku 30. let. Blízký vztah k folklórní tradici se výrazně projevil ve sbírce básniček a popěvek *Ohlasy*, v níž si však K. s napodobovanou poetikou lidové slovesnosti zároveň ironicky pohrává, a v poetickém průvodci rokem na vesnici *Zeměklíč*, který obsahuje říkanky a umělé pohádky vychovávající děti k lásce k přírodě a k vlasti. Tato didaktická tendence se stala ideovou náplní i v lyrizované novele *Česká madona*, v níž K. zasadil lidové zvyklosti do širšího celonárodního kontextu oživujícího vlasteneckou svatováclavskou tradici (aktualizovanou rokem vydání 1939). Posledním K. dílem se stala rozsáhlá románová kronika *Mozart v Praze*, charakteristická jak ideali-
zující evokací vzájemných lidských vztahů, tak takovým zpodobením dobových poměrů v Čechách, které potvrzuje význam českého podílu v dějinách evropské hudby 18. století i mýtus o přirozené muzikálnosti českého národa; prostředí Prahy-„matky hudby“ přitom není jen kulisou, ale aktivním spoluaktérem dobové atmosféry. – Překládal též z dánštiny.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Strýček Karel (příl. Venkov dětem); K, K., kk, K. K., kl, -kov-, -kov-, Kov. ■ PŘÍ-
SPĚVKY in: Čes. demokracie (od 1919); Čes. deník (1920); Čs. svět (1953); Lid. noviny (od 1922); Na stráž! (1923); Socialistický směr (1953); Svob. slovo (od 1945); sb. Šedesát let nár. umělce Josefa Skupy (1952); Večer (od 1930); Večerní Praha (1956); Venkov (od 1925; 1930 fejetony Země míru, práce a lásky). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle*: Komédie o hrozném a smutném konci krále Bolševika (D pro ml., 1919); Ohlasy (BB 1939); Česká madona (P b. d., 1939); Zeměklíč (BB, PP pro ml., 1940); – posmrtně: Mozart v Praze (P 1956); Kameny v Národním divadle mluví (přednášky z 1938; 1958). – *Překlady*: H. Ch. Andersen: Pohádky (1928); P. Nansen: Maria, kniha lásky (1928). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Jak plzeňský Kašpárek pochovával Rakousko (září 1918). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Jak plzeňský Kaš-

párek pochovával Rakousko (Plzeň 1928); M. Aleš: Špalíček národních písní a říkadel (1933). ■

LITERATURA: ● ref. Ohlasy: ne (A. Novák), LidN 8. 7. 1939; J. B. (Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 656 a (šifra drb.), s. 712 ●; ● ref. Česká madona: B. Jedlička, LidN 26. 2. 1940; F. Götz, Čtete 2, 1939/40, s. 72; drb (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 97 ●; in sb. Šedesát let nár. umělce Josefa Skupy (1952); P. Eisner in K. K.: Mozart v Praze (1956); ● nekrology: P. H. Toman, Svob. slovo 9. 5. 1956; P. Eisner, Zprávy z Bertramky, 1956, č. 10 ●; J. Malík in Národní umělec Josef Skupa (1962); P. H. Toman: Andersen a Praha, Večerní Praha 7. 12. 1970.

mn

Stanislav Kovanda

* 28. 1. 1878 *Nedvězí* u Poličky

† 17. 2. 1954 *Brno*

Popisný realista, převážně povídkář, řidčeji lyrik a epigramatik, též autor prací pro mládež. Za první republiky organizátor kulturního života na Slovensku.

V Brně vystudoval gymnázium jako zpěvák-fundatista starobrněnského kláštera (mat. 1897), na pražské univerzitě matematiku a fyziku (abs. 1901). Učil na středních školách v Ml. Boleslavi (1901–02), Boskovicích (1902–05), Strážnici (1905–13) a Přerově (zde založil časopis Umělecká stráž), 1919 byl povolán za ředitele nového gymnázia ve Zvolenu, kde působil až do 1938. Od 1939 žil na penzi v Brně. Na Slovensku rozvinul mnohostrannou činnost: založil a dirigoval Spevácke sdruženie pohronske, spolupracoval s ochotníky, založil místní noviny Pluh, byl činný ve veřejných funkcích. Byl též členem a funkcionářem Moravského kola spisovatelů.

Centrum K. tvorby je v próze s tematikou převážně venkovskou a maloměstskou. Po počátečních obrazech mravního úpadku těchto vrstev dospívá k humoristickému a satirickému pohledu na ně, strážlivě a umírněně zachycuje drobné banality a mikrosociální tragikomedie. S faktografickou věrností postupuje i ve svých románech, ať už ztvárňují skutečnost městskou (*Pianista z baru*), nebo venkovskou (*Příšlá*). Svůj jediný román pro mládež (*Z příkazu tatínkova*), zobrazující se značnou dávkou autopsie život venkovského primána v 90. letech, později podstatněji přepracoval (v obou

verzích vylíčil však život svého hrdiny téměř výhradně ve dvou oblastech, škole a klášteře). Další K. práce zůstaly v rukopise.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. Pcháč, J. Stáňa, Stan-
kov; STK, stk, St. K. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (od 1899); Čin; Faun. Letáky literární (1902); Hlas národa (od 1903); Humorist. listy; Jitřenka (od 1899); Kolo (od 1930); Květy (od 1902); Lid. noviny (od 1904); Lit. noviny; Lumír (od 1901); Máj (od 1909); Moderní život (od 1903); Mor. noviny; Moravskoslez. revue (od 1907); Nár. noviny; Nár. obzor; Niva (od 1921); Obzor (Přerov); Pluh (Zvolen); Rozhledy (od 1901); Švanda dudák; Umělecká stráž (Přerov); Večery Lid. novin (od 1911); Výr. zpráva gymnázia Strážnice (1906 O epických básních Čechových); Zlatá Praha (od 1896); Zvon. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Po desíti letech (BB 1907); Minutové povídky (PP 1909, pseud. J. Pcháč); Stranou hlučných cest (PP 1910); Na skřipci (PP 1911); Mikropolitá (P 1911); Trny (PP 1913); V masopustní noci (PP 1916); Jitro (D 1917); Z příkazu tatínkova (R pro ml., 1918; přeprac. 1948 s tit. Šťastnou cestu!); Založení hradu Boskovic (D pro ml., 1919); Marcipánová chalúpka (D pro ml., 1920, s A. Šalátem, slovensky); Na trenčianskom zámku (D pro ml., 1920, slovensky, přel. A. Šalát); Pianista z baru (R 1931); Divoženka (P pro ml., 1940; spolu s prózou A. Dohnala Jak jsem dostal půllán, pod spol. tit. Povídky z černých lesů); S pepřem a solí (PP 1943); Příšlá (R 1943); Větvka (BB 1947); Vinobraní (BB 1948, s J. Ciprem, V. Kantorem, J. Marchou). – *Ostatní práce*: Památce bratra Slavomíra Kratochvíla 1914 (1919). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Básník (1906). ■ REDIGOVAL *almanachy*: Almanach Slávie (1900–01), Na ouvrati. Almanach Moravského kola spisovatelů (1913, s O. Bystřinou). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: V duchu Smetanovom 1, 2 (učebnice zpěvu pro střední školy, 1936–37, s V. Vosykou). ■

LITERATURA: S. (K. Elgart Sokol): ref. Básník, MS1R 2, 1905/06, s. 95; ● ref. Po desíti letech: M. Hýsek, Lumír 35, 1906/07, s. 380; R. R. (A. Procházka), MR 1906/07, sv. 19, s. 343; E. S. (K. Elgart Sokol), MS1R 3, 1906/07, s. 137; V. O. (O. Viglic), Nár. obzor 1, 1906/07, č. 23 ●; ● ref. Stranou hlučných cest: -il (A. Novák), LidN 8. 4. 1910; M. Hýsek, MS1R 6, 1909/10, s. 288; O. Šimek, Novina 3, 1909/10, s. 123; K. Híkl, Přehled 8, 1909/10, s. 706 ●; ● ref. Na skřipci: -il (A. Novák), LidN 31. 10. 1911; M. (V. Martínek), MS1R 8, 1911/12, s. 170; O. Šimek, Novina 5, 1911/12, s. 187 ●; M. Hýsek: ref. Trny, MS1R 10, 1913/14, s. 206; jv. (J. Vodák): ref. V masopustní noci, LidN 12. 11. 1916; ● ref. Z příkazu tatínkova: J. F. (Folprecht), MS1R 1918, s. 140; Promyk (H. Sedláček), Úhor 1918, s. 83 ●; R. Šimek: ref. Marcipánová chalúpka, Úhor 1920, s. 167; M. N. (Novotný): ref. Na trenčianskom zámku, Nové Čechy 4, 1920/21, s. 332; drb. (J. Borecký): ref. Pianista z baru, Zvon 31, 1930/31; B. Haluzický: S. K. šedesátník, LidN 28. 1. 1938; J. Hloušek: ref. Povídky z černých lesů, Úhor 1941, s. 17; ● k sedm-

desátinám: K. P. (Polák), PL 28. 1. 1948; V. Stupka, Kolo 1948 ●; V. Martínek: 75 let S. K., LitN 1953, č. 4; A. Hájková: S. K., Rovnost 3. 3. 1984.

ah

František Kovárna

* 17. 9. 1905 *Krpy* u Mělníka
† 19. 6. 1952 *New York* (USA)

Kritik, historik a teoretik výtvarného umění; básník a prozaik, jenž své obrazy poválečného světa převážně osnoval na stylizovaném přepisu smyslového nazírání, autor lyrických přírodních črt, esejista, literární kritik a překladatel.

Pocházel z mlynářské rodiny. Od 1916 studoval na gymnáziu v Ml. Boleslavi a v Praze (mat. 1924; v oktávě začal soukromě studovat italštinu), 1924–27 a 1929–30 na filoz. fakultě UK dějiny literatury, divadla, umění a estetiku (profesoři M. Hýsek, A. Matějček, V. Tille, O. Zich), 1931 získal doktorát (disertace *Antonín Slaviček*). Pracoval jako výtvarný referent (od 1924 v Právu lidu aj.) a jako redaktor časopisů Signál, Host a Volné směry; 1931 se solidarizoval se skupinou vyloučených z S. V. U. Mánes (V. V. Štech, K. Holan, P. Kotík, K. Kotrba, J. Kodl), vzdal se své funkce ve Volných směrech a přijal místo tajemníka Klubu za starou Prahu a redaktora jeho věstníku. V období 1924–31 podnikl zahraniční cesty do Itálie (1924), Německa a Francie (1929), Německa a Holandska (1930) a opět Německa (1931). 1932 se stal asistentem a 1935 docentem v Ústavu dějin umění UK (habilitační práce *Malířství ornamentální a obrazové*). Spolupracoval též na datcích Ottova Slovníku naučného (výtvarné umění) a psal hesla pro Enciclopedia Italiana. Od 1938 přednášel na Vysoké škole architektury a pozemního stavitelství; po uzavření vysokých škol působil v Uměleckoprůmyslovém muzeu a vystupoval jako výtvarný kritik a publicista (přispíval zvl. do Kritického měsíčníku). Za okupace pobýval s rodinou v osadě Bezmrš na Voticku. 1946 byl ustanoven mimořádným profesorem estetiky na univerzitě v Brně, 1947 řádným profesorem pro týž obor na pedagogické fakultě v Praze, v dubnu 1948 odešel do exilu. Pobýval nejprve v Ludwigsburgu (Německo), pak v Paříži (zde vydával franc. bulletin Tchecoslovaquie libre a čes. lit. časopis Stopa) a od října 1951 v New Yorku.

K. literární zájmy polarizovaly mezi kritickým výkladem, esejem a uměleckým zobrazením. Prozaické debuty, román o životním zrání autorovy studentské generace *Živí a mrtví* a povídky *Bojácni a rváč*, konfrontující pasivní a násilnické typy z okraje společnosti, sugerovaly svým odpsychologizovaným nazíráním a přexponovanou smyslovostí příklon k elementárnímu životu, k jeho pudovým a činným projevům; odtud také pramenila jejich rozbujelá vizuální imprese (zvl. v románu) nebo naturalistická schválnost či grotesknost blízká expresionistickému vidění (několik časopisecky zveřejněných próz se rovněž hlásilo k těmto východiskům). Stylizační vůle vtiskla ráz i K. veršům (*Na břehu*), zrcadlícím obraznou nadsázkou zahořklé pocity vykořenění z rodné půdy venkova. Mnohem prostší výraz dal K. lyrickým prózám (*Bezmrš*), jež tvořil v počátcích okupace na Voticku jako deník intimních prožitků přírody, venkovanství i účasti v pospolitém životě obce. V časově a myšlenkově navazujících esejích *Listy mrtvému příteli*, podnícených osobním zklamáním v bývalém příteli německé národnosti, uvažoval v rovině abstraktních sentencí o odlišných národních mentalitách nad příčinami fašismu. V literární kritice se K. zaměřil na širší kontext světové a domácí tvorby: informoval zejména o italské a francouzské literatuře, z nichž také překládal (Pirandello, Duhamel, Crémieuxovy dějiny italské literatury aj.; časopisecky otiskl i několik překladů z ruské poezie, zvl. Jeseninovy); české literatuře se věnoval jako recenzent, editor (spisy B. Havlasy) i jako esejistický vykladač, jehož postup byl určován psychologickými a tvárními kritérii, někdy i specifickým přístupem a nazíráním výtvarně kritickým (studie o K. M. Čapku Chodovi jako o epickém figuralistovi). – Vlastní oblastí K. profesionální činnosti bylo výtvarné umění. Zajímal se především o vývoj moderního malířství z hlediska sebeurčení české tvorby a takto orientován napsal monotematické studie (častým námětem byla úloha výtvarné generace 90. let), syntetický přehled evropského a domácího umění od impresionismu po současnost (*Současně malířství*) a četné monografie (A. Slaviček, V. Beneš, L. Kuba, P. Kotík, M. Holý, F. Kaván aj.); působil také jako editor klasického odkazu (Mánes) a výtvarně kritických souborů (Arbes, Šalda). Výtvarná problematika tvoří základ i jeho estetických studií: po raném pamfletu *Jedna a jedna jsou tři*, zatracujícím

rozumovou abstrakcí v životě i v umění a oživujícím croceovským intuitivismem, se K. zaměřil na výklad předmětného charakteru obrazu (*Malířství ornamentální a obrazové*) a usiloval v retrospektivě několika staletí osvětlit dynamiku vzájemných vztahů tvorby a recepce (*Výtvarné epistoly*). V několika pojednáních se též vyslovil ke kulturněpolitickým otázkám; uvažoval v nich o mravních a duchovních konstantách českého národa (*Česká střízlivost a český patos*), vyjadřoval přesvědčení o jeho permanentně demokratickém, neantagonickém charakteru, obnovujícím se stálým přílivem lidového živlu, inklinoval k absolutizaci svobody jedince a v poválečné době v polemice s levicovou orientací prozrazoval autonomii kultury a umění (*O kulturu v socialismu* aj.). Tytéž názory vyjadřoval i v emigraci. – Pro potřeby českých ochotníků v New Yorku napsal čtyři jednoaktovky na politicko-literární náměty *Půlnoc nad Prahou*, doplněné esejem o dialogu a monologu.

ŠIFRY: F. K., -rna., -rna. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Apollón (1923–25); Cesta (1925); Čes. slovo; Českosl. republika; Českosl. samostatnost, pokr. Nár. osvobození (1924–29; 1928 úryvek z R Stínohra); Českožidovský kalendář (1934); Čin (1932); ELK (1937); Host (1924–29; 1927–28 úryvek z chystané knihy Černý snář a z R Stínohra); alm. Chudým dětem. Z doby B. Němcové 2 (1945); Kmen (1926–27); Kritický měsíčník (1938–48); sb. Kulturní jednota a její program (1947); Lid. noviny (1928, 1940); Listy (1937); Lit. noviny (1931–39); Lit. rozhledy (1928); Lit. svět (1927–28); Lumír (1931); Magazin DP (1933–36); sb. Národ sobě. Národní divadlo a jeho umělecké poklady (1940); Nár. a Stavovské divadlo (1926–27); Nár. práce (1927); Naše zprávy (1940); Nová svoboda (1928); Panoráma (1932–41); Plán (1929–30); Pramen; Právo lidu (1924–35); Pražské noviny; Reflektor (1927, R Město v naftových pramenech); Rozhledy po literatuře a umění (1932–38); Rozpravy Aventina (1927–29); Rudé právo (1928); Salón; Sever a východ (1925–28); Signál (1928–29); Slawische Rundschau; Studentský časopis (1923, 1941); Svob. noviny (od 1945); Svob. slovo (od 1945); Svob. zítřek (1946); sb. F. X. Šaldovi (1932); Topičův sborník (1926); Tvar (1927, úryvek z chystané knihy Černý snář); Veraikon (1925); Volné směry (1928–30, 1942–44); Za starou Prahou (1931). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie a práce o literatuře a umění:* Živí a mrtví (R 1926); Bojácni a rváč (PP 1926); Jedna a jedna jsou tři (E 1929); Antonín Slaviček (1930); Na břehu (BB 1932); Současné malířství (1932); Vincenc Beneš (1933); Malířství ornamentální a obrazové (1934); Ludvík Kuba (1935); K. M. Čapek Chod (1936); Pravoslav Kotík (1937); Česká střízlivost a český patos (E 1939); Karel Kotrba (1939); Bezmiř (PP 1940); České malířství let devadesátých

(1940); Miloslav Holý (1940); František Kaván (1941); Výtvarné epistoly (1941); Jan Kojan (1945); Listy mrtvému příteli (EE 1946); O kulturu v socialismu (E 1946); Socialismus a národní kultura (E 1946); O sebeurčení našeho malířství (E 1948); Půlnoc nad Prahou (dialogy a E, New York 1952); mimoto úvodý k publikacím: Malíř Josef Holub (1940); V. Sedláček (1940); F. Bílek (1941); Deset vývojových kreseb prof. Z. Kratochvíla (1945). – *Překlady:* A. Panzini: Já jsem pán (1925); L. Pirandello: Sirný dým (1927) + Jeden, nikdo, sto tisíc (1929); B. Crémieux: Panoráma soudobé literatury italské (1930); G. Duhamel: Obrazy z budoucího života (1930). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Signál (1928), Host (1928–29, obrazová část), Volné směry (1928–31, č. 1), Za starou Prahou. Věstník pro ochranu památek (1931); *knižnice:* Svazky úvah a studií (1939–48); Plány a dílo (od 1941); *sborník:* Strom (1925). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Sebrané spisy B. Havlasy (1927–28); Zemí milované. Mánesův odkaz národu (1939); F. X. Šalda: Hájemství zraku (1940); Dilo J. Arbesa, sv. 10. Český vyhnanec (1941, s K. Polákem). ■

LITERATURA: ● ref. Živí a mrtví: E. Vachek, Pramen 6, 1925/26, s. 401; A. M. Piša, Sever a východ 1926, s. 180; J. Fučík, RP 13. 6. 1926; V. Brtník, Venkov 4. 11. 1926; P. F. (Fraenkl), RA 2. 1926/27, s. 131 ●; ● ref. Bojácni a rváč: E. Vachek, Pramen 6, 1925/26, s. 401; A. M. Piša, Sever a východ 1926, s. 180; F. Götz, NO 9. 5. 1926; M. Pujmanová-Hennarová, Tribuna 9. 5. 1926; A. N. (Novák), LidN 26. 5. 1926 ●; J. Knap: ref. ed. Sebrané spisy B. Havlasy, Venkov 14. 4. 1928; ● ref. Jedna a jedna jsou tři: G. (Götz), NO 8. 12. 1929; L. Š. (Štoll), Signál 1929/30, č. 13; V. Černý, Plán 1, 1929/30, s. 733; J. L. F. (Fischer), Index 1930, s. 39; A. M. Piša, Sever a východ 1930, s. 97 ●; P. (A. M. Piša): ref. A. Slaviček, Večerník PL 11. 9. 1930; ● ref. Na břehu: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 529; P. F. (Fraenkl), Naše doba 39, 1931/32, s. 642; J. Knap, Venkov 4. 5. 1932; AMP. (A. M. Piša), PL 13. 5. 1932; F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 107 ●; ● ref. Současné malířství: Š. Jež, Lumír 58, 1931/32, s. 533; O. Blažíček, Student. časopis 12, 1932/33, s. 24; P. G. Hilbina, Elán 3, 1932/33, č. 1 ●; Sk. (F. Skácelík): ref. V. Beneš, Lumír 60, 1933/34, s. 60; Š. Jež: ref. Malířství ornamentální a obrazové, Lumír 61, 1934/35, s. 123; ● ref. K. M. Čapek Chod: B. V. (Václavek), Index 1936, s. 102; A. N. (Novák), LidN 10. 2. 1936; AMP. (A. M. Piša), PL 26. 2. 1936 ●; Sk. (F. Skácelík): ref. L. Kuba, Samostatnost 20. 2. 1936; jč. (J. Čapek): ref. P. Kotík, LidN 3. 3. 1937; ● ref. Česká střízlivost a český patos: V. Jiráť, KM 1939, s. 422; A. M. Brousil, Venkov 22. 10. 1939; amp. (A. M. Piša), Nár. práce 9. 11. 1939; B. Klička, Lumír 66, 1939/40, s. 102; R. Černý, Akord 7, 1939/40, s. 122; Bř. (B. Březovský), Panoráma 1940, s. 36 ●; ● ref. ed. F. X. Šalda: Hájemství zraku: jk. (J. Krejčí), Nár. práce 14. 7. 1940; A. Kutal, Naše věda 1941, s. 46 ●; ● ref. Bezmiř: amp. (A. M. Piša), Nár. práce 8. 2. 1941; -ühl-

(B. Mühlstein), Naše zprávy 1941, č. 2; V. T. (Tichý), Děln. osvěta 1941, s. 118; J. Janů, Střední škola 1941, s. 342; V. Grulich, Řád 1943, s. 41 ●;● ref. České malířství let devadesátých; Pchč. (J. Pecháček), Naše zprávy 1941, č. 24; an., Děln. osvěta 1941, s. 180 ●; J. B. Svrček: ref. F. Kaván a Výtvarné epistoly, KM 1942, s. 190; A. B. M.: ref. F. Kaván, Volné směry 37, 1941/42, s. 115; A. Hrubý: ref. Listy mrtvému příteli, KM 1946, s. 197 + ref. O kulturu v socialismu, KM 1947, s. 199; J. Čep: F. K. (nekrolog), in J. Pejskar: Poslední cesta 2 (Curych 1985, s. 105).

et

F. S. Kovář

* 22. 11. 1907 *Sehradice* u Luhačovic

Katolicky orientovaný autor historických próz pro dospělé i mládež.

VI. jm. Josef Kovář. – Otec byl kovářem. Obecnou školu vychodil K. v Sehradcích, měšťan. školu v Bojně u Topolčan a 1925–28 řádový mužský učitelský ústav ve Sv. Janu pod Skalou (u Berouna). Učil na soukromé obecné škole v Praze 1928–29 a po absolvování základní vojenské služby opět 1931–35, pak na učitelském ústavu ve Sv. Janu a 1942–44 na školách v Praze. Do osvobození byl ošetřovatelem duševně chorých ve Sv. Janu, 1945–49 učil znovu na soukromé obecné škole v Praze. 1950 se stal statistikem, později plánovačem ve sklárně v Novém Sedle u Lokte; zde žije i po odchodu do důchodu 1967. 1968–76 vyučoval externě hře na klavír v Lidové škole umění v Sokolově.

Idealismus dotvrzený smrtí ztělesnil K. především v podobě náboženské víry jednak jezuitů vyslaných v 16. stol. do protestantské Anglie (*Mučedníci*), jednak moravského kněze v předbellohorské době (*Proti proudu*); dal mu také podobu horlivosti vlastenecké, a to v románu *Syn Menhartův*, pojednávajícím o nepokojích v Čechách na počátku 14. století po vymření Přemyslovců.

PŘÍSPĚVKY in: Dětská neděle; Nový národ (Přerov); Svatojanské listy (Sv. Jan pod Skalou). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Mučedníci (P 1936); Syn Menhartův (P 1938); Ve stínu pŕlměsíce (P pro ml., 1947); Proti proudu (R 1948). ■ REDIGOVAL časopis: Svatojanské listy (1935–39, studentský čas.).

pb

Josef Kovář

* 15. 10. 1901 *Skalice* u Soběslavi

† 29. 1. 1966 *Praha*

Autor próz pro mládež, především z přírodního prostředí.

Byl synem rolníka ze skalické osady Svinky. 1916–20 vystudoval učitelský ústav v Soběslavi. Učil 1920–24 v Ratiboři na Táborsku, Písnici u Prahy, v několika obcích Československa a ve Frýdlantě u Liberce, 1925–36 v Dolní Poustevně u Šluknova a 1936–38 ve Cvikově u Čes. Lípy. Od 1938 až do důchodu (1961) učil v Čes. Brodě, kromě 1945–49, kdy zde byl předsedou ONV. 1953–55 vystudoval dálkové Vysokou školu pedagogickou v Praze. Zejména za působení v Čes. Brodě (kde žil i na penzi) se věnoval i osvětové práci a přednášel o literatuře pro děti.

K. prózy pro mládež se s výjimkou několika historických povídek snaží navzájem propojit a napínavým dějem oživit řadu samostatných epizod ze života v přírodě. Hrdiny bývají zvířata (*Šarkán, Princ Dabby, Čing – ptačí král*), nebo častěji děti, příznačná je tematika skautských táborů (*Skautský rok družiny Kamzíků, Prázdniny v táboře „Divčí válka“, Světlušky*). Při motivaci příběhů se uplatňují charakteristické rysy přírodního prostředí zvláště z K. rodného rybníkářského kraje (*Vodáci..., Pánův trubač, Lov na výrovce*) a z oblastí víceméně exotických: Podkarpatské Rusi (*Kouzlo polonin, Medvědí hory, Černý vlk*), Finska (*Losí stopy*) a Tádžikistánu (*Čing – ptačí král*).

PŘÍSPĚVKY in: Bezděž (Čes. Lípa); Stráž severu (Liberec). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie pro mládež*: Synové lesů (P b. d., 1937); Skautský rok družiny Kamzíků (P 1938, upr. Kuzma); Lovci v zálesí (P 1940); Prázdniny v táboře „Divčí válka“ (P 1940, upr. Kuzma); Šarkán (P 1940, upr. Kuzma); Kouzlo polonin (P 1940); Princ Dabby (P 1941, upr. Kuzma); Dva tajemní rytíři (P 1941); Julinka z hájovny (P 1941); Medvědí hory (P 1941); Vodáci od sedmi stříbrných jezer (P 1941); Modrá zář (P 1942; přeprac. vyd. 1949); Čing – ptačí král (P 1944; přeprac. 1959 s tit. Čing, hrdý orel Tádžikistánu); Losí stopy (P 1944); Černý vlk (P 1944); Syn řeky (P 1946); Pánův trubač (P 1946); Lov na výrovce (P 1947); Bojar na stopě (P 1947); Pod korouhví krále Jana (P 1948); Světlušky (P 1948); Rytíř stříbrného meče (P 1949); Jedeme na přehrady (P 1963). ■

LITERATURA: M. M. (Majerová): ref. Lovci v zálesí, LidN 1. 12. 1940; drb (J. Borecký): ref. Kouzlo polonin, Zvon 41, 1940/41, s. 223 + ref.

Šarkán, Zvon 41, 1940/41, s. 293; M. K.: ref. Pánův trubač, Štěpnice 1, 1946/47, s. 345; O. Kryštofek: ref. Jedeme na přehradu, ZM 1963, s. 543; iš (I. Štuka): ref. Čing, hrdý orel Tádžikistánu, Plamen 1964, č. 10.

pb

Martin Kozák

* 13. 9. 1861 *Skvrňany* u Plzně (Plzeň-S.)

† 17. 8. 1924 *Rokycany*

Beletrista, který pro potřeby mládeže překládal, upravoval a pořádal do sborníků krátké prózy s výchovnou funkcí; folkloristický, vlastivědný a pedagogický spisovatel.

Studoval na gymnáziu v Plzni (mat. 1879), jeden rok na učitelském ústavu v Soběslavi. Potom učil v rodném kraji; zprvu v Chrástu u Plzně, od 1891 v Tymákově u Rokycan, od 1896 v Rokycanech (zde se nakonec stal ředitelem měšťanské školy).

Popudy k literární činnosti poskytovalo K. vesměs jeho učitelské povolání nebo osvětové a vlastivědné působení tímto povoláním podmíněné. Původní příspěvky psal K. v oboru folkloristiky (publikovány časopisecky), zatímco jeho beletrie pro mládež (*Na táčkách*, *Kytice...*, *Směska*) i metodická příručka *Hry jarého věku* vznikala souhrou práce překladatelské, adaptační a ediční. Z ruštiny, charvátštiny, srbské, francouzštiny, němčiny a angličtiny, a to zejména ze sbírek folklorních textů i z děl jednotlivých autorů (např. L. N. Tolstoj, F. Lammenais), překládal krátké prózy (bajky, pohádky, pověsti, povídky) předvádějící svár dobrých a špatných morálních vlastností, poskytující příklady občanských ctností a nabádající k spravedlivému životu v křesťanských zásadách; tyto překlady pak upravoval pro školní mládež (zpráhledněním dějové linie, obnažením pointy, zjednodušením jazyka) a sdružoval do souborů. Zvláštní skupinu v K. literární činnosti tvoří stati didakticko-metodické a příspěvky z regionální historie.

PŘÍSPĚVKY in: *Besedy Času* (od 1902); *Besedy lidu* (1894–1904); *Brdský kraj* (Rokycany, od 1910); *Budečská zahrada* (1889); *Časopis Společnosti přátel starožitností českých*; *Čes. lid* (od 1893); *Komenský*; *Květy mládeže* (1897); *Malý čtenář* (1888–89); *Pedagogické rozhledy*; sb. *Politický a školní okres rokycanský* (1898); *Škola měšťanská*. ■ **KNÍŽNĚ**. *Bele-*

rie: *Na táčkách* (PP pro ml., b. d., 1892); *Kytice z národních pohádek ruských a srbochorvatských* (b. d., 1895); *Směska* (PP pro ml., 1900). – *Překlad*: I. A. Sikorskij: *Vybrané stati pedopsychologické a pedopatologické* (1909). – *Ostatní práce*: *Hry jarého věku* (1895); *Zeměpis pro školy obecné* (1897); *Mistr Jan Rokycana* (1898). ■ **REDIGOVAL** *časopis*: *Škola měšťanská* (gramaticko-historická příloha); *sborník*: *Politický a školní okres rokycanský* (1898). ■

LITERATURA: ● nekrology: S. Orlov, ČL 25, 1924/25, s. 44; an., *Naše kniha* 1924, s. 147; an., *Škola měšťanská* 1924, s. 434 ●.

jo

Tomáš Šimon Kozák

* 20. 1. 1886 *Německý Brod* (Havlíčkův B.)

† 4. 8. 1975 *Praha*

Autor loutkových her, dramát a komedií z venkovského života, pojatých tradicionalisticky jako obhajoba selství; žurnalista.

Vl. jm. Karel K. – Syn obecního tajemníka v Červeném Kostelci, kde prožil dětství a získal základní vzdělání na obecné a měšťanské škole. V patnácti letech (po otcově smrti) vstoupil do zaměstnání u obchodní firmy s textilem, později se stal samostatným obchodním cestujícím, jehož nejčastějším působištěm byly balkánské země. 1912 se oženil a usídlil v Červené Hoře u Náchoda (podílel se na činnosti místního Sokola a ochotnického divadla), 1921 se odstěhoval do Prahy, kde krátce působil v odborném časopise pro domácí průmysl, který po několika číslech zanikl, a poté v časopise Čs. lesní stráž; ve 30. letech pracoval v aparátu agrární strany, za okupace odešel do důchodu. Od 1950 žil v Radošovicích u Říčan. Mimo Balkán, který poznal v mládí, procestoval Itálii, Francii a Belgii.

Zpočátku psal K. loutkové hry pro ochotníky v Červené Hoře; využil v nich místních látek a podnětů jednak ze současnosti (fraška *Medvěďáři*), jednak z historie (např. legendami opředenou událost z husitské doby ve hře *Pan Hynek z Červené Hory*). V pozdější tvorbě, nevázané již tak bezprostředně lokální inspirací, podával obraz venkova se zjevným tendenčním záměrem, v duchu agrární ideologie. V jeho hrách se střetávají idealizované hodnoty vžitého venkovského řádu s nepřátelským, mravně roz-

vratným živlem městským; K. předvedl tragédii člověka, který porušil pouta s rodnou půdou (*Sedlák Šolta*) a naopak zase oslavil věrnost patriarchálnímu selství (*Až pokvete hořec*). Veseloherní formou, v níž projevil smysl pro nosnou komediální situaci, oživil tradiční postavu českého sedláka furianta (*Já mám koně*). – V soupisu svých prací uváděl K. ještě několik her (Kosteletští hadaři, Městečko paní Barunky, Kohrda, Člověk se stínem), jejichž knižní vydání nebo scénická realizace nejsou doloženy.

PSEUDONYMY: Chrbský, Ruhi Dede, T. Šimon. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čs. lesní stráž; Lada; Nár. politika; Příroda; Venkov. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Pan Hynek z Červené Hory (D pro ml., b. d., 1922, pseud. Ruhi Dede); Medvědáři (D pro ml., b. d., 1930, pseud. Ruhi Dede); Sedlák Šolta (D b. d., 1932, i prem.); Já mám koně (D 1937, pseud. T. Šimon, prem. 1933 s tit. Námluvy Odonu Konipáska); Až pokvete hořec (D 1943, i prem.). ■

LITERATURA: ● ref. Sedlák Šolta: J. J. Paulík, RA 7, 1931/32, s. 240; Č. (V. Červinka), Zvon 32, 1931/32; MilNý (M. Novotný), LidN 26. 3. 1932; A. M. P. (Piša), PL 25. 3. 1932 ●; ● ref. Námluvy Odonu Konipáska (Já mám koně): A. S., Venkov 5. 12. 1933; = (J. Vodák), Čes. slovo 5. 12. 1933; J. J. Paulík, RA 9, 1933/34, s. 66 ●.

Jan Kozel

* 26. 4. 1855 *Sadská* u Poděbrad
† 20. 2. 1928 *Praha*

Autor veršů, povídek a hry se zpěvy, určených dětem.

Navštěvoval vyšší reálku v Praze a český polytechnický ústav (1874–77). Po absolvování jednoroční vojenské služby působil od 1878 jako pomocný učitel na měšťan. škole v Novém Bydžově, po složení učitelských zkoušek pro obecné a měšťan. školy v Unhošti a v Kladně. 1885 byl jmenován ředitelem měšťan. školy v Berouně a později v Hostomicích u Hořovic. Ve výslužbě žil v Praze. O kulturní rozvoj svých působišť usiloval zakládáním knihoven i přednáškovou a spolkovou činností.

Ve svých literárních pracích se K. zaměřil především na mladší školáky. Během 80. let vydal knižně žeh ze svých příspěvků v časopisech pro děti a mládež: sbírku drobných veršů oslavujících přírodu, domov, rodinu a vlast,

knížku malých povídek ze života venkovských dětí a veršovanou hru se zpěvy na nápěvy národních písní, v níž se jednotlivé květiny představují zahradníci vijící z nich věnec.

PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (1883–94); Besídka malých (1882–1903); Budečská zahrada (1881–88); Čes. škola; Jarý věk (1883–88); Koleda (Olomouc, 1880–81); Malý čtenář (1882–1915); Naše hlasy (Čes. Brod); Naši mládeži (Plzeň); Posel z Budče; Světozor (1880); Štěpnice; Tribuna (1922); Vesna (Brno, 1882–84); sb. Z české školy (Čes. Brod, 1884); Zprávy školy měšťanské Kladno (1883). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Drobné zkazky (BB pro ml., 1883); Zahradnice (D pro ml., 1888); Tři malé povídky (PP pro ml., 1890); Hold oddanosti českých dětí J. V. císaři a králi Františku Josefu I. (B 1898). – *Ostatní práce*: Průmyslových (1898). ■

LITERATURA: B. L. Tyšler: J. K., Malý čtenář 8, 1888/89, s. 228; an.: nekrolog, Naše kniha 1928, s. 54; L. Kapičková-Kudrnová in Spisovatelé a básníci Podbrdská (b. d., s. 125).

zp

František Kožík

* 16. 5. 1909 Uherský Brod

Beletrista specializující se především na historický a biografický román ze života významných umělců, autor próz pro mládež, zvláště se sportovními náměty, her rozhlasových (jimž se věnoval i teoreticky), divadelních a televizních, básník, publicista, překladatel, autor filmových scénářů, operních a operetních libret.

Jeho otec byl soudcem. Do 1913 žil K. v Uher. Brodě, pak v Kroměříži, kde 1915–19 navštěvoval cvičnou školu při učitelském ústavě. Reál. gymnázium studoval v Uher. Hradišti (1919 až 25) a v Brně (mat. 1927), kde pak studoval na právnické fakultě (doktorát 1931) a 1931–33 na filoz. fakultě. Zároveň byl od 1928 mimořádným posluchačem dram. konzervatoře (abs. 1931). 1931–33 byl soudcovským čekatelem, do 1935 tajemníkem Radiojournalu v Brně, po vojen. prez. službě pracoval 1937–40 v Čs. rozhlasu v Brně a 1941–51 jako rozhlasový dramaturg v Praze. 1938 se oženil s herečkou Zdeňkou Švabíkovou (nar. 1912); dcera Alena K. (nar. 1941) je teatroložkou, překladatelkou dramatu a divadelní dramaturgyní. 1951–54 byl K. spisovatelem z povolání, 1954–55 uměleckým